

بسم الله الرحمن الرحيم

GENEL HÜKÜMLER

MADDE - 1: “İslâm Akidesi, devletin esasını teşkil eder. Öyle ki, İslâm Akidesini esas kılmaktan başka hiç bir şeyin varlığı, devletin bünyesinde teşkilat veya muhasebesinde veyahut devletle alakalı diğer bütün şeylerde muteber olamaz.

Aynı zamanda İslâm Akidesi şer’î kanunlar ve Anayasa'nın esasını teşkil eder, İslâm Akidesine aykırı olarak, kanun ve Anayasayla alakalı hiç bir şeyin bulunmasına müsaade edilmez.”

Devletin inşası onun üzerine kurulacağı yeni fikirlerin oluşturulmasıyla gerçekleşir. Devletteki sulta/otorite bu fikirlerin değişmesiyle değişir. Çünkü fikirler, mefhumlaşırsa (yani, anlamları idrak edilir ve tasdik edilirse), insanın davranışlarına tesir ederler. İnsanın davranışları bu mefhumlar doğrultusunda seyreder. Mefhumun değişmesiyle insanın hayata bakışı değişir. Onun değişmesinden dolayı insanın maslahatlarına bakışı da değişir.

Sulta, ancak maslahatları gütmek ve onların seyrini denetlemektir. Onun için hayata bakış, devletin ve sultanın üzerine kaim olacağı esastır. Fakat hayata bakışı oluşturan ise hayat hakkında belli bir düşüncedir. Böylece hayat hakkındaki bu belli düşünce devletin ve sultanın esası olur. Hayat hakkındaki belli düşünce; mefhumlar, ölçüler ve kanaatler toplamında temsil olunur. Bu mefhumların, ölçülerin ve kanaatlerin toplamı esas olarak itibar olunur. Sulta ancak bu esasa göre insanların işlerini yürütür ve onların maslahatlarının seyrini denetler. Onun için burada esas olan bir tek düşünce değil, fikirler toplamıdır. Bu fikirlerin toplamı hayata bakışın toplamını belirler ve bunu takiben maslahatlar oluşur. Bu bakışa göre de sulta onları yürütür. Bundan sonra devlet şöyle tanımlanır: *"İnsanlardan bir topluluğun kabul ettiği mefhumların, ölçülerin ve kanaatlerin toplamını uygulayıcı varlığa DEVLET denir."*

Bu, devletin devlet olması bakımından yani insanların maslahatlarını güden ve maslahatların seyrini denetleyen otorite olması bakımından bir izah idi. Fakat devletin üzerine kaim olduğu bu fikirler toplamı yani mefhumlar, ölçüler ve kanaatlerin toplamı, temel bir fikir üzerine kurulabilir de kurulmayabilir de.

Eğer temel bir fikir üzerine kurulursa; bünyesi metin, rüknü sağlam varlık olur. Zira bunlar hakiki tek bir esas üzerine durmaktadırlar. Çünkü arkasında başka fikrin bulunmadığı fikir olan temel fikir ancak aklî akidedir. Tüm fikirler, bu esas fikirden doğmaktadır. İşte o zaman devlet aklî akide üzerine kurulur.

Eğer devlet böyle bir esasî fikir üzerine kaim olmazsa, onun yıkılması kolay olur. Parçalanması ve sultanının/otoritesinin ortadan kaldırılması da zor olmaz. Çünkü, bu devlet tek bir aklî akideden fişkırıan bir dünya görüşü üzerine kurulmamıştır. Onun için ortadan kaldırılması zor değildir. İşte bunlardan dolayı devletin, varlığının sabit olabilmesi için üzerine kurulacağı fikirlerin kendisinden fişkırıldığı aklî akideye mebnî olması zarurîdir. Devletin hayat hakkındaki görüşünü onu takiben kendisinden devletin maslahatlara bakışının çıktığı hayata bakışını şekillendiren mefhumlar, ölçüler ve kanaatler işte bu aklî akideden fişkırır.

İslâm Devleti, ancak **"İslâm Akidesi"** üzerine kurulur. Çünkü ümmetin kabul ettiği mefhumlar, ölçüler ve kanaatler toplamı ancak bu aklî akideden fişkırımıştır. İslâm ümmeti önce bu aklî akideyi kabul etti ve bu akideye kesin delillerle yakîni olarak inandı. Bu akide onun hayat hakkındaki kapsamlı düşüncesidir. Bu kapsamlı düşünce onun hayata bakışını oluşturdu. Bu hayata bakışından onun maslahatlara bakışı doğdu. Ve ümmet mefhumlar, ölçüler ve kanaatlerin toplamını bu akideden aldı... İşte bütün bunlardan dolayı İslâm Akidesi, İslâm Devleti'nin esası oldu. Ayrıca Rasulullah (ﷺ) İslâm Devleti'ni belli bir esas (yani aklî akide) üzerine kurdu. İşte bu esasın her zaman ve her yerde İslâm Devleti'nin esası olması gerekir...

Rasulullah (ﷺ) Medine'de sultayı/otoriteyi kurduğu zaman ve orada iktidarı tuttuğu zaman, teşriî ayetleri daha inmemiş olduğu halde ilk günden itibaren sultayı İslâm Akidesi üzerinde kurdu.

أن لا إله إلا الله وأن محمد رسول الله **"En Lâ İlâhe İllallah ve Enne Muhammeden Rasulallah"** şahadetini müslümanların yaşantısının esası, insanlar arasındaki ilişkilerin esası, zulümlerin giderilmesinin,

düşmanlıkların ortadan kaldırılmasının esası yani bütün hayatın esası, sulta ve iktidarın esası yaptı. Sonra bununla yetinmedi bilakis bu akideyi insanlara götürmesi için müslümanlar üzerine cihad farz kılındı. Nitekim Rasulullah (ﷺ) şöyle buyurdu:

أُمِرْتُ أَنْ أَقَاتِلَ النَّاسَ حَتَّى يَقُولُوا لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ فَإِذَا قَالُوا لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ غَضَمُوا مِنِّي دِمَاءَهُمْ وَأَمْوَالَهُمْ إِلَّا بِحَقِّهَا
"Lâ İlâhe İllallah ve Muhammedün Rasulallah deyinceye kadar insanlarla savaş etmeye emredildim. Onlar, ancak bu Kelime-i Tevhid'i söyleyince benden kanlarını ve canlarını korurlar."¹

Daha sonra İslâm Akidesinin devletin esası olarak devamlı kalmasının muhafazasını da müslümanlara farz kıldı. Açık küfür sadır olanca yani sulta ve yönetimin esası bu akide olmaktan çıktığı zamanda yöneticilere kılıçla saldırmayı ve savaşmayı müslümanlara emretti. Nitekim zalim yöneticiler hakkında *"Onlarla, kılıçla savaşalım mı?"* diye sorulunca, **"Hayır"** dedi. Ancak namazı kıldıkları (İslâmiyeti tatbik ettikleri) ve açık küfür görmedikleri müddetçe, ulul emr/yöneticiler ile çatışmayacaklarına dair müslümanlardan biat aldı. Şerli imamlar hakkında Afv İbni Malik'in rivayet ettiği hadis şöyledir:

قِيلَ يَا رَسُولَ اللَّهِ أَفَلَا تَنَابِذُهُمْ بِالسَّيْفِ فَقَالَ لَا مَا أَقَامُوا فِيكُمْ الصَّلَاةَ
"Ya Rasulallah, onlarla kılıçla savaşmayalım mı?" denildi. **"Hayır. Aranızda namaz kıldıkları (yani, İslâmiyeti tatbik ettikleri) müddetçe."** dedi.²

Biat hakkında Ubade b. Samed şöyle rivayet etti:

وَأَنْ لَا تَنَازِعَ الْأُمَرَ أَهْلَهُ إِلَّا أَنْ تَرَوْا كُفْرًا بَوَاحًا
"Ancak açık küfür görürseniz emir sahipleriyle çatışsınız."³

Tabarani de (كفرا صراحاً) **"sarih küfür"** geçti. Başka bir rivayette; (أَنْ تَكُونَ مَصِيبَةَ اللَّهِ بَوَاحًا) **"Ancak açıkça Allah'a isyan olursa"** denildi. Bunların hepsi devletin esasının İslâm Akidesi olduğunu göstermektedir.

Görülüyor ki Rasulullah (ﷺ), sultayı/otoriteyi İslâm Akidesi esası üzerine kurdu ve sultanın İslâm Akidesi üzerine devam etmesi için kılıç kullanılmasını ve bu uğurda cihad etmeyi emretti.

İşte buna binaen Anayasa'nın 1. Maddesi kondu. İslâm Devleti için İslâm Akidesinden çıkmamış herhangi bir mefhum veya kanaat veya ölçü yasak edildi. Çünkü devletin esasının İslâm Akidesi

¹ Müslim, K. İman, 32

² Müslim, K. İman, 3447

³ Buhari, K. Feten, 6532

olduğunu ismen yapmak yeterli değildir. Bilâkis bu esas/İslâm Akidesi, devletin varlığının her konusunda uygulanır bir şekilde mevcut bulunmalıdır. İslâm Akidesinden fişkırmayan hayat hakkında veya iktidar hakkında herhangi bir mefhumun devlette (yani İslâm Hilâfet Devleti'nde) bulunması caiz değildir. İslâm Akidesinden fişkırmayan herhangi bir mefhumu asla izin verilmez.

Nitekim devlette **demokrasi** mefhumunu benimsemeye de müsaade edilmez. Çünkü bu mefhum, İslâm Akidesinden fişkırmıyor. Üstelik bu, İslâm Akidesinden çıkan mefhumlara da aykırıdır. **Milliyetçilik** ve **vatancılık** mefhumlarına itibar etmek de caiz değildir. Çünkü bu mefhumlar da İslâm Akidesinden fişkırmamaktadır. Ayrıca, İslâm Akidesinden çıkan mefhumlar onları zemmetmiş, yasaklamış ve tehlikesini açıklamıştır. Aynı şekilde demokrasi mefhumu içindeki **bakanlıkların** devletin organları arasında yer almasına da asla izin verilmez. Devletin yönetiminde herhangi bir **imparatorluk** veya **krallık** veya **cumhuriyet** mefhumu da bulunamaz. Çünkü bunlar da İslâm Akidesinden çıkmadıkları gibi, İslâm Akidesinden türeyen İslâmî mefhumlara da aykırıdırlar.

Ayrıca İslâm Akidesi esasına dayanmayan fertler veya hareketler veya kitleleşmelerin İslâm Devleti'ni muhasebe etmesi kesinlikle yasaktır. İslâm Akidesi dışındaki esaslar üzerine kitleleşmeler ve hareketlerin kurulmasına asla izin verilmez. Çünkü, devletin esasının İslâm Akidesi olması bütün bunları mutlaka gerekli kılıyor. Hükmettiği ümmet üzerine farz kılıyor. Ümmetin yaşamı, devlet ve hayat biçimi ile İslâm Akidesine dayanmalıdır. Tüm ilişkiler, devletle ümmet ilişkileri de yine İslâm Akidesine dayalı olmalıdır. Hülâsa; İslâm Devleti'nin akidesi **İslâm Akidesi** olması gerekir.

1. maddenin 2. paragrafına gelince: Anayasa, devlet için kanun-u esasîdir/temel kanundur. Anayasa bir kanundur. Kanun da sultanın/otoritenin emridir. Nitekim Allah sultayı/otoriteyi, Rasulü'ne indirdikleriyle hükmetmekle yükümlü tuttu. Allah'ın indirdiklerinin dışındaki hükümlerle, onlara inanarak ve Rasulü'ne indirdiklerinin geçersizliğine inanarak yöneteni "**kâfir**" saydı.

Rasul'e, Allah'ın indirdiğinin sahih olduğuna inanmasına rağmen tatbik etmeyenin fasık/isyankâr olduğunu Allah bildirdi. Bu da; Allah ve

Rasulü'ne imanın, sultanın emrettiği şeyin esası olmasının farz oluşunu göstermektedir.

Allah'ın indirdikleri ile yani şer'î hükümlerle hükmetmeyi/yönetmeyi, Allah'ın sultana emretmesine gelince; bu, Kur'an'da ve Hadislerde sabittir. Allah (ﷻ) şöyle diyor:

"Rabbine and olsun ki, onlar aralarında çıkan ihtilaflarda seni hakem yapmazlarsa, iman etmiş sayılmazlar."¹

"Allah'ın indirdikleriyle aralarında hükmet/yönet."²

Allah'ın indirdiğinin dışındakilerle hükmetmekten sakındırarak, Devletin teşri'i/kanun belirlemesi Allah'ın indirdikleriyle hasredilmiştir. Nitekim Allahu Teâlâ şöyle buyuruyor:

"Allah'ın indirdikleriyle hükmetmeyenler/ yönetmeyenler, işte onlar kâfirlerdir."³

Rasul (ﷺ) de buyurdu ki:

"Emrimize/dinimize dayanmayan her amel red olunur."⁴

Bu delil bize, İslâm Devleti kanunlarının ancak İslâm Akidesinden fıskıran şeylerle sınırlı olduğunu göstermektedir. Bunlar ise Allah'ın, Rasulullah (ﷺ)'e indirdiğine inandığımız şer'î hükümlerdir. Bunların bir kısmı "Bu, Allah'ın hükmüdür" diyerek açık bir şekilde indirilmiştir. Bu açık hükümler Kitab ve Sünnet'te ve sahabelerin icma'ında mevcuttur. Bir kısmı da açık olarak değil de Allah'ın hükmünün illeti olarak indirilmiştir. Bu hükümler de şer'î kıyas yoluyla alınırlar. Maddenin 2. meselesi bunun için konu.

Şari'in hitabı, kulların fiillerini kendisine bağımlı olmayı zorunlu kılarak gelmiştir. Onun için onların tanzimi de Allah'tan gelmiştir. Ve İslâm Şeriatı, insanların bütün fiilleri, ister Allah ile olan alâkaları ister kendi nefisleriyle olan alâkaları isterse diğer insanlarla olan alâkaları olsun, insanların bütün alâkalarıyla ilgili olarak gelmiştir. Onun için insanların kendi ilişkilerinin tanzimi için

¹ Nisa: 65

² Maide: 49

³ Maide: 44

⁴ Buhari, K. İğtisâm bi'l Kitâbi's Sünnet

kendilerinden kanunlar koymalarına İslâm'da yer yoktur. Zira onlar, şer'î hükümlerle kayıtlıdır. Allahu Teâlâ şöyle buyuruyor:

"Rasulullah size ne getirdi ise alın ve sizi neden nehyetti ise onu bırakın."¹

"Allah ve Rasulü bir mesele hakkında hüküm verirlerse, erkek veya kadın mü'mine o meselede serbestlik yoktur."²

Ve Rasulullah (ﷺ) şöyle buyuruyor:

"Allah farzlar kıldı, bunları zayi etmeyin. Bazı şeylerden nehyetti, onları çiğnemeyin ve hadler gösterdi, onlara tecavüz etmeyin (onları aşmayın)."

"Herhangi bir insan, bizim bu emrimizde/dinimizde olmayan bir şey; (dindendir iddiasıyla) ortaya koyarsa o şey red edilir."³

Hükümleri koyan sultan değil Allah'tır. O, insanları ve sultayı alâkalarında ve amellerinde koyduğu hükümlere uymalarını zorunlu kılmış ve onları bu hükümlerle kuşatmış, başka hükümlere uymalarını yasaklamıştır. Bunun için insanların alâkalarını düzeltmek için hükümler çıkartmada insanların yeri yoktur. İnsanların alâkalarının tanzimi için beşer tarafından konulan kaide ve hükümlere uymaya insanları mecbur kılmak ya da serbest bırakmak konusunda sultanın/otoritenin de yetkisi yoktur.

MADDE - 2: "Dâr-ül İslâm, içerisinde İslâm hükümleri tatbik edilen ve emanı/güvenliği İslâm emanı altında olan memleketlerdir. Dâr-ül Küfür ise, küfür nizamları ve hükümleri uygulayan memleketler veya emanı/güvenliği İslâm emanı altında olmayan memleketlerdir."

Dâr-ül İslâm ve Dâr-ül Küfür şer'î istilahlardır/ terimlerdir.

¹ Haşr: 7

² Ahzab: 36

³ Müslim, K. Akdiyye, 3242

Şer'î terim olarak **Dâr-ül İslâm**; İslâm hükümleriyle yönetilen, güvenliği de İslâm'ın emanı ile sağlanan, yani müslümanların içeride ve dışarıdaki güvenliğinin müslümanların gücüyle ve otoritesiyle sağlandığı yerdir. Hatta burada yaşayanların çoğu müslüman olmasa da burası **Dâr-ül İslâm**'dır.

Yine şer'î terim olarak **Dâr-ül Küfür** ise; küfür hükümleriyle yönetilen, emanı da İslâm'ın dışı eman olan yani emanın müslümanların emanı ve otoritesi dışındaki güçlerle sağlandığı yerdir. Halkın çoğunun müslüman olması bu hususu değiştirmez.

Bir yerin **Dâr-ül İslâm** veya **Dâr-ül Küfür** olmasının göstergesi ya da ölçüsü belde ve orada yaşayanlar değildir. Bunun tek göstergesi ya da ölçüsü orada uygulanan hükümler ve emandır. Eğer uygulanan hükümler İslâmî, emanı da müslümanların emanı olursa orası **Dâr-ül İslâm**'dır. Eğer uygulanan hükümler küfür hükümleri emanı da müslümanların emanından başka şeylere dayanıyorsa orası **Dâr-ül Küfür** ya da **Dâr-ül Harp**'tir.

Bu hususu Süleyman b. Büreyde'den rivayet edilen bir hadis belirlemektedir.

ادْعُهُمْ إِلَى الْإِسْلَامِ فَإِنْ أَجَابُوكَ فَأَقْبِلْ مِنْهُمْ وَكَفَّ عَنْهُمْ ثُمَّ ادْعُهُمْ إِلَى التَّحَوُّلِ مِنْ دَارِهِمْ إِلَى دَارِ الْمُهَاجِرِينَ وَأَخْبِرْهُمْ أَنَّكُمْ إِنْ فَعَلُوا ذَلِكَ فَلَهُمْ مَا لِلْمُهَاجِرِينَ وَعَلَيْهِمْ مَا عَلَى الْمُهَاجِرِينَ *"Onları İslâm'a davet et. Eğer bu davetini kabul ederlerse onları kabul et. Ve onların üzerinden elini kaldır. (Kabul etmezlerse) onları ülkelerinden Dâr-ül Mühacirine (muhacirlerin ülkesine) göç etmeye davet et. Eğer bunu yaparlarsa, muhacirlerin sahip oldukları bütün haklara sahip olacaklarını, onların mükellef bulundukları şeylerle de mükellef bulunacaklarını onlara haber ver."*¹

Bu hadisin mefhumundan şu anlaşılıyor: Eğer bulundukları ülkeyi bırakıp muhacirlerin bulundukları **Dâr-ül İslâm**'a gitmeyecek olurlarsa, muhacirlerin haklarından yararlanamayacaklardır. Ya da ülkelerini Dâr-ül İslâm'a çevirmezlerse Dâr-ül İslâm'da yaşayanların haklarından yararlanamazlar. Ayrıca bu hadis muhacirlerin yurduna gidip yerleşenler ile bulundukları ülkeyi terk etmeyen insanlara ya da Dâr-ül İslâm'da yaşayanlarla ülkelerini Dâr-ül İslâm'a çevirmeyenlere uygulanacak hükümlerin de farklı olacağını ifade ediyor. Zira Rasul

¹ Müslim, K. Cihad ve's Seyr, 3261

(ﷺ) döneminde muhacirlerin yurdu **Dâr-ül İslâm**'dı. Onun dışındaki yerler ise **Dâr-ül Küfür**'dü.

Buradan **Dâr-ül İslâm** ile **Dâr-ül Küfür** veya **Dâr-ül Harp** terimleri çıkartıldı. "**Dâr**" kelimesinin İslâm'a veya küfre yahut harbe izafeti bu anlamdan hareketle ortaya çıkar. Bir bakımdan bu yönetimin ve otoritenin kime ait olduğunu gösterir. Bundan hareketle bir yere "**Dâr**" (ülke) diyebilmek için orada yaşayanların bağlı bulunduğu bir otoritenin olması lazımdır. Bu da ancak iki unsurla gerçekleşir.

1- Belli ve muayyen hükümlerle orada yaşayanların çıkar ve menfaatlerinin güdülmesi ya da gözetilmesi lâzımdır.

2- Orada yaşayan halkın her türlü hukukunu koruyacak ve hükümleri infaz edecek gücün olması, başka bir ifade ile orada yaşayanların güvenliğini/emanını sağlayacak gücün bulunması lâzımdır.

Bu nedenle, "**Dâr**" için bu iki şart koşuldu. Buna ilave olarak orada uygulanacak hükümlerle ilgili olarak şu delili verebiliriz:

"Allah'ın indirdikleriyle hükmetmeyenler/ yönetmeyenler, işte onlar kâfirlerdir."¹

Şerli imamlar (yöneticiler) hakkında varid olan Avf b. Malik'in hadisinde şu noktaya dikkatler çekiliyor:

"Denildi ki: *"Ya Rasulallah, bu zalim yöneticilere karşı silahla savaşmayalım mı?"* Peygamber (ﷺ); *"Hayır, onlar aranızda namazı kıldıkları müddetçe."* dedi."²

Yine Ubâde b. Sâmit'in biat konusunda varid olan hadisinde de:

*"Biz ulu'l-emre/yöneticilere karşı çıkmamak üzere biat ettik. Ancak onlarda açık bir küfür görürseniz o takdirde Allah'ın yanında bir kesin delil olacağı için onlara karşı çıkabilirsiniz."*³

Taberânî'nin rivayetinde ise (كفرا صراحة) **"Açık küfür"** kaydı yer almaktadır. Bu hadisler; İslâm'dan başka hükümlerle hükmeden, devlet reisine silahla karşı koyup onunla savaşmanın farziyetine

¹ Maide: 44

² Müslim, K. İman, 3447

³ Buhari, K. Fiten, 6532

delâlet ediyor. Ayrıca bu, bir yerin **Dâr-ül İslâm** olabilmesinin şartlarından birisinin İslâm hükümlerinin tatbik edilmesi olduğunu ve şayet İslâmî hükümler tatbik edilmezse savaşmak ve silah kullanmanın farz olduğuna dair bir delildir.

Dâr-ül İslâm'da yaşayanların emniyeti, İslâm'ın sağlayacağı emniyetle olmalıdır. Yani müslümanların otoritesiyle oranın emniyeti sağlanmalıdır. Bu hüküm şu ayetten alınmıştır: **وَلَنْ يَجْعَلَ اللَّهُ لِلْكَافِرِينَ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ سَبِيلًا** "Allah hiç bir zaman kâfirlere mü'minler üzerinde yol (hakimiyet) **vermez.**"¹ Yani kâfirlerin mü'minler üzerinde otorite kurmaları hiç bir zaman caiz olmaz. Çünkü kâfirlere hakimiyet vermek, müslümanların emniyetini İslâm emniyeti değil de, küfür emniyetine çevirir.

Yine Peygamber (ﷺ) İslâm'ın otoritesini kabul etmeyen ve ona boyun eğmeyen bir ülkeye karşı savaşı emrediyordu. İster oralarda oturan halk müslüman olsun, ister müslüman olmasın, kendisi de onlarla bizzat savaşıyordu. Ancak halkı müslüman olan yerin ferdlerini öldürmeyi nehyetmiştir. Bu hususla ilgili olarak Enes'ten rivayet edilen bir hadiste şöyle deniliyor:

النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ إِذَا غَزَا قَوْمًا لَمْ يَغْزُ بِنَا لَيْلًا حَتَّى يُصْبِحَ فَإِنْ سَمِعَ أَذَانًا كَفَّ عَنْهُمْ وَإِنْ لَمْ يَسْمَعْ أَذَانًا أَغَارَ عَلَيْهِمْ *"Nebi (ﷺ) bir kavimle savaşa gittiği zaman, sabaha kadar beklerdi. Eğer ezân sesini işitirse saldırıdan vazgeçerdi. Eğer ezânı işitmezse sabaha kadar bekler, ondan sonra saldırıya geçerdi."*²

Esâme el-Müznî'den rivayet edildiğine göre Nebî (ﷺ) bir yere bir askerî birlik gönderirken onlara şöyle derdi:

إِذَا رَأَيْتُمْ مَسْجِدًا أَوْ سَمِعْتُمْ مُؤَذِّنًا فَلَا تَقْتُلُوا أَحَدًا *"Siz bir mescid görürseniz veya bir müezzin sesi işitirseniz, orada hiç kimseyi öldürmeyin."*³

Mescid ve ezan, İslâm'ın görüntü ve işaretleridir. Bir yerde bunlar bulunursa orada yaşayanların müslüman olduğuna delâlet eder. Ancak bu durum onlarla savaşmayı engellemez.

İşte bu demektir ki orası **Dâr-ül Harp** yani **Dâr-ül Küfür** olarak kabul edildi. Çünkü her ne kadar orada İslâm'ın görüntü ve alâmetleri görünse de Peygamber'in otoritesine yani İslâm'ın

¹ Nisa: 141

² Ahmed b. Hanbel, Müs. Mükessirin, 12157

³ Ebu Davud, K. Cihad, 2265

otoritesine ve emanına girmedir. Onun için **Dâr-ül Harp** olarak kabul edilip herhangi bir **Dâr-ül Harp** gibi ona da savaş açıldı.^(*)

MADDE - 3: “Devlet reisi belirli şer’î hükümleri benimseyip, Anayasa ve kanunlar olarak çıkartır. Bir mevzuda şer’î bir hüküm benimserse yalnız bu şer’î hükümle amel olunması farzdır. Bu takdirde bir kanun vücud bulur. Tebaadan her ferdin zahirde ve gizlide bu kanuna itaat farz olur ve bu kanun uygulanır.”

Bu maddeye delil, Sahabe-i Kiram'ın icmaı'dır. Halifenin belirli şer’î hükümleri benimsemesi hakkı üzerinde sahabelerin icmaı oluşmuştur. Aynı şekilde halifenin hükümlerden benimsediği ile amel etmenin müslümanlara farz olduğu hakkında da icmaa hasıl oldu. Halifenin hükümlerden benimsediğinin dışında amel etmek müslüman için caiz değildir. Hatta o hükümler müçtehidlerden birisinin benimsediği hükümler olsa bile. Çünkü, bütün müslümanların hakkında Allah'ın hükmü, halifenin benimsediği şer’î hüküm olmuştur.

Ve bütün Raşid halifeler bunun üzerinde yürüdüler. Belirli hükümler benimsediler ve bunlarla amel etmeyi emrettiler. Müslümanlar ve onlardan bütün sahabeler kendi içtihadlarını bırakıp, bunlarla amel ediyorlardı. Ebu Bekir (ؓ), boşanma meselesinde toplu üç talâkı bir talâk olarak benimsemiştir. Müslümanlara mal dağıtmada İslâm'da kıdemlilik veya başka şeye bakmaksızın eşit olarak dağıtmayı benimsedi. Bu konularda müslümanlar ona bağlandılar ve bütün kadılar ve valiler bunun üzerinde yürüdüler. Ömer (ؓ) gelince, bu iki olayda Ebu Bekir'in görüşlerine muhalif görüşler benimsedi. Boşanma meselesinde üç talâkı (boşanmayı) üç kabul etti ve bu halde boşanmayı zorunlu kıldı. Ve mal dağıtmada eşitlikle değil efdaliyetlikle, İslâm'da kıdemliliğe ve ihtiyaca göre dağıtmayı benimsedi. Bu konularda bütün müslümanlar onu takip ettiler, kadılar ile valiler bunlarla yönetmeye başladılar. Ayrıca Ömer (ؓ), savaşta ganimetler olarak alınan arazinin savaşçılara değil beyt-ül mala bir ganimet olarak kalmasını ve ehlinin elinde kalmasını, savaşçı ve

^(*) NOT: Bu maddenin izahı, Minhac'dan alındı, sf. 5-10

müslümanlara dağıtmamayı tercih etti. Bu konuda bütün müslümanlar, valiler ve kadılar ona bağlandılar ve Ömer'in benimsediği hükümlere göre yürüdüler. Böylece Raşid halifelerin, şer'î hükümlerden benimsemesi, insanların ihtiyaçlarını ve hükümlerden amel ettiklerini bırakmaları için onları zorunlu kıldı.

Sahabenin icması, şu iki mesele üzerinde belirlendi: **Birincisi:** Halifenin şer'î hükümlerden benimseme hakkı. **İkincisi:** Halifenin benimsediği ile amel etmenin farziyeti. Ve bu icma'dan şu şer'î kaideler alındı: **"Sultanın (halifenin) sorunlar miktarınca hükümler benimseme hakkı vardır.", "İmamın emri ihtilafları ortadan kaldırır." ve "İmamın emri nafizdir/uygulanandır."**

Benimsemede asıl, bir mesele üzerindeki görüşlerde ihtilaf edilmesidir. Bu mesele hakkında şer'î bir hükümle amel etmek için belirli bir görüş benimsemek kaçınılmaz olur. Çünkü şer'î hükümler, Kur'an'da ve Hadis'te geçen kulların amelleri ile ilgili olarak, Şari'in hitabıdır. Arapça'ya göre ve Şeriata göre içinde bir kaç mananın olması ihtimali çoktur. Onun için insanların bunların anlaşılmasında ihtilaf etmeleri ve anlamadaki bu ihtilafın istenilen mana ile ters ve farklı olması haddine bile ulaşması zorunlu ve tabii bir şeydir. Bundan dolayı muhtelif ve zıt anlamların olması kaçınılmazdır. Onun için herhangi bir meselede muhtelif ve zıt görüşler olabilir. Rasulullah (ﷺ) Ahzap Gazvesi'nde; لَا يُصَلِّيَنَّ أَحَدُ الْعَصْرِ إِلَّا فِي بَيْتِي فَرِيطَةً **"İkinci namazını ancak, Beni Kureyza Kabilesi'nde kılınız."**¹ dediği zaman bazı kişiler, bununla acele etmeyi kastedtiğini anlamışlar, onun için yolda ikinci namazını kıldılar ve diğerleri, cümlenin manasını kastedtiğini anladılar, onun için ikinci namazını Beni Kureyza'ya ulaşınca kadar tehir ettiler ve orada kıldılar. Bu durum Rasulullah (ﷺ)'e ulaşınca bu iki gurubun anlayışını da kabul etti. Ayetlerin ve hadislerin çoğu böyledir. Ve bundan dolayı müslüman belirli şer'î hükmü benimsemesi gerekli bir mesele ve amele başvurduğu zaman, tek bir hüküm benimsemesi kaçınılmaz bir şeydir. Amele başvurmak halinde o ameli şer'î hükümle yürütülmesi müslüman üzerinde farz kılındı. Şer'î hükümle amel etmek farz olduğundan, ister bu şer'î hüküm farz veya mendub veya mübah olsun veya haram veya mekruh olsun muayyen hükmü benimsemesi mutlaka farz kılınmasını gerektiriyor ve bunun için müslüman şer'î hükümlerle amel etmek için belirli şer'î

¹ Buhari, K. Cum'a

hüküm benimsemesi farz kılındı. O müslüman, ister müçtehid olsun veya mukallid olsun isterse halife olsun veya halife olmasın böyle yapması gerekir.

Halife, insanların işlerini gütmeye başvurduğu zaman belirli hükümler benimsemesi kaçınılmazdır. Yönetme işleri ve otorite işleri, zekat, vergi, haraç gibi ve bunların dışındakilerde ve devletin birliği ile alakalı olan ve iktidarın birliği ile alakalı olan gibi bütün müslümanlar için genel meselelerinde belirli hükümler benimsemesi kaçınılmazdır. Yalnız onun hükümleri benimsemesine bakılır; Eğer halife, insanların işlerinin şer'î hükümlere göre yürütülmesinin gerekli kıldığı bir işi, onun hakkında belirli bir hüküm benimsemeden yürütemez ise, işte o zaman **"Bir vacibi yerine getirmek için gerekli bütün şeyler de vacibtir"** şer'î kaidesiyle amel ederek belirli bir hükmü benimsemesi halifeye farz olur. Meselâ; antlaşmalar gibi. Halife bir meselede belirli bir hükmü benimsemeden, İslâm şeriatının hükümlerinin gerektiğine göre, insanların meselelerinden bir meseleyi yürütebilirse, o zaman belirli bir hükmü benimsemesi caiz olur, farz değil. Meselâ; şahitlik meselesinde şahitlerin sayısı gibi. Halifenin bu meselede bir hükmü benimsemesi caiz, benimserse olur benimsemese de olur. Çünkü, benimsemek meselesinin aslı, farz değil mübahtır. Çünkü, sahabeler (r.anhum) İmamın bir hükmü benimsemesi hakkı üzerinde icma ettiler. Benimsemenin farz olduğu üzerinde icma etmediler. İşte buna binaen, halifenin bir hükmü benimsemesi mübahtır. Ancak farz işlerin yürütülmesi belirli bir hükmü benimsemeksizin olmuyorsa işte o zaman belirli bir hüküm benimsemek farz olur, ta ki farz yerine getirilebilsin... Aksi halde farz olmaz...

MADDE - 4: “Halife, zekat ve cihad dışında ibadetlerde herhangi belirli bir şer'î hüküm benimsemeyeceği gibi, İslâm akidesi ile ilgili olan fikirlerden herhangi bir fikir de benimsemez.”

Bu madde için gösterilen delil; benimsemenin mahiyeti bakımından Halife'ye farz kılınmayıp, mübah kılınmış olmasıdır. Halife'nin, belirli hükümler benimsemesine hakkı var olduğu gibi aynı şekilde hükümler benimsememesine de hakkı vardır. O benimsemek,

insanları kendisiyle zorunlu kılınan bir mesele değildir. Çünkü, insanlar kendileri benimseyecek değiller. Ancak o (benimsemek), Halife ile alâkalı özel bir meseledir. Onun benimsemek veya benimsememek hakkı var. O uygun gördüğü gibi amel eder.

Halk'ul Kur'an (Kur'an'ın mahluk olup olmadığı) meselesi hakkında Me'mûn zamanında vukuu bulan olaylardan açığa çıkmıştır ki; akidelerle ilgili fikirlerde benimseme yapmak Halife için sorunlar ve müslümanlar arasında fitne doğurmuştur. Fatimîlerin Caferî Mezhebi'ni benimsemelerinden, diğer mezheblerin sahiplerinde hoşnutsuzluk ve tahrik açığa çıkmıştır. Bilhassa akideler ile alakalı olan fikirlerde ve ibadetlerle alakalı olan hükümlerde bu belli olmuştur. Bunun için sorunlardan uzaklaşmak için ve müslümanların rızasını kazanmak ve onların kalplerine huzur getirmek için, Halife ibadetlerde ve akidelerde belirli bir görüşü benimsememeyi gözetler. Yani bu iki meselede benimseme cihetini seçmemeyi gözetler. Zira Şeriat, Halife üzerine benimsemeyi farz kılmadı. Halbuki, bu iki meselede bir görüş benimsemeye de hakkı vardır. Akidelerde ve ibadetlerde benimsemenin olmaması bu iki meselede benimsemenin Halife'ye haram olması anlamına gelmez. Onun manası, Halife'nin o iki meselede benimsememe cihetini seçmesi demektir. Zira onun benimseme, benimsememe ve benimsememe cihetini seçme hakkı vardır. Bunun için maddede; "**benimsemez**" tabiri geçti. "**Benimsemesi caiz değil**" tabiri geçmedi. Ancak bu, benimsememeyi seçeceğine delâlet eder. Bu izah, madde için gösterilen delil bakımındandı.

Fakat akidelerde ve ibadetlerde benimsememenin seçilmesi şu iki mesele üzerine dayanır: Birincisi; akidelerde muayyen bir görüş benimseme üzerine zorlama, sıkıntıya sebep olduğundandır. İkincisi ise; Halife'yi benimsemeye götüren şey ancak, müslümanların işlerini tek bir görüşle gütmek ve devletin birliğini ve iktidarın birliğini muhafaza etmektir. Onun için fertler arasındaki alâkalarla ilgili ve genel işlerle ilgili konularda benimseme yapar. İnsanın Rabbı ile alakası ile ilgili konularda benimseme yapmaz.

Birinci meseleye gelince: Kâfirlerin, kendi akidelerini terk etmeye ve İslâm akidesini benimsemelerine onları zorlamayı ve kendi ibadetlerini terk etmeye zorlamayı Allah nehyetti. Ancak, diğer şer'î hükümlerle bağlanmalarını emretti. Evlâ babından (öncelik bakımından) müslümanlar, akideleri İslâm akideleri olduğu müddetçe onunla

alakalı hükümleri terk etmeye zorlanmazlar ve ibadetleri, şer'î hükümlerle olduğu müddetçe, onlarla alakalı olan hükümleri tek etmeye zorlanmazlar. Üstelik akidelerle alakalı olan fikirleri terk etmeye zorlama kesinlikle sıkıntıya sebep olur. Ve şüphesiz kin ve öfkeyi doğurur. Halk'ul Kur'an fitnesinde İmam Ahmed b. Hanbel gibi imamlardan hasıl olan buna delildir. Nitekim, bunlar dövülmeye ve ihanetliğe tahammül ettiler ve hiç boyun eğmediler ve inandıkları akidelerini hiç bırakmadılar. Nitekim, Allahu Teâlâ şöyle buyurdu:

"Dinde, üzerinize bir sıkıntı yükledi." ¹ وَمَا جَعَلَ عَلَيْكُمْ فِي الدِّينِ مِنْ حَرَجٍ

Akidelerde olduğu gibi ibadetlerde de aynıdır. Bunlarda belirli hükümlere zorlamak; aynı zamanda bunlardan başka şer'î hükümler olduğunu gören kimsenin nefsinde sıkıntıya sebep olur. Çünkü, bunlar Allah ile insanın alâkasındadırlar ve de akide ile bağlantılıdırlar. Müslümanların üzerine sıkıntıya sebep olan şeyleri Halife benimsemez. Fakat, benimsemesi haram değildir.

İkinci meseleye gelince: Akideler ve ibadetler, insan ile yaratıcı arasındaki alâkadır. Muamelatlar ve cezalara muhalefetlerle sorunları gerekli kılan alâkaların meydana gelmesine bunlar/akideler ve ibadetler sebep olmaz. Zira, muamelat ve cezalar toplum fertleri arasındaki alâkalardır. Ve sorunları doğuran ilişkinin meydana gelmesine bunlar sebep olur. Muamelatta asıl olan insanlar arasındaki çekişmeleri kesmektir. Ve Halife'nin benimsemesinde asıl olan ise insanların işlerini gütmektir. İnsanların işleri arasındaki alâkaların Halife tarafından güdülmesini açığa çıkarır. Fakat onların Allah ile alâkalarında yani, akidelerde ve ibadetlerde bu gütmeye yer yoktur. Bunun için Halife tarafından benimsemenin vakıası, Allah ile insanlar arasındaki alâkalarda değil de işlerini gütmek için insanlar arasındaki alâkalarda oluyor... Ve bundan dolayı, benimsemenin vakıası ancak, insanların arasındaki alâkalarda ve genel alâkalarda olur. İnsanlarla yaratıcısı arasındaki alâkalarda, yani akidelerde ve ibadetlerde benimsemek ise, benimsemenin vakıasına aykırıdır. Buna binaen, benimsemenin vakıasına aykırı olanda Halife benimseme yapmaz. Fakat benimsemesi onun üzerine haram kılınmaz.

Şu iki meseleye (sıkıntılık ve benimsemenin vakıasına muhalefete) binaen Halife akidelerin fikrinde veya ibadetlerin

¹ Hacc: 78

hükümlerinde benimseme yapmaz. Yalnız, bu akide hakkında, Kitap'da ve Sünnet'te sarîh bir nehy varid olursa o zaman bunda bir sıkıntı hasıl olsa dahi, benimsemenin vakıasına ters düşse bile, Halife katî nassı tercih ederek benimseme yapar. Meselâ; akidenin yakından (katî delilden) alınmasını gerekli kılmak gibi.

Aynı şekilde müslümanların işlerinin güdülmesi; cemaatin ve devletin birliğinin muhafazasını gerekli kılan nasslar tercih edilerek, müslümanların tek bir hüküm etrafında toplanmalarını zorunlu kılar. Hac, Oruç ve Bayram vakitlerinin belirlenmesi gibi, Zekat ve Cihad gibi. İşte böylesi işlerde Halife, belirli bir şer'î hüküm benimser. Çünkü o, akide açısından; bir itikadı terk etmeye zorlamak olmuyor. Fakat itikad edilen şeyde kayıtlı olmaya zorlamak oluyor ki o da, subutu ve dalâleti katî olan nasstır. İbadetler açısından ise; bunda bir sıkıntı olmuyor. Çünkü, namaz gibi sadece insan ile Rabbisi arasındaki alâkaya has değil, bilâkis onda bayramlar gibi insanların alâkaları ile ilgili yönü de vardır. Bundan dolayı, akidelerde ve ibadetlerde bu iki halde benimsemek caiz oldu...

Bir fikrin, akideden mi olduğunu veya şer'î hükümlerden mi olduğunu tayin eden o fikrin şer'î delilidir. Eğer delil, kulların fiilleri ile ilgili bir hitap ise, o şer'î hüküm olur. Çünkü şer'î hüküm, kulların fiilleri ile alakalı olan Şari'in hitabıdır. Eğer hitap kulların fiilleriyle ilgili değilse, o akideden olur. Ayrıca akide ile şer'î hüküm arasındaki fark şudur: Kendisine iman etmek istenmiş olan şeyler ya da onunla amel etmek istenmemiş olan kıssalar ve gaybî haberler gibi şeyler. İşte onlar akidedendir. Kendisiyle amel etmeyi istenmiş olanlar ise şer'î hükümlerdendir.

آمَنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ "Allah'a ve Rasülü'ne iman edin."¹

اللَّهُ خَالِقُ كُلِّ شَيْءٍ "Allah, her şeyin yaratıcısıdır."²

وَاذْكُرْ فِي الْكِتَابِ مَرْيَمَ "Kitab'ta Meryem'i zikret.."³

يَوْمَ يَكُونُ النَّاسُ كَالْفَرَاشِ الْمَبْثُوثِ (4) وَتَكُونُ الْجِبَالُ كَالْعِهْنِ الْمَنْفُوشِ "O günde insanlar, çırpınıp yayılan kelekler gibi ve dağlara atılmış renkli yünler gibi olacaklardır."⁴

¹ Nisa: 136

² Zümer: 62

³ Meryem: 16

⁴ El-Kâra: 4-5

Bunların hepsi akidedendir. Çünkü, onlar kulların fiilleri ile ilgili değildir. Çünkü, onlara iman etmek istenmiş ya da onlarla amel edilmesi istenmemiştir.

Allahu Teâlâ'nın şu sözleri ise:

وَأَحَلَّ اللَّهُ الْبَيْعَ "Allah, alış-verişi helâl kıldı."¹

"Size (çocuklarınızı) emzirirlerse, onlara ücretlerini verin."²

وَإِذَا حَكَمْتُمْ بَيْنَ النَّاسِ أَنْ تَحْكُمُوا بِالْعَدْلِ "İnsanlar arasında hükmederseniz, adaletle hükmedin."³

Bunların hepsi şer'î hükümlerdendir. Çünkü, kulların fiilleri ile ilgilidirler ve onlarla amel etmek istenmiştir.

Buna binaen, Rasulullah (ﷺ) son Peygamber (Hatem'ün Nebiyyin) oluşu akideden itibar edilir. Çünkü o kendisine iman etmek istenmiş olana dahildir. Fakat imamlık yani halifelik akideden değildir. Çünkü o, hakkında amel talep edilendendir. Böylece Peygamber (ﷺ)'in masum oluşu akideden itibar edilir. Fakat Halife'nin Kureys'li oluşu veya Ehli Beyt'ten (Rasulullah'ın ailesinden) veya müslümanlardan herhangi bir müslüman oluşu akideden değil, şer'î hükümlerdendir. Çünkü o, kulların fiillerinden bir fiille ilgili olup halifenin şartlarındandır. İşte böyle kulların fiilleriyle ilgili olmayan veya kendisine iman etmek istenmiş olan her şey akidelerden itibar edilir. Kulların fiillerinden olan veya kendisiyle amel etmek istenmiş olan her şey, şer'î hükümlerden itibar edilir.

Bununla birlikte akidenin vakıası onun esasî bir fikir oluşudur. Çünkü, onun akide oluşunun manası; kendisinden başkasına esasî bir ölçü olarak alınmasıdır. Bir fikir esasî olmazsa, akideden itibar edilmez. Bunun üzerine diyebiliriz ki, **akide; kainat, insan, hayat ve dünya hayatının öncesi ve sonrası, öncesi ile sonrası ile alakası hakkında küllî bir fikirdir.** Bu tarif her akide için olur ve İslâm akidesi üzerine tatbik edilir. Bunların içine gaybî olanları da girer. Bu küllî fikrin fikirlerinden her fikir akideden sayılır. Allah ile, Haşr ile ve dünyanın yaratılması ile, v.b. ile ilgili olan her şey akideden olur ve bunlarla alâkası olmayan her şey akideden itibar edilmez.

¹ Bakara: 275

² Talak: 6

³ Nisa: 58

MADDE - 5: “İslâm tabiyetini taşıyan herkes, şer’î haklardan istifade eder ve şer’î vecibelerden sorumlu olur.”

MADDE - 6: “Hükmetme, yargılama, işleri gütme veya buna benzer konularda tebaasının fertleri arasında herhangi bir ayırım yapmak, devlete caiz değildir. Bilâkis; ırk, din, renk ve buna benzer şeylere bakmaksızın hepsine tek bir bakış ile bakmak gerekir.”

Bu iki madde, zımmîlik hükümlerine göre ve **Dâr-ül İslâm** ve **Dâr-ül Küfür** hükümlerine göre konuldu. Zımmî olana gelince; İslâm dışında başka bir din tutan ve o dini üzerinde kaldığı halde İslâm Devleti'nin tebaasından olan insandır. Zımmî kelimesi; "ahd" anlamını veren "**zimmet**" kelimesinden alınmıştır.

Zımmîlere; kendileriyle yapmış olduğumuz anlaşmaya göre muamele edeceğimiz, muamelelerinde ve işlerinin güdülmesinde İslâm'ın hükümlerine göre yürüyeceğimiz hakkında bizim zimmetimizde/bizim garantimizde bir ahid vardır. İslâm; zımmîler için tebaanın hakları ve vecibelerini ihtiva eden bir çok hükümler getirmiştir. Bize hak olan adaletli muamele, zımmîlere de haktır. Adaletli muamelede bizim üzerimizdeki sorumluluk onların da üzerindedir. Zımmîlere karşı da insaf etmenin/adaletle muamelenin hak oluşuna gelince; o Allahu Teâlâ'nın şu sözünün genelliğinden gelmektedir:

وَإِذَا حَكَمْتُمْ بَيْنَ النَّاسِ أَنْ تَحْكُمُوا بِالْعَدْلِ "İnsanlar arasında hükmettiğinizde, adaletle hükmetmenizi emreder."¹

وَلَا يَجْرِمَنَّكُمْ شَتَاؤُ قَوْمٍ عَلَىٰ أَلَّا تَعْدِلُوا اعْدِلُوا هُوَ أَقْرَبُ لِلتَّقْوَىٰ "Bir topluluğa duyduğunuz kin, sizi adaletsiz davranmaya sevk etmesin. Adaletli olun, bu takvalığa en yakın olandır."²

وَإِنْ حَكَمْتَ فَاحْكُم بَيْنَهُم بِالْقِسْطِ "Eğer hüküm verirsen, onların aralarında adaletle (herkese hakkı vermenin şekli ile) hükmet."³

¹ Nisa: 58

² Maide: 8

³ Maide: 42

Adaletli muameleden bizim üzerimizdeki sorumluluk, onların da üzerinde olmasına gelince; Nebî (ﷺ), müslümanlar üzerine cezalar koyduğu gibi kâfirlerin üzerine de koyuyordu. Nitekim bir Yahudi, bir kadını öldürdüğü için Rasulullah (ﷺ) de onu ceza olarak öldürttü. Zina yapan iki Yahudi (biri erkek biri kadın) Rasulullah (ﷺ)'e getirilince, onları taşlattı/recm cezası ile cezalandırdı.

Bize, müslümanlar gibi zımmîleri de himaye etmek farzdır. Bu konuda Rasulullah (ﷺ)'in şu sözü var:

مَنْ قَتَلَ نَفْسًا مُعَاهِدًا لَهُ ذِمَّةُ اللَّهِ وَذِمَّةُ رَسُولِهِ فَقَدْ أَخْفَرَ بِذِمَّةِ اللَّهِ فَلَا يَرَحُ رَاحَةَ الْجَنَّةِ وَإِنْ رَجَعَهَا لَيُوجَدُ مِنْ مَسِيرَةٍ سَبْعِينَ خَرِيفًا **"Allah'ın ve Rasulü'nün zimmetine sahip olan ahidli bir nefsi kim öldürürse o öldüren, Allah'ın ahdini kırmış olur ve Cennet'in kokusu ona hiç kokmayacak. Halbuki onun kokusu kırk yıl yürüme mesafesinde de mevcut olur."**¹

Nitekim bir Yahudiye öldüren bir müslüman, Rasulullah (ﷺ)'e getirildi ve Rasulullah (ﷺ) de onu öldürtmüştü ve şöyle söylemişti:

"Zimmetine vefa etmek bize daha çok yaraşır." نحن أحق من وفي بذيمة

Zımmîlere işlerini gütmeye ve geçimlerini sağlamada müslümanlar gibi kefâlet vardır. Ebu Vail'in, Ebu Musa'dan rivayette ya da ikisinden birinin isnadıyla; Rasulullah (ﷺ) şöyle demişti:

"Aç kalana yemek verin, hastayı ziyarete gidin, esirleri kurtarın."² أَطْعَمُوا الْجَائِعَ وَعَوَّدُوا الْمَرِيضَ وَفُكُّوا الْعَبَانِي

Ebu Ubeyde şöyle demişti: *"Zimmet ehli de aynı şekildedir. Onlar olmaksızın cihad edilir ve esirleri kurtarılır. Kurtarılırlarsa zimmetlerine ve ahidlerine serbest olarak dönerler ve bu hususta hadisler vardır."*

İbni Abbas şöyle demişti: *"Rasulullah (ﷺ), Necran ahalisi ile sulh yapmıştı. Konuşmada geçenlerin bir kısmı şu idi:*

*"Bir olay çıkartmamaları ve riba yememeleri şartı ile kiliselerini yıkmamak, rahiplerini kovmamak ve dinlerini terk etmeye zorlamamak üzerinde (sulh yapıldı)."*³

Rasulullah (ﷺ), onların hastalarını ziyaret ediyordu.

¹ Tirmizi, K. Diyet, 1323

² Buhari, K. Merda, 5217

³ Ebu Davud, K. Harac, 2644

Enes şöyle demişti: "Rasulullah (ﷺ)'e hizmet eden bir Yahudi çocuğu vardı. Bu çocuk hasta oldu. Rasulullah (ﷺ), onu ziyaret etmek için geldi."

Bunlar; onları ziyaret etmenin, onlara güzel ve iyi muamele etmenin caiz olduğuna delâlet ederler. Ali (عليه السلام) dedi ki: "Onların cizye vermeleri; ancak onların mallarının bizim mallarımız, kanlarının bizim kanlarımız gibi olması içindir."

Ömer b. Meymun, Ömer b. El-Hattab öldürüldüğü zaman vasiyetinde şöyle geçtiğini rivayet etti: "Benden sonra gelecek halifeye keza ve keza ile tavsiye ediyorum (bazı tavsiyelerden sonra) ve ona Allah'ın zimmetine ve Rasulü'nün (ﷺ) zimmetine düşen kimseye hayırla muamele etmesini tavsiye ediyorum. Onlar için savaşılır ve onlar, güçlerinin üstünde olanla sorumlu tutulmazlar."

Rasulullah (ﷺ)'in şu sözünden dolayı zimmîler, inançlarında ve ibadetlerinde serbest bırakılırlar:

"Yahudi dini üzerinde ve Hristiyan dini üzerinde olan kimse dinini terk etmeye zorlanamaz."

Müslümanlardan gümrük vergileri alınmadığı gibi onlardan da alınmaz. Abdurrahman b. Ma'kal şöyle söylemiştir: "Ziyad b. Hadir'e sordum: "Kimden öşür alıyordunuz?" Şöyle cevap verdi: "Ne bir müslüman ne de bir ahdli olandan öşür almıyorduk." "O zaman kimden öşür alıyordunuz?" diye sordum. Şöyle dedi: "Harp ehli tüccarlarından. Biz onlara vardığımızda bizden aldıkları öşür gibi, biz de onlardan alıyorduk." Buradaki **öşür alan**, gümrük vergisi alan demektir.

Ve böylece İslâm Devleti'nin tebaasındaki zimmîlerin diğer tebaalar gibi tebaalık hakkı, himayelik hakkı, yaşam kefaleti ve yumuşaklık ve güzellekle muamele hakkı vardır. Onların müslümanların ordusuna katılmaları ve onlarla birlikte savaşmaları hakkı vardır. Fakat onlara savaşmak farz değil ve cizye dışında onlara başka bir malî sorumluluk farz değildir. Müslümanlar üzerinde farzedilecek vergiler, onların üzerinde farz edilmez. İdareci ve yargıcın önünde, işleri güdülürken ve muamelat ve ukubat tatbik edilirken, onlara herhangi bir ayırım yapılmaksızın müslümanlara bakıldığı gibi bakılır. Müslüman gibi haklarına tamamen sahip olur ve zimmetinin ahdini yerine getirme ve devletin emirlerine itaat etmede onun üzerinde hasıl olan vecibelere de sahip olur.

Bu açıklama zımmîlerin hükümleriyle ilgili idi. Amma **Dâr-ül İslâm** ve **Dâr-ül Küfr** bakımından gerekli açıklamaya gelince; Rasulullah (ﷺ), devletin dışında yaşayan ve devletin tebaasından olmayan müslümanları devletin tebaasından olana verdiği haklardan mahrum kıldı. Süleyman b. Büreyde, babasından şöyle rivayet etti: *"Rasulullah (ﷺ), bir ordu üzerinde veya bir seriyye üzerinde bir emir atarsa, ona kalbinde Allah korkusu olmasını ve beraberindeki müslümanlara hayırla muamele etmesini tavsiye ediyordu. Sonra şöyle diyordu:"*

اغزُوا بِاسْمِ اللَّهِ فِي سَبِيلِ اللَّهِ قَاتِلُوا مَنْ كَفَرَ بِاللَّهِ اغزُوا وَلَا تَغْلُوا وَلَا تَغْدُرُوا وَلَا تَمُتُوا وَلَا تَقْتُلُوا وَلَبِدًا وَإِذَا لَقِيتَ عَدُوَّكَ مِنَ الْمُشْرِكِينَ فَادْعُهُمْ إِلَى ثَلَاثِ خِصَالٍ أَوْ حِلَالٍ فَإِيتَهُنَّ مَا أَجَابُوكَ فَأَقْبِلْ مِنْهُمْ وَكُفَّ عَنْهُمْ ثُمَّ ادْعُهُمْ إِلَى الْإِسْلَامِ فَإِنْ أَجَابُوكَ فَأَقْبِلْ مِنْهُمْ وَكُفَّ عَنْهُمْ ثُمَّ ادْعُهُمْ إِلَى التَّحَوُّلِ مِنْ دَارِهِمْ إِلَى دَارِ الْمُهَاجِرِينَ وَأَخْبِرْهُمْ أَنَّهُمْ إِنْ فَعَلُوا ذَلِكَ فَلَهُمْ مَا لِلْمُهَاجِرِينَ وَعَلَيْهِمْ مَا عَلَى الْمُهَاجِرِينَ فَإِنْ أَبَوْا أَنْ يَتَحَوَّلُوا مِنْهَا فَأَخْبِرْهُمْ أَنَّهُمْ يَكُونُونَ كَأَعْرَابِ الْمُسْلِمِينَ يَجْرِي عَلَيْهِمْ حُكْمُ اللَّهِ الَّذِي يَجْرِي عَلَى الْمُؤْمِنِينَ وَلَا يَكُونُ لَهُمْ فِي الْغَنِيمَةِ وَالْفَيْءِ شَيْءٌ إِلَّا أَنْ يُجَاهِدُوا مَعَ الْمُسْلِمِينَ **"Allah uğrunda, Allah adıyla gazve edin. Allah'a küfredenlerle savaş edin, gazve edin ve gıyle yapmayın (aşırı gitmeyin), gaddarlık yapmayın, öldürdükten sonra bıçaklamayın, çocukları öldürmeyin. Ve müşriklerden düşmanlarınızla karşılaşırsan şu üç meziyet ya da haslete onları davet et. Bunlardan hangisini kabul ederlerse, onlardan elini kaldır: Onları İslâm'a davet et, senden bunu kabul ederlerse sen de kabul et ve onları bırak. Sonra onları ülkelerinden Dâr-ül Muhacirin'e (Dâr-ül İslâm'a) göçe davet et. Onlara bildir ki, eğer onlar bunu yaparlarsa; Muhacirlere olan hak onlara da var, Muhacirlerin aleyhine olan onların da aleyhinedir. Eğer ülkelerinden Dâr-ül İslâm'a göç etmeyi red ederlerse onlara haber ver ki; o zaman onlar müslümanların bedevileri gibi olurlar, müslümanlara uygulanan onlara da uygulanır. Fakat müslümanlarla beraber cihad etmedikçe fey ve ganimetten onlara hiç bir şey verilmez."**¹

Dâr-ül İslâm'a göç etmeyen kimse müslüman olsa dahi tebaanın haklarından herhangi bir hakka sahip olmadığına dair bu hadis gayet açıktır. Rasulullah; müslümanlar gibi hak ve vecibe sahibi olmaları için onları İslâm sultanının altına girmelerine davet etmiştir. Zira şöyle demiştir:

ثُمَّ ادْعُهُمْ إِلَى التَّحَوُّلِ مِنْ دَارِهِمْ إِلَى دَارِ الْمُهَاجِرِينَ وَأَخْبِرْهُمْ أَنَّهُمْ إِنْ فَعَلُوا ذَلِكَ فَلَهُمْ مَا لِلْمُهَاجِرِينَ وَعَلَيْهِمْ مَا عَلَى الْمُهَاجِرِينَ **"Onları ülkelerinden Dâr-ül Muhacir'ine (Dâr-ül İslâm'a)**

¹ Müslim, K. Cihad, 3261

göçe davet et. Onlar bunu yaparlarsa, Muhacirler gibi onların da hak ve vecibelere sahip olacağını haber ver."¹

Bize olan hak ve yükümlülüklerin onlara da olması için yani hükümlerin onları kapsamaları için Dâr-ül İslâm'a göç etmeyi bu nass şart kıldı. Bunun için Dâr-ül Harp'de bulunan müslümanı, hükümler kapsamıyor ve ona tebaalık hakkı verilmez. Çünkü, tebaalık hakkını ancak Dâr-ül İslâm'a göçen kişi kazanır ve Dâr-ül İslâm dışında olursa bundan mahrum kalır. Hükümler Dâr-ül İslâm'da yaşayan zımmîyi de kapsıyor ve tebaalık hakkı ona da verilir. Çünkü o, Dâr-ül İslâm'da vatan edindi (orada sürekli ikâmet ediyor).

Bir kişinin Dâr-ül İslâm'da veya Dâr-ül Küfür'de ikâmet etmesine "**tabiyetlilik**" denir. Bir kişinin tabiyetliliğinin manası; o kişinin kendisine ikâmet yeri olarak razı olduğu ülke demektir. Böylece ona Dâr-ül İslâm mı veya Dâr-ül Küfür mü olduğuna bakılır. Dâr-ül İslâm olursa, onun üzerinde Dâr-ül İslâm hükümleri uygun düşer. O zaman kişi İslâm tabiyetliliğini taşıyan birisi olur. Dâr (ülke), Dâr-ül Küfür ise, onun üzerinde Dâr-ül Küfür hükümleri uygun düşer. O kişi İslâm tabiyetliliğini taşıyan birisi olarak itibar edilmez ve onun üzerinde Dâr-ül Küfür hükümleri tatbik edilir.

Şu iki husus tam olursa bir dâr (ülke), Dâr-ül İslâm olarak itibar edilir:

Birincisi: İslâm sultanı ile hükmedilmesi ve üzerinde onun hükümlerinin tatbik edilmesi gerekir.

İkincisi: Emanı (güvenliği) müslümanların emanı ile yani onların sultanı ile olmasıdır.

Buna delil; Dâr-ül Küfür ve Dâr-ül İslâm kelimeleri iki şer'î ıstılahtır. Bu ıstılahtar İslâm sultanı altında bulunan beldeler ve İslâm sultanı altında bulunmayan beldeler için konuldu. İslâm sultanı altında bulunanlar ve İslâm sultanı altında bulunmayanlar hakkındaki hükümlerin toplamından istinbat edildi/çıkarıldı. Ve buna delil, Süleyman b. Büreyde'nin rivayet ettiği şu hadistir:

"Bunu yaparlarsa Muhacirlere olan hak ve vecibelerin onlara da olacağını onlara haber ver."²

¹ Müslim, K. Cihad ve's Seyr, 3261

² Müslim, K. Cihad ve's Seyr, 3261

Bunun mefhumu; eğer onlar ülkelerinden Dâr-ül Muhacir'e göç etmezlerse, muhacirlere yani Dâr-ül İslâm'da bulunanlara olan onlara yoktur. Bu hadiste geçen; Dâr-ül Muhacir'in, Dâr-ül İslâm idi ve bunun dışında kalanlar ise Dâr-ül Küfür idi. İşte buradan **"Dâr-ül İslâm, Dâr-ül Harp ve Dâr-ül Küfür"** ıstılahları istinbat edildi. Harp ve Küfre veya İslâm'a "Dâr" kelimesinin izafe edilmesi, iktidara ve sultaya izafe olur. Dâr-ül Harp veya Dâr-ül Küfür ise; hükmen de olsa harp ehlinin sultanı altında olan ülkelerdir. Dâr-ül İslâm ise; İslâm ahalisinin sultanı altında olan dâr'dır (ülkedir).

Burada açığa çıkıyor ki; bir yerin "dâr" (ülke) olarak itibar edilmesi, oranın kendisine mensub olduğu sultanın/ otoritenin orada gerçekleşmesini gerekli kılar. Sultanın gerçekleşmesi, esasî bir şarttır. Sulta ise, ancak şu iki hususta gerçekleşir:

Birincisi: Belirli fikirlerle maslahatları gütmek.

İkincisi: Tebayı himaye edecek ve hükümleri uygulayacak kuvvet yani emanın olması.

İşte buradan zikredilen şu iki şart, şart olarak geldi:

1- İslâm hükümlerinin tatbik edilmesi,

2- Emanın müslümanların emanı ile olması.

Bu, o iki şart üzerine delil bakımından bir izahtı.

Sonra küfür hükümlerini tatbik etmeksizin İslâm hükümlerini tatbik etme açısına gelince; bunun delili, Avf b. Mâlik hadisinde şerli imamlar hakkındadır.

"Kılıçla onlara karşı çıkılmayalım mı, ya Rasulullah?" denildi. Rasulullah; **"Hayır. Ancak içinizde namaz kıldırıldıkları müddetçe."** dedi.¹

Ve biat hakkında Ubade b. Samed hadisinde de şöyle geçti:

*"Emir sahipleri ile hiç çekişmeyeceğiz, açık bir küfür görmedikçe."*²

Ve Taberani (كفروا صراحا) **"sarih bir küfür"** şeklinde rivayet etti.

Ve başka bir rivayette (الا أن تكون معصية الله بواحا) **"açık bir şekilde Allah'a isyan olursa"** diye geçti.

¹ Müslim, K. İman, 3447

² Buhari, K. Fiten, 6532

Ve Ahmed'in rivayetinde (ما لم يأمر بك بأمرهم بواحا) **"ancak seni açık olarak bir günahla emrederse"** geçti.

Bunlar; ülkede dinin rükunlarını ikâme etmemek gibi ve yönetici tarafından Allah'ın emirlerine bağlanılmaması gibi ve yöneticilerin Allah'ın emrettiğinin dışındakilerle emretmesi gibi İslâm'dan gayrisi ile hükmetmenin, yöneticinin yüzüne karşı kılıç taşımayı farz kılan haller olarak itibar edilmesine delâlet eder. İşte bu, İslâm hükümlerini tatbik etmenin Dâr-ül İslâm şartlarından bir şart olduğuna, aksi halde savaş ve kılıç taşımanın farz olduğuna dair bir delildir.

İslâm emanı olmasının farz olduğuna gelince; bunun delili, şudur: Rasulullah, kendi sultasına boyun eğmeyen herhangi bir memlekete saldırmaya ve onlarla harb kıtalı şekliyle savaşılmasını emreliyordu. İster bunların ahalisi müslüman olsun veya gayri müslim olsun fark etmiyordu. Ahalisi müslüman olursa onları öldürmeyi nehyediyordu. Enes'ten şöyle rivayet edilmiştir:

النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ إِذَا غَزَا قَوْمًا لَمْ يَغْزُ بَنَاءَ لَبَا حَتَّى يُصْبِحَ فَإِنْ سَمِعَ أَذَانًا كَفَّ عَنْهُمْ وَإِنْ لَمْ يَسْمَعْ أَذَانًا أَعَارَ عَلَيْهِمْ **"Nebi (ﷺ) bir kavimle savaşa gittiği zaman, sabaha kadar beklerdi. Eğer ezân sesini işitirse saldırıdan vazgeçerdi. Eğer ezânı işitmezse sabaha kadar bekler, ondan sonra saldırıya geçerdi."**¹

Esâme el-Müznî'den rivayet edildiğine göre Nebî (ﷺ) bir yere bir askerî birlik gönderirken onlara şöyle derdi:

إِذَا رَأَيْتُمْ مَسْجِدًا أَوْ سَمِعْتُمْ مُؤَذِّنًا فَلَا تَقْتُلُوا أَحَدًا **"Siz bir mescid görürseniz veya bir müezzin sesi işitirseniz, orada hiç kimseyi öldürmeyin."**²

Esan ve mescid, İslâm'ın işaretlerindendir. Bu da gösteriyor ki bir memleket içinde müslümanların oturuyor olması bu memlekete saldırmak ve harp savaşı ile onlarla savaşmaya mani değildir. Bu demektir ki; o ülke Dâr-ül Harp yani Dâr-ül Küfür olarak itibar edilmiştir. Çünkü o, içinde İslâm işaretleri belli olsa bile Rasul'ün sultanı ile yani İslâm sultanı ile emanlı değil. Bunun için o ülke Dâr-ül Küfür olarak itibar edilmiş ve herhangi bir Dâr-ül Harp gibi ona saldırılmıştır. Bu açıklıyor ki; bağiler (devlete karşı çıkanlar), İslâm sultanına karşı çıkmalarına rağmen kendileriyle harp savaşı ile savaşılmaz. Ancak onları susturmak ve cezalandırmak için savaşılır. Çünkü, bunların emanı müslümanların emanı idi. Lakin bu bağilerin

¹ Ahmed b. Hanbel, Müs. Mükessirin, 12157

² Ebu Davud, K. Cihad, 2265

emanı kâfirlerin emanı olursa onlarla harp savaşı ile savaşıılır. Çünkü, o zamanda savaş ancak bağileri himaye ettikleri için kâfirlerle olur ve kâfirlerle harp savaşı ile savaşıılır. Bu şu demektir ki; eman kâfirlerin emanı ile olduğunda ülkede İslâm işaretleri zahir olsa bile o ülke Dâr-ül İslâm olamaz. Bilâkis, o ülkenin emanın da İslâm emanı ile olması gerekir...

İşte **Dâr-ül İslâm** budur. O, İslâm sultanı ile yönetilen ve üzerinde İslâm hükümleri tatbik edilen ve iç ve dış emanı İslâm emanı ile olan beldelerdir. Ülke bu iki şarta sahip olmazsa, **Dâr-ül Küfür** olur ve ahalisinin müslüman veya gayri müslim olmalarına bakmaksızın oraya Dâr-ül Küfür hükümleri uygulanır. Kim Dâr-ül İslâm'ı kendisine sürekli oturma yeri seçerse, ister müslüman olsun isterse gayri müslim olsun o kişi İslâm tabiyetini taşıyan birisi olur.

Bu, İslâm tabiyetini taşıyanlar arasında herhangi bir ayırımın hasıl olması caiz değildir. Bu; yönetim, yargı ve işlerinin yürütülmesine dair delillerin genelliğinden gelmektedir. Nitekim Allah şöyle diyor:

"(Allah) **İnsanlar arasında hükmettiğinizde adaletle hükmetmenizi** (emreder)."¹

Bu, müslüman olsun gayri müslim olsun bütün insanlar için nasıttır. Rasulullah (ﷺ) şöyle diyor:

"*Dava sahibi delil getirir, inkâr eden de yemin eder.*"

Bu, müslüman veya gayri müslimi kapsayan genel bir nasıttır. Abdullah b. Zübeyr şöyle dedi: "*Rasulullah (ﷺ), iki hasımın (bir birisi ile davası olan iki kişinin) hakim huzurunda oturmalarına hüküm etti.*"

Bu, müslüman olsun ya da gayri müslim olsun her hasımı kapsayan bir genel nasıttır. Rasul (ﷺ) şöyle diyor:

"*İmam, çobandır ve güttüğünden mesuldür.*"²

"(رعيته) **"güttüğü"** kelimesi, müslüman veya gayri müslim olsun bütün tebaayı kapsayan bir genel ifadedir.

¹ Nisa: 58

² Buhari, K. Cum'a, 844

İşte böylece gütmekle (tebaayı idare etmekle) ilgili olan bütün genel deliller; müslüman ile gayri müslim, Arap ile Arap olmayan, beyaz ile siyah arasında herhangi bir ayarımın caiz olmadığına delâlet etmektedirler. Bilâkis bütün İslâm tabiyetini taşıyan insanların yöneticinin önünde, işlerinin güdülmesi, can, mal ve ırzlarının korunması hakkına sahip olmaları bakımından yargıcın önünde de eşitlik ve adaletle muamele olmaları bakımından aralarında herhangi bir ayırım yoktur.

MADDE - 7: “Devlet, İslâm tabiyetini taşıyan müslim ve gayri müslim herkes üzerine İslâm Şeriatı'nı aşağıdaki şekliyle tatbik eder:

a-) Müslümanlar üzerinde herhangi bir hüküm istisna olmadan, bütün İslâm hükümlerini tatbik eder.

b-) Gayri müslimler, inandıkları ve ibadet ettikleri şeyde serbest bırakılırlar.

c-) İslâm'dan dönenlere mürted hükmü uygulanır. Kendisi mürted olanlara hüküm böyledir. Fakat gayri müslim olarak doğan mürted çocukları, müşrik veya ehli kitap olmalarına göre gayri müslim muamelesi görürler.

d-) Gayri müslimler yemekleri ve giyimleri hususunda şer'î hükümlerin müsaade ettiği nispette kendi dinlerine göre muamele görürler.

e-) Evlenme ve boşanma meseleleri, gayri müslimler arasında kendi dinlerine göre; müslümanlar ile gayri müslimler arasında ise, İslâm ahkâmına göre fasledilir.

f-) Devlet; diğer şer'î hükümler ve muamelât, ukubat, beyyinet (mahkeme için deliller), yönetim ve iktisad nizamları ve başka şer'î hususları herkesin üzerinde tatbik eder. Bu tatbikte, müslümanlar ile gayri müslimler arasında fark gözetmez. Aynı şekilde, kendileriyle anlaşma yapılanlar, eman isteyenler, İslâm sultanı (idaresi) altında bulunan herkese İslâm, tebaanın fertlerine tatbik edildiği gibi tatbik edilir. Yalnız elçiler ve bunlara benzeyenler diplomatik dokunulmazlığa sahiptirler.”

İslâm, bütün insanlara gelmiştir. Nitekim Allahu Teâlâ şöyle buyurur:

"Biz, seni bütün insanlara gönderdik."¹ وَمَا أَرْسَلْنَاكَ إِلَّا كَافَّةً لِلنَّاسِ

Kâfir, **usulle** yani İslâm akidesiyle mükellef olduğu gibi, aynı şekilde **ferî meselelerle** yani şer'î hükümlerle de mükelleftir.

Usulle mükellef olması; Kur'an-ı Kerim ayetlerinde sarihtir. **Ferî meselelerle mükellef olması ise;** Allah'ın bazı şeylerle sarih olarak onu mükellef kıldığı içindir. Bunlardan bazıları: Meselâ; ibadetlerle emreden ayetler, onları da kapsıyor. Allahu Teâlâ'nın şu sözleri gibi:

"Ey insanlar! Rabbinize ibadet edin."² يَا أَيُّهَا النَّاسُ اعْبُدُوا رَبَّكُمُ

"O evi Hacc etmesi Allah'ın insanlar üzerinde bir hakkıdır."³ وَلِلَّهِ عَلَى النَّاسِ حِجُّ الْبَيْتِ

Onların ferî hükümlerle mükellef kılındıkları şundan da anlaşılır: Eğer onlar, ferî şeylerle mükellef olmasaydılar, Allahu Teâlâ bunlar hakkında onları azapla tehdit etmezdi. Nitekim bunları terk edilmesinden dolayı tehdit eden ayetler çoktur. Allahu Teâlâ'nın şu sözleri gibi:

"O müşriklerin vay haline! Onlar zekat vermezler..⁴ وَوَيْلٌ لِلْمُشْرِكِينَ (6) الَّذِينَ لَا يُؤْتُونَ الزَّكَاةَ

"Onlar ki, Allah ile beraber başka ilâha dua etmezler, Allah'ın haram kıldığı cana haksız yere kıymazlar ve zina etmezler. Bunları yapan günahı(nın cezasını) bulur."⁵ وَالَّذِينَ لَا يَدْعُونَ مَعَ اللَّهِ إِلَهًا آخَرَ وَلَا يَقْتُلُونَ النَّفْسَ الَّتِي حَرَّمَ اللَّهُ إِلَّا بِالْحَقِّ وَلَا يَزْنُونَ وَمَنْ يَفْعَلْ ذَلِكَ يَلْقَ أَثَامًا

"Ne inandı ne de namaz kıldı."⁶ فَلَا صَدَقَ وَلَا صَلَّى

"Sizi Cehennem'e sokan nedir? derler. Onlar da; Biz namaz kılanlardan değildik, derler."⁷ مَا سَلَكَكُمْ فِي سَقَرٍ (42) قَالُوا لَمْ نَكُ مِنَ الْمُصَلِّينَ

Böylece kâfirlerin de, bazı emirler ve nehiylerle mükellef oldukları sabit oldu. Diğer emir ve nehiyler de aynıdır. Üstelik ferî şeylerle sorumlu kılan ayetler genel olarak geldi. Genel olan, onu tahsis eden bir delil varid olmadıkça genelliği üzerinde kalır. Nitekim

¹ Sebe: 28

² Bakara: 21

³ Ali İmran: 97

⁴ Fussilet: 6-7

⁵ Furkan: 68

⁶ Kiyamet: 31

⁷ Müddessir: 42-43

o ayetleri müslümanlara has kılan bir delil gelmedi. Böylece onlar genel olarak kalır. Bunlara örnek, Allahu Teâlâ'nın şu sözleridir:

"Allah alış-verişi helâl kıldı ve ribayı haram kıldı."¹ وَأَحَلَّ اللَّهُ الْبَيْعَ وَحَرَّمَ الرِّبَا

"Size (çocuklarınızı) emzirirlerse ücretlerini onlara verin."² فَإِنْ أَرْضَعْنَ لَكُمْ فَارْزُقْنَهُنَّ أَجُورَهُنَّ

"Alınmış bir rehin kâfidir."³ فَرِهَانٌ مَّقْبُوضَةٌ

Rasulullah (ﷺ)'in şu sözleri de buna örnektir:

"Ölü (işletilmeyen) araziyi kim canlandırırsa (işlerse) onun olur."⁴ مَنْ أَحْيَا أَرْضًا مَيْتَةً فَهِيَ لَهُ

"İnsanlar üç şeyde ortaklırlar." الناس شركاء في ثلاث

"El ne aldıysa onu ödeyesiyse kadar borçludur."⁵ عَلَى الْيَدِ مَا أَخَذَتْ حَتَّى تُؤَدِّيَ

İşte bunlar, kâfirlerin de ferî şeylerle mükellef olduklarına sarîh birer delildir. Ayrıca asılla mükellef kılmak ferî ile de mükellef kılmaktır. Zira bütününe mükellef kılmak, cüzüne de mükellef kılmaktır. Nitekim namazla mükellef kılmak; rekât, kıraat, kıyam, secde v.b. ile de mükellef kılmaktır. Kâfir ise asılla mükelleftir. O zaman ferî şeylerle de mükelleftir.

Bazı ferî şeylerin (namaz, oruç gibi) onlara caiz olmayışının nedenine gelince; çünkü, bunların şartı İslâm'dır. Bu şartı gerçekleştirmezse, yaptığı doğru olmaz. Fakat bu demek değildir ki, bu hususlar onlara farz değildir.

Cihad gibi bazı ferî şeylerin -edasında İslâm şart koşulmadığı halde- kâfirlerden talep edilmeyişine gelince; çünkü cihad, küfürlerinden dolayı kâfirlerle savaştır. Zımmî, kâfirdir. Böylece o, küfürlerinden dolayı kâfirlerle savaşmaktan kaçınır. Aksi halde önce kendisini öldürmesi gerekirdi. Bunun için cihad, kâfirden istenmedi. Yalnız başka bir kâfirle savaşmaya kendisi razı olursa ondan kabul edilir. Lâkin cebredilmez. Ancak bu, onun Allah tarafından cihadla mükellef kılınmaması demek değildir.

¹ Bakara: 275

² Talak: 6

³ Bakara: 283

⁴ Ebu Davud, K. Harac, 2671

⁵ Tirmizi, K. Buyu', 1187

Bu izahat, İslâm hükümlerini yerine getirmenin onlardan istenmiş olması bakımındandır. **Yöneticinin, bütün İslâm hükümlerini onların üzerinde tatbik etmesi ise;** Allahu Teâlâ'nın Ehli Kitap hakkındaki şu sözlerinden dolayıdır:

"Artık aralarında Allah'ın indirdikleri ile hükmet/yönet ve onların arzularına uyma."¹

"Aralarında Allah'ın indikleri ile hükmet/yönet ve onların arzularına uyma."²

"Allah'ın sana gösterdiği şekilde insanlar arasında hükmedesin/ yönetesin diye sana bu Kitabı hak ile indirdik."³

Bu, geneldir. Müslümanlar ve gayri müslimleri kapsıyor. Çünkü, "insanlar" kelimesi genel bir kelimedir. Allahu Teâlâ'nın şu sözüne gelince:

"Hep yalancılığı dinlerler, haram yerler, sana gelirlerse ister aralarında hükmet ister onlardan yüz çevir."⁴

Bu ayetten çıkan mana; İslâm Devleti'nin dışından birisi başka bir kâfirle veya kâfirlerle bir husumette müslümanlara mahkeme olmak için gelirse, o zaman müslümanlar onların arasında hükmetme veya onlardan yüz çevirmeleri arasında muhayyerdirler. Bu ayet, Rasul (ﷺ)'in kendileriyle anlaşma yaptığı Medine Yahudilerinden bazıları hakkında indirildi. Onlar ise, başka devlet olarak sayılan kabileler idiler. İslâm sultasına boyun eğmiyorlardı, bilâkis başka bir devlet idiler. Bunun için kendisi ile onlar arasında antlaşmalar vardı.

Zimmî olarak ya da eman isteyerek İslâm sultasına boyun eğenlere gelince; onlar arasında sadece İslâm'la hükmedilmesi gerekir. Onlardan İslâm hükmüne başvurmaktan kaçınan kişi, o hükmü kabul etmesi için zorlanır. Zira sürekli zimmet akdinin yapılması ancak şu iki şart ile caiz olur:

Birincisi; her sene cizye vermekle zorunlu olacak. **İkincisi;** İslâm hükümleriyle kayıtlı olacak. Bu ise onlar üzerinde herhangi bir

¹ Maide: 48

² Maide: 49

³ Nisa: 105

⁴ Maide: 42

hakkın edası veya bir haramın terk edilmesini farz kılan şeyi kabul etmeleridir. Bu, Allahu Teâlâ'nın şu sözlerinden dolayıdır:

"Küçülerek elleriyle cizye verinceye kadar (onlarla) savaşın."¹

Yani, "İslâm hükümlerine boyun eğerek cizye verinceye kadar savaşın" demektir.

Nitekim Rasulullah (ﷺ), İslâm hükümlerini onların üzerinde tatbik ediyordu. İbni Ömer şöyle rivayet etti:

"Peygamber (ﷺ)'e, evlendikten sonra zina yapan iki Yahudi getirildi. Rasulullah (ﷺ) de recmedilmesini emretti."

Enes, şöyle rivayet etti: *"Bir Yahudi, bir cariyeyi bilezikleri için taşla öldürdü. Rasulullah (ﷺ) de onu öldürttü."*

Bu Yahudiler İslâm Devleti'nin tebaasındandılar. Rasulullah (ﷺ), Hristiyan olan Necran ahalisine şöyle yazdı:

"Sizden kim faizle alış-veriş ederse, ona zimmetlik yoktur."

İşte bunun hepsi, İslâm hükümlerinin tamamının bütün tebaa üzerinde tatbik edilmesinin farziyetine bir delildir. Bunda müslüman ile gayri müslim arasında fark yoktur. İşte buna binaen bu maddenin **(a) şıkkı** konuldu...

Bu maddenin (b) şıkkına gelince: Allahu Teâlâ'nın şu; وَأَنْ أَحْكُمُ; "Allah'ın indirdikleri ile aralarında hükmet."² sözünde geçen İslâm hükümlerinin tatbik edilmesi hakkındaki genel emir, onların inandıkları akide dışında ve onlardaki akideden çıkan hükümler dışında ve Rasulullah (ﷺ)'in onlara sükut ettiği hükümler dışında şer'î olarak tahsis edilmiştir. Onların akidesi ve onların akidesinden çıkmış olarak itibar edilen hükümler ve Rasul (ﷺ), onlara sükut ettiği hükümlere gelince; bunları İslâm sarîh nasslarla istisna kılmıştır. Nitekim Allahu Teâlâ şöyle buyurdu:

"Dinde (dine inanmak için) zorlamak yoktur."³

Ve Rasulullah (ﷺ) şöyle buyurdu:

¹ Tevbe: 29

² Maide: 49

³ Bakara: 256

"Kim kendi Yahudi dini üzerinde veya Hristiyan dini üzerinde olursa, dininden vazgeçmeye cebredilmez."

Böylece onlarda akideleri bakımından herhangi bir fiil, velev ki bu fiil bizde akideler bakımından olmazsa dahi, hakkında onlara itiraz etmeyiz ve onları inandıklarına göre serbest bırakırız. İçki içmesi gibi evlenme gibi, Rasulullah (ﷺ)'in üzerinde onları ikrar ettiği/sükut ettiği herhangi bir fiilde de onlara itiraz etmeyiz.

Bu maddenin (c) şikkına gelince: İslâm, mürted olan için hükümler koymuştur. Bunlardan birisi, o kişi tekrar İslâm'a dönmezse öldürülür. Çünkü, Rasulullah (ﷺ) şöyle buyurdu:

"Kim dinini değiştirirse onu öldürün."¹

Enes'ten şöyle rivayet edildi: "Ömer (رضي الله عنه) geldi, şöyle dedi: *"Ey Enes, Bekir b. Vail kabilesinden İslâm'dan dönen ve müşriklere katılan 6 kişilik bir grub ne yaptı?" "Savaşta öldürüldü, ya Emirülmü'minin."* dedim. Ömer; (إنا لله وإنا إليه راجعون) dedi. *"Bunların neticesi yalnız öldürülmek mi idi?"* dedim. O, *"Evet"* dedi ve ekledi: *"Onlara İslâm'ı gösterirdim ve kabul etmezlerse hapishaneye atardım."* dedi."

Yani onlar tevbe edinceye kadar hapse atılırlar ve tevbe etmezlerse öldürülürler. Çünkü, mürted olana İslâm gösterilir ve tevbe etmesi için ona üsluplar kullanılır ve o zaman tevbe etmezse öldürülür. Sadece irtidat etmesiyle öldürülmez. Bunun sebebi Cabir'den rivayet edilen şu hadistir: *"Mervan'ın annesi olan bir kadın mürted olduğu zaman, Nebî (ﷺ) ona İslâm'ın gösterilmesini, tevbe etmezse öldürülmesini emretti."*

Bu hadisi bütün fakihler kullanırlar ve İbni Kudâme, kitabı El-Muğni'de bununla delil gösterdi. Bu hadis, hasen hadislerden sayılır. Aynı şekilde diğer sair hükümler de onun üzerine tatbik edilirler.

Bu izahat, mürtedin kendisi bakımındandı. **İslâm dışı üzerinde doğmuş olan çocuklarına gelince;** yani bir müslüman mürted olmuş ve öldürülmeden önce gittiği din üzerinde Hristiyan veya Yahudi veya Müşrik olarak kalmış ve bu hal üzerinde onun çocukları; Hristiyan veya Yahudi veya Müşrik olarak doğmuşlarsa, bu halde onun çocukları mürted olarak itibar edilip onlara mürted muamelesi

¹ Buhari, K. Cihad ve's Seyr, 2794

ile mi muamele edilir yoksa üzerinde doğdukları dinin ehli olarak mı itibar edilirler?

Buna cevap şöyledir: Mürtedin, mürted olmadan önce doğan çocukları kesinlikle müslüman olarak itibar edilir. Babalarının mürted olmasıyla babalarına tabi olurlarsa, onlara mürted muamelesi ile muamele edilir. Yalnız babanın mürted olmasından sonra kâfir bir kadından veya mürted bir kadından doğarlarsa, mürted olarak değil de kâfir olarak itibar edilirler. O zaman da üzerinde doğdukları dinin ahalisine edilen muamele ile onlara muamele edilir. Böylece mürtedin küfründen sonra bir kâfir veya mürted kadından doğan herkes onun küfrü ile mahkum edilir. Çünkü iki kâfir ebeveynden doğmuştur. Bu iki kâfir ebeveyn, Yahudi veya Hristiyan yani ehli Kitaptan olursa, onların o çocuklarına ehli Kitap muamelesi ile muamele edilir ve o ebeveynler müşrik olurlarsa, çocukları da müşrik muamelesi ile muamele edilir. Bu, İbni Mes'ud'dan rivayet edilen şu hadisten dolaydır:

"Peygamber (ﷺ), Ukbe b. Musayt'ın öldürülmesini isteyince, Ukbe; (من الصبية) *"Bu kız çocuğuna ne var?"* dedi. Rasulullah (ﷺ) de; (النار) *"Ateş."* dedi."

Ve başka bir rivayette şöyle geçti: (النار لهم والآبائهم) *"Onlara ve babalarına ateş var."*

Buhari Sahihinin Cihad kitabında "ehli dâr" babında şu hadis geçmektedir:

"Nebî (ﷺ)'e, *"Müşriklerin çocukları babaları ile öldürülürler mi?"* diye sorulmuştu. O dedi ki: (هم منهم) *"Onlar da onlardandır."*

Böylece kâfir ebeveynden her doğan çocuk kâfir olarak itibar edilir ve onun hükmü kâfirlerin hükmüdür. Buna binaen İslâm'dan dönüp bir İslâm dışı topluluk olanlar; Dürzîler, Bahaîler ve Kadyıyanîler gibi, bunlara mürtedlerin muamelesi ile muamele edilmez. Çünkü bunlar mürted değiller ancak, ecdatları mürted olmuştur ve bunlar kâfir ebeveynden doğmuşlardır. Onlara mürted olmakla değil de küfür vasfıyla hükmedilir ve kâfirlere yapılan muamele ile muamele edilir. Bunlar ehli Kitap dinlerinden herhangi birisine dönmedikleri için yani, Hristiyanlık veya Yahudiliğe dönmedikleri için müşriklere yapılan muamele ile muameleye tabi olurlar. Böylece onların kestikleri yenmez ve kadınları ile evlenilmez. Çünkü, müslüman olmayanlar; ya ehli Kitap veya ehli Kitap olmayan

yani müşrikler olarak itibar olunurlar, üçüncüsü yoktur. Bunun için Hacer Mecusileri hakkında, Rasulullah (ﷺ) şöyle söylemişti:

"Onlara ehli Kitap muamelesi ile muamele edin, yalnız kestiklerini yemeyin ve kadınları ile evlenmeyin."

İslâm'dan çıkıp Hristiyan olanlara gelince; Lübnan'daki Şehap ailesi gibi, bunların babaları müslüman idiler ve Hristiyanlığa geçtiler ve bunların zürriyeti Hristiyan dini üzerinde geldi. Bunlar ve bunlara benzeyenlere ehli Kitap muamelesi ile muamele edilir.

Bu maddenin (d) ve (e) şıklarına gelince: Bunlara delil; Rasulullah (ﷺ), Yahudiler ve Hristiyanların içki içmelerini kabul etti, onları evlenmeleri, boşanmalarını kendi kuralları üzerinde de kabul etti. Rasulullah (ﷺ)'in ikrar etmesi (sükutla onları o halde kabul etmesi) genel delile bir tahsistir. Ancak Rasulullah (ﷺ)'in, evlenme ve boşanmadaki ikrarı; kadın ve koca kâfir oldukları zaman geçerli olur. Koca müslüman ve karısı Yahudi veya Hristiyan olduğu zaman, bunların hakkında şer'î hükümler tatbik edilir. Kadının müslüman ve kocanın kâfir olması zaten olmaz. Çünkü bu, Allahu Teâlâ'nın şu sözünden dolayı batıldır:

"Eğer onları inanmış kadınlar olduklarını görürsen, onları kâfirlere geri göndermeyin. Bunlar onlara helâl değildir. Onlar da bunlara helâl olmazlar."¹

Böylece müslüman kadının, müslüman olmayan bir erkekle evlenmesi kesinlikle helâl değildir. Evlenirse, onun evlenmesi batıldır.

Bu maddenin (f) şikkına gelince: Bu, bütün İslâm hükümlerinin uygulanması ile ilgilidir. Bunun daha önce bahsedilen kâfirin usulle mükellef olduğu gibi ferî şeylerle de mükellef olması ve bütün İslâm hükümlerine uymasının kendisinden talep edilmiş olması hususunda geçmişti. Bu ise geneldir. İslâm sultanı altında yaşayan zimmî olan ve zimmî olmayan herkesi kapsar. Böylece Dâr-ül İslâm'a giren bütün kâfirler, ister zimmî olsun veya ahidli (sözleşmeli) olsun veya emanlı olsun; akideler, akidelerden sayılan her fiil ve üzerinde onları Rasulullah (ﷺ)'in ikrar ettiği her fiil dışında İslâm hükümleri onların üzerine tatbik edilmelidir.

¹ Mümtahine: 10

Ancak, bunlardan elçiler veya bunlara benzeyen olanlar müstesna olurlar. İslâm hükümleri bunlar üzerinde tatbik edilmez ve onlara diplomatik dokunulmazlık verilir. Abdullah İbni Mes'ud'dan, Ahmed'in rivayet ettiği buna delildir. Şöyle demişti:

"İbnül Nevaha ve İbnül Esâl, Nebî (ﷺ)'e Müseyleme'nin iki elçisi olarak geldiler. Rasulullah, onlara; **"Benim, Rasulullah olduğuma şهادet ediyor musunuz?"** diye sordu. Onlar; **"Müseyleme'nin Allah'ın Rasulü olduğuna şهادet ediyoruz."** dediler. Rasulullah (ﷺ) de şöyle dedi:

"Allah ve Rasulüne inandım. Ben elçi öldüren olsaydım, muhakkak ki sizi öldürürdüm." Abdullah şöyle dedi: **"Böylece elçilerin öldürülmemesi bir sünnet oldu."**¹

Bu hadis, kâfirlerden gelen elçilerin öldürülmesinin haram olduğuna delâlet eder. Diğer hükümler de bu öldürme gibidir. Ancak bu hüküm; elçi, sefir, ateşe, konsolos v.b. gibi elçi sıfatı taşıyanlar üzerine tatbik edilir. Ancak, ticarî ateşe, gibi elçi sıfatı taşımayanlara diplomatik dokunulmazlık yoktur. Çünkü, onların üzerine elçi sıfatı intibak etmemektedir. Bu hususta devletlerarası örfe başvurulur. Çünkü bu, istilahî bir telaffuzdur. Bunun vakıasının bilinmesi için örfe başvurulur. Bu, menatın tahkiki babındandır. Yani bunun elçilerden olup olmadığının bilinmesinin araştırılması babındandır.

MADDE - 8: "Arapça, yalnız kendisi İslâm dilidir ve devletin kullandığı tek lisandır."

Buna delil; Kur'an-ı Kerim bütün insanlara hitap etmektedir. Allahu Teâlâ şöyle buyuruyor:

"Muhakkak ki Biz, bu Kur'an'da insanlara her türlü misali gösterdik."²

"Muhakkak ki Biz, bu Kur'an'da insanlara örnekler gösterdik."³

¹ Ahmed b. Hanbel, Müs. Mükessirin min es'Sahabe, 3573

² İsra: 89

³ Zümer: 27

Buna rağmen Allahu Teâlâ, Kur'an'ı Arapça lisanı ile indirdi ve onu bir Arapça Kur'an yaptı. Allahu Teâlâ şöyle buyuruyor:

قُرْآنًا عَرَبِيًّا "Arapça bir Kur'an."¹

بِلِسَانٍ عَرَبِيٍّ "Arap lisanı ile."²

İşte bundan dolayı Arapça, yalnız başına İslâm dili oldu. Çünkü, yalnız o Kur'an'ın dilidir. Ve çünkü Kur'an, Rasulullah (ﷺ) için bir mucizedir. Onun icazı (insanları aciz bırakışı ve mucize oluşu) ancak onu bu Arapça lafzı ile tabir etmesindedir. Yani, Arapça lafız ve üslupla tabir etmesindedir. Onun mucize oluşu, lafız ve manadadır. Bu konuda lafız ve mana beraberdir ve birbirlerinden ayrılmazlar. Böylece Kur'an'ın mucize oluşundan maksat, onun manada mucize olması değildir. Fakat mana ve mevzuların kendisi ile geldiği hususta mucize olmasıdır. Zira sünnet de bu mana ve mevzuları getirmiştir, fakat kendisi mucize değildir. Kur'an'ın manada mucize oluşu ancak, o mananın bu üslup ve lafızla tabir edilmesi halindedir. İşte bu manayı bu lafız ve bu üslupla tabir etmek mucizedir. Böylece icaz etmek ancak, belirli bir manayı Arapça lafızla, Arapça üslup ile ifade etmekle olur. Yani Allahu Teâlâ'nın şu sözünde olduğu gibi:

وَأِمَّا تَخَافَنَّ مِنْ قَوْمٍ خِيَانَةً فَانْبِذْ إِلَيْهِمْ عَلَى سَوَاءٍ "Bir kavmin hıyanetliğinden korkarsan, sen de hak ve adaletle onların üzerine at."³

Meselâ bu ayet, insanlar için onun bir benzerini getirmelerinden aciz bırakan bir mucizedir. Bunun mucize oluşu; bu ifade kalıbının ortaya koyduğu manayı bu lafızlarla, bu üslupla ifade etmedeki şaşırtıcı güzellikten gelmektedir. Zira bu manayı ortaya koyan Arapça lafız ve Arapça üslup mucize oldu.

Böylece Kur'an'daki mucizelik onun Arapça'sına münhasırdır. Zira mucize oluşunda asıl olan odur. İşte Kur'an'ın bir mislinin/benzerinin getirilmesine meydan okuma mahalli, onun Arapça lafız ve üslubudur. Böylece Arapça, Kur'an'ın kendisinden ayrılması mümkün olmayan cevherî bir cüzüdü ve ancak onunla Kur'an olur. Onun için, onun tercüme edilmesi caiz değildir. Çünkü değiştirilince nazmından (ibaresinden) dışarı çıkılır. O zaman da o, Kur'an ve benzeri olmaz. O ancak, ona bir tefsir olur. Onun tefsiri

¹ Yusuf: 2, Ta Ha: 113, Zümer: 28, Şûrâ: 8, Zuhuruf: 3, Fussilet: 3

² Şuara: 195

³ Enfal: 58

onun gibi olsaydı, onun bir benzerini getirmek için meydan okuduğu zaman, insanlar ondan aciz olmazlardı. Üstelik Allahu Teâlâ'nın قُرْآنًا عَرَبِيًّا "Arapça bir Kur'an"¹ demesinin manası, o Arapça olmazsa Kur'an olarak isimlendirilmez, demektir.

Ayrıca biz onun lafızları ile ibadet ediyoruz. Namaz, bundan başkası ile sahih olmaz. Çünkü Allahu Teâlâ şöyle söylüyor:

فَاقْرَءُوا مَا تَيَسَّرَ مِنَ الْقُرْآنِ "Kur'an'dan kolayınıza geleni okuyun."²

Rasul (ﷺ) de şöyle buyurdu:

لَا صَلَاةَ لِمَنْ لَمْ يَقْرَأْ بِفَاتِحَةِ الْكِتَابِ "Her rekatta, Kitab'ın fatihasını okumayanların namazı yoktur (geçersizdir)."³

İşte bunun için Arapça, İslâm'dan cevherî bir cüz oldu. Allahu Teâlâ'nın şu sözüne gelince:

وَأَوْحَىٰ إِلَيْنَا هَٰذَا الْقُرْآنَ لِأُنذِرْكُمْ بِهِ وَنَسْخَ بَلَاغٍ "Kendisi ile sizi ve ona ulaşan herkesi uyarmam için bu Kur'an bana vahy olundu."⁴

Bundan kasd edilen mana, "Kur'an'daki geçenle sizi uyarıyorum" dur. Bu ifade, Kur'an'ın lafzı ve tefsiri ile uyarıyı da doğrular. Zira bunların hepsi Kur'an'la uyarmaktadır. Bu, Allahu Teâlâ'nın فَاقْرَءُوا "Ondan kolayınıza geleni okuyun"⁵ sözünden farklıdır. Zira tefsir ve tercüme okumak, Kur'an okumak değildir. Kitab'ı okumanın manası; onun lafızlarını okumak demektir. Kitabı okumanın manasının, Kitab'ın tercümesini ve tefsirini okumak olması mümkün değildir. Böylece Kıraat-ul Kur'an (Kur'an'ı okumak), Kitab'la uyarmak gibi değildir. Zira Kitab'la uyarı, onun lafızlarıyla olur ve onun içindikilerle de olur.

Ayrıca Rasul'ün uyarmasının da Arapça ile olması sağlanmıştır. Zira Şanı yüce Allah şöyle söylüyor:

نَزَلَ بِهِ الرُّوحُ الْأَمِينُ (193) عَلَى قَلْبِكَ لِتَكُونَ مِنَ الْمُنْذِرِينَ (194) بِلِسَانٍ عَرَبِيٍّ مُبِينٍ "Onu Ruhul Emin (Cebrail) uyarıcılardan olasin diye apaçık Arab lisanıyla senin kalbine indirmiştir."⁶

¹ Yusuf: 2

² Müzzemmil: 20

³ Müslim, K. Salat, 595

⁴ En'am: 19

⁵ Müzzemmil: 20

⁶ Şuara: 193-195

Buradan, namazda Fatiha'yı Arapça okunmamasının caiz olmadığı kesinleşiyor. Böylelikle وَأُوحِيَ إِلَيَّ هَذَا الْقُرْآنُ **"Bu Kur'an, bana vahy olundu.."**¹ ayetini delil getirerek Arapça'yı iyi bilmeyenler için namazda Arapça'dan başka bir dille okunmasının caiz olduğuna dair bazı kişilerin görüşü sakıt olur.

Bu izahat, Arapça'nın İslâm'da cevherî bir cüz olması bakımındandı.

Arapça'nın devletin tek dili olmasına gelince: Bunun delili; Rasulullah (ﷺ), Kayser'e ve Kisra'ya ve Mukavkıs'a içerisinde kendilerini İslâm'a davet ettiği mektuplar göndermişti. Bu mektuplar o kralların dillerine tercüme edilme imkanı olmasına rağmen Arapça lisanı ile yazılmıştı. Rasulullah (ﷺ)'in, Kayser'e, Kisra'ya ve Mukavkıs'a yazdığı mektupları, onlar Arap olmadığı halde ve onlara İslâm'ı tebliğ için yazdığı halde; onların dilleriyle yazmamış olması, Arapça'nın devletin tek dili oluşuna bir delildir. Çünkü Rasulullah (ﷺ) bunu yapması ve tebliğ için tercümeye büyük ihtiyaç olduğu halde tercüme yaptırmaması; ister Arap olsun ister Arap olmasınlar devletin insanlara hitabının ancak Arapça ile hasredilmesinin farziyetine bir karine olur. Bunun için Arap olmayanlardan bütün müslümanlar Arapça'yı öğrenmelidirler ve devletin dilinin Arapça olmaması helâl değildir.

Nitekim İmam Şafi, Usul-u Fıkıh hakkındaki meşhur Risale isimli kitabında şöyle açıklama yapmıştır: *"Allahu Teâlâ bütün ümmetler üzerine Arapça lisanını öğrenmelerini farz kıldı. Çünkü, onlara Kur'an'la hitap etti ve onunla ibadet etmeyi gerekli kıldı."*

Bütün bunlardan dolayı devletin dilinin yalnız Arapça olması farzdır. Fakat Arapça'nın, devletin tek dili olmasının; devletin Arapça dışında başka dil kullanmasını engellemediğinin vazıh olması gerekir. Çünkü resmî hitaplarda tahriften (değiştirme ve saptırmadan) korkulmasından dolayı veya zarurî bilgiler almak için veya dışarıda davayı tebliğ etmek için veya bunlara benzeyen şeyler için devletin Arapça dışında bir dil kullanması caizdir. Zira Rasul (ﷺ), İbranice ve Süryanice kullanmıştı. Böylece devletin, devlet dili olarak sadece Arapça'yı almasına dair bu hüküm, devletin Arapça dışında dil kullanmasına mani değildir.

¹ En'am: 19

Şimdi varid olan soru şudur: İslâm Devleti'nin hükmettiği beldelerde Arapça dışında kendisiyle yazılacak ve konuşulacak başka dilin olması caiz midir?

Buna cevap: Arapça dışındaki başka dillerle ya devletin kendisi ile alâkalı olan konuşma ve yazışma olur, ya tebaanın devlet ile alâkalarıyla ilgili olur veya sadece tebaa ya da tebaanın bazı fertleri arasındaki alâkalarla ilgili olur. Eğer devletin kendisi ya da onunla olan alâkalarla ilgili olursa; bunların tümünde devletin dili dışında yani Arapça dışında bir dilin kullanılması caiz değildir. Çünkü, tebliği etmek için tercüme edilmesine çok gerek olmasına rağmen Rasul (ﷺ)'in Arap olmayanlara yazdığı mektupları tercüme ettirmemesi; devletin işlerinde ve alâkalarında veya onunla ilgili herhangi bir şeyde yalnız Arapça'nın kullanılmasının (devlet dili olmasının) farz oluşuna bir delildir. Buna binaen devletin eğitim programında Arapça dışında dilleri öğretmesinin bir yeri yoktur. İster bu diller, İslâm Devleti gölgesinde yaşayan Arap olmayan halkların dilleri olsun ister ise İslâm sultanı dışında yaşayan halkların dilleri olsun fark etmez. Aynı şekilde mahallî özel okullarda Arapça dışında başka bir dilin öğretim dili olmasına ve eğitim maddelerinden herhangi bir madde olmasına müsaade edilmez. Çünkü, o okullar da devletin programına bağlıdırlar. İşte böylece devletle veya alâkaları ile veya onunla tebaanın alâkaları ile ilgili olan her şey veya devletle ilgili olan herhangi bir şey de sadece Arapça'nın konuşma ve yazma dili olması vacip olmaktadır.

Arapça'nın dışındaki bir dille konuşma ve yazışma, eğer sadece tebaa ile veya insanların birbirleriyle alâkalarıyla ilgili olursa, bu caizdir. Çünkü Rasulullah (ﷺ), Arapça olmayanın Arapça'ya tercüme edilmesini ve onun öğrenilmesini mübah kıldı. Bu ise, onunla konuşma ve yazışmanın mübah olduğuna delâlet eder. Zeyd İbni Sabid hadisinde şöyle geçiyor: "*Rasulullah (ﷺ) ona emretti, o da Yahudi yazısını öğrendi. O şöyle dedi: "Hatta Rasulullah (ﷺ) için mektuplarını yazdım ve onların ona yazdıkları mektuplarını da ona okudum."* Ve Ebu Yale, bu hadisi şu lafızla çıkarttı: "*Ben bir kavme yazıyordum. Fakat yazdığımı ilâve yapmalarından ve noksanlaştırmalarından korkuyordum. (Rasulullah) Süryaniceyi öğren, dedi."*

Bu, Arapça dışında bir dille konuşma ve yazmanın caiz olmasına bir delildir.

Nitekim sahabeler döneminde Arapça dışında konuşan insanlar vardı. Bunlar, Arapça öğrenmeye cebredilmediler. İdareci kendisi için tercüme edecek bir kişi hazır bulunduruyordu. Buhari şöyle dedi: "Ömer b. Hattab, yanında Ali, Osman ve Abdurrahman b. Avf varken şöyle dedi: *"Bu kadın ne söylüyor?"* Abdurrahman b. Avf şöyle dedi: *"Onunla olanı size haber veririz"* dedim." Buhari, devamla şöyle dedi: "Ebu Cemre şöyle dedi: *"İbni Abbas ile insanlar arasında tercüme ediyordum."*

Ömer b. Hattab'ın buradaki, "Bu kadın ne diyor?" sözünün manası; hamile olarak bulunan bu kadının maksadı nedir, demektir. Abdurrahman da ona tercüme ediyordu. Ebu Cemre'nin, İbni Abbas'a insanların konuşmasını tercüme etmesi, orada Arapça dışında konuşan insanların bulunduğunu göstermektedir. Buna binaen hadis ve sahabelerin icmaı ile, Arapça dışında konuşmak ve yazmak mübah olmaktadır.

Buna binaen devlet, Arapça dışında bir dille gazeteler, kitaplar, dergiler çıkarılmasına müsaade eder ve bunların çıkarılması için izin alınmasına gerek yoktur. Çünkü bu iş, mübah olanlardandır. Bir televizyon, bir kişinin ve insanlardan bir cemaatin olursa Arapça olmayan bir dil ile programlar yayınlamasına müsaade edilir. Ancak devletin radyolarında ve televizyonlarında bu yasaklanır. Çünkü, devletle alâkalı olan her şeyde sadece Arapça'nın olması vacibtir. Fakat insanların aralarında olan şeylerde Arapça dışında bir dili kullanmaları mübahtır. Ancak bu mübah, fertlerden bir ferdi zarara götürürse o zaman sadece o fert bu mübahtan men edilir.

MADDE – 9: “İctihad farz-ı kifayedir. Şartlarını üzerinde toplayan her müslümanın icthad yapmaya hakkı vardır.”

İslâm Şeriatı, Şari'in hitabından yani Rasulullah (ﷺ)'e Allah'ın vahy ettiği nasslardan şer'î hükümleri istinbat etmek için icthad yapmayı müslümanlara farz kıldı. İctihadın farz oluşu çeşitli hadislerde sabittir. Nitekim Rasulullah (ﷺ) şöyle demiştir:

إِذَا حَكَمَ الْحَاكِمُ فَاجْتَهَدَ ثُمَّ أَصَابَ فَلَهُ أَجْرَانِ وَإِذَا حَكَمَ فَاجْتَهَدَ **"Hakim, hükmettiğinde icthad eder ve sonra doğru hüküm verirse ona iki ecir var, hükmettiğinde hata yaparsa ona bir ecir var."**¹

¹ Buhari, K. İ'tisam bi'l Kitab ve's Sünnah, 6805

وَرَجُلٌ قَطَعَ لِلنَّاسِ عَلَى جَهْلٍ فَهُوَ فِي النَّارِ **"Bir adam insanlara cehaletle hükmederse o adam ateştedir/ Cehennemdedir."**¹

Bu, kadının/yargıcın hükmettiğini bilmesine te'kidi ifade ediyor. İbni Mes'ud'a Rasulullah (ﷺ)'in şöyle dediği rivayet edildi: **"Kitap'ta ve Sünnet'te bulduğunla hüküm ver, bunlarda hüküm bulamazsan, görüşünle içtihad et."**

Muaz ve Ebu Musa El-Eşariye, Rasulullah (ﷺ)'in onları Yemen'e gönderirken şöyle dediği rivayet edildi:

"(Rasulullah) **"Ne ile hükmedeceksiniz?"** diye sordu. O ikisi şöyle dedi: **"Kitap ve Sünnet'te bulamazsak bir hususu öbürüne mukayese edip hangisi hakka daha yakın ise onunla amel edeceğiz."**

Onlar tarafından yapılan bu kıyas, hükmün çıkartılması için bir içtihadır. Nebî (ﷺ), onları bunun üzerinde ikrar etti/kabul etti. Rasulullah (ﷺ)'den Muaz'ı Yemen'e Vali olarak gönderdiği zaman şöyle dediği rivayet edildi:

"(Rasulullah); **"Ne ile hükmedeceksin?"** diye sordu. O; **"Allah'ın Kitabı ile."** dedi. Rasulullah; **"Bulamazsan?"** diye sordu. O; **"Rasulullah'ın Sünneti ile."** dedi. Rasulullah; **"Bulamazsan?"** diye sordu. O; **"Kendi görüşümle içtihad edeceğim."** dedi. Rasulullah; **"Allah ve Rasulü'nün sevdiğine, Rasulullah'ın elçisini muvaffak kılan Allah'a hamd olsun."** dedi."

Bu, Rasulullah'ın Muaz'ı içtihad üzerinde ikrar etmesine dair gayet açık delildir.

Ayrıca hükümlerin bilinmesi içtihadla alâkalı ve ona bağlıdır. Zira hükümlerin idrak edilmesi ve bilinmesi onsuz mümkün olmuyor. O zaman içtihad etmek farz olur. Çünkü, şer'î kaide şöyledir: **"Bir vacibi yerine getirebilmek için gerekenler de vacibtir."**

Hükümlerin istinbat edilmesinde asıl olan bu işi müçtehidlerin yapmasıdır. Çünkü, bir meselede Allah'ın hükmünün bilinmesi, ancak içtihad etmekle olur. Bunun için içtihad, mutlaka olması gerekir. Nitekim fıkıh usulü alimleri, içtihad etmenin müslümanlar üzerinde farz-ı kifaye olduğunu belirlediler. Çağlardan herhangi bir çağda bir müçtehidin bulunmaması caiz değildir. Bütün müslümanlar içtihadı bırakmak üzerinde ittifak ederlerse, günah işlemiş olurlar. Çünkü, şer'î hükümlerin bilinmesinin yolu ancak içtihadıdır. Bir asırda hükümlerin bilinmesinde kendisine dayanılacak bir müçtehid dahi olmazsa, bu durum Şeriat'ın terk edilmesine yol açar. Bu ise caiz değildir.

¹ Ebu Davud, K. Akdiyyeh, 3102

Buna ilâveten, Şeriat'ın nassları müslümanlar tarafından içtihad etmeyi gerektiriyor. Çünkü, bu şer'î nasslar -bunlar Kitap ve Sünnet'tir, başka değil- tafsilatlı olarak gelmedi. Ancak, insanoğullarının bütün vakıaları üzerinde mutabık olacak şekilde mücmel olarak geldi. Dolayısıyla bu nassların anlaşılması ve onlardan Allah'ın hükmünün çıkartılması, her hadise için bunlardan şer'î hükmün alınması için cehd/çaba sarfetmeyi gerektirir. Bu içtihad ise, imkansız ve aşılmayacak çok zor bir mesele değildir. Zira o, şer'î hükümlerden bir şeyle zannetmeyi talep etmesinde geniş çaba harcamaktır. Yani o, şer'î hükmün bilinmesi için bu anlamaya ulaşmanın uğrunda son çaba harcamakla beraber şer'î nassları anlamaktır. Bu ise, bütün müslümanlar için mümkündür. Nitekim ilk asırlarda içtihad etme, müslümanların indinde tabii ve aşikâr bir şey idi ve bunun için herhangi bir şart yoktu. Fakat Arapça lisanı bozulduğundan beri ve insanlar dini anlamaktan uzaklaştığından beri, müçtehidin kendisinden kaideler ve hükümlerin istinbat edildiği sem'î delillerin (Kitap ve Sünnet'in) bilinmesi gerekli oldu. Aynı şekilde Arapların lisanında ve belagat kullanımında önem verilen lafzın delâletinin bilinmesi de müçtehid için kaçınılmaz oldu. Bu iki şartın dışında içtihad etmek için herhangi bir şart yoktur. Bunun için içtihad etmek, müslümanlar üzerinde farz-ı kifaye olmasının yanında bütün müslümanlara mümkün bir iştir.

İşte bunların hepsi bu maddenin delillerindendir.

MADDE - 10: “Müslümanların hepsi de İslâm'ın sorumluluğunu yüklenirler. Bu nedenle İslâm'da 'Din Adamları' diye bir zümre yoktur. Müslümanlardan böyle bir zümrenin varlığını bildiren her şeyi men etmek, devletin vazifesidir.”

Müçtehidler alim olmalarına rağmen, alimin müçtehid olması zaruri değildir. Alim müçtehid olabilir ya da mukallid olabilir. Bir müslüman şer'î hükmü kendisiyle amel etmek için aldığı bakılır. O hükmü bir müçtehidten alırsa, o hususta o müçtehidi taklid etmiş olur. O hükmü bir müçtehid olmayandan alırsa; bu hükmü müçtehidten alan kimseden öğrenmiş olur ve bunu taklid etmiş olmaz. Fakat bir müslüman bir hükmü sadece öğrenmek için alırsa; o zaman bu hükmü öğrenmiş olur. İşte bu alimler, ister müçtehid olsunlar ister ise müçtehid olmasınlar "**Din Adamları**" değillerdir. Zira bunlardan herhangi birisi, helâl kılmak veya bir şeyi haram kılmak hakkına sahip değildir. Ve bunlar Şeriat'ın hükümlerinden bir hüküm karşısında diğer

müslümanlar gibidirler. İlimde ve içtihadta ve saygınlık mertebesinde ne kadar ilerlemiş olursa olsunlar, Şeriat'ın hükümlerinden herhangi bir şeyde bunların herhangi birisine müslümanlardan ayrı bir imtiyaz verilmesi caiz değildir. Böylece başkasına haram olan şey onun için mübah olmuyor ve başkasına farz olan şey kendisine mendup olmuyor. Bilâkis o da müslümanların fertlerinden herhangi bir fert gibidir. Bunun için Hristiyanlarda bulunan "Din adamları" fikrinin İslâm'da yeri yoktur.

Hristiyanlardaki "Din Adamları" mefhumu özeldir. Çünkü onlarda din adamı, helâl kılar, haram kılar. Müslüman alime bu lafzı yapıştırmak, müslümanların alimlerine Hristiyan mefhumunun yapıştırılması olur. Halbuki müslümanların alimleri helâl kılmazlar, haram kılmazlar (yani hüküm koyucu değiller). Bunun için müslüman alime "**Din Adamı**" lafzını vermekten kaçınılır. Nitekim Yahudiler ve Hristiyanları taklid etmekten nehyeden sarîh hadisler varid olmuştur. Ebu Said El-Hudri, Peygamber (ﷺ)'in şöyle dediğini rivayet etti:

لَتَبْعُنَّ سَنَنَ مَنْ كَانَ قَبْلَكُمْ شَيْئًا شَبِيهًا وَذَرَاغًا يَذْرَاعُ حَتَّىٰ لَوْ دَخَلُوا جُحْرَ ضَبٍّ تَبِعْتُمُوهُمْ قُلْنَا يَا رَسُولَ اللَّهِ الْيَهُودُ وَالنَّصَارَىٰ قَالَ فَمَنْ **"Sizden öncekileri karış karış ve kulaç kulaç takip edeceksiniz, onlar bir kertenkele deliğine girseler bile siz onları takip edeceksiniz."** "Ya Rasulullah, Yahudiler ve Hristiyanlar mı?" dedik. **"Ya kimdir?"** dedi.¹

Bu nehyetme makamında varid olmuştur. Böylece Hristiyanlar ve Yahudileri taklid nehyedilirken bu taklid, müslümanlar nezdinde bir küfür mefhumu icad etmeye yol açan olursa nasıl olur? Müslüman aliminin "**Din Adamı**" olarak itibar edilmesi; kendilerindeki din alimlerini "**Din Adamları**" diye adlandırdıklarından, Hristiyanları taklid etmektir. Bu da "Din Adamı" tabirinden dolayı Hristiyan mefhumunu müslüman alime yapıştırmak olur. Onun için bu, taklid etme bakımından varid olan nehyin altına girer. Bunun için müslüman alimi hakkında "din adamıdır" demek caiz değildir. Alimlerin de kendilerini Hristiyanlardaki "Din Adamı" mefhumu ile "din adamları" olarak itibar etmeleri onlara helâl değildir. Bu mefhumla kendisinin "din adamı" olduğunu iddia eden olursa, o kişi bundan men edilir ve cezalandırılır. Çünkü o kişi bir haram işlemiş olur.

İşte bunun için bu madde konuldu.

MADDE - 11: "İslâm Davetini yüklenmek Devletin asıl işidir."

¹ Buhari, K. İ'tisam bi'l Kitab ve's Sünnah, 6775

İslâm Davetini yüklenmek, müslümanlar üzerine farz olduğu gibi, aynı şekilde İslâm Devleti üzerine de farz kılındığı için bu madde konulmuştur. O (İslâm Davetini yüklenme) alâkalarda Şeriat'ı tatbik etmenin bir cüzü ve hükümlerinden bir hüküm olmasına rağmen onu ferdin tatbik etmesi gibi devletin de tatbik etmesi farzdır. Ancak o, yani İslâm davetini yüklenmek, devlet açısından diğer devletlerle ilişkilerinin üzerine kaim olduğu esas olarak itibar edilir. Yani o, devletin dış siyasetinin hepsinin üzerine inşa edildiği esastır. Bundan dolayı İslâm Davetini yüklenmek devlet için aslî iştir.

Daveti yüklenmenin farz olduğuna dair delil; Allahu Teâlâ'nın şu sözüdür:

"Kendisi ile sizi ve onun tebliğ edildiği herkesi uyarmam için bu Kur'an bana vahy olundu."¹

Yani, ona ulaşanı uyarmak içindir. Uyarmak size olduğu gibi sizin onu kendisine tebliğ ettiğiniz kişiler için de uyarmaktır. Böylece o, Kur'an'ı Rasulullah (ﷺ)'den tebliğ etmeleri için onlara bir davettir. Bu demek ki; yalnız size bir ihtar değil, ancak size ve buna ulaşan yani onun tebliğ edildiği herkes için bir ihtardır. Rasulullah (ﷺ)'in şu sözü de daveti yüklenmenin farziyetine delildir:

"Benim sözlerimi duyup ezberleyen, anlayan ve tebliğ eden kulun yüzünü Allah nurlandırsın. Nice fıkıh yüklü var ki fakih değildir. Nice fıkıh taşıyan vardır ki, kendisinden daha fazla fakih olana fıkıh taşıyabilir."²

Allahu Teâlâ'nın şu sözü de bir delildir:

"Aranızdan hayra davet eden ... bir ümmet olsun."³

Burada "hayr", İslâm demektir. Allahu Teâlâ'nın şu sözü;

"Allah'a davet edenden daha güzel sözlü kim vardır."⁴

Yani "Allah'a davet", Allah'ın dinine davet demektir.

¹ En'am: 19

² İbni Mace, Mukaddimeh, 232

³ Ali İmran: 104

⁴ Fussilet: 33

İşte bütün bu nasslar davetin yüklenilmesinin farz olduğuna delâlet eder. Ve bu nasslar geneldir. Müslümanları da İslâm Devleti'ni de kapsar.

Bu daveti yüklenmenin, devletin asıl işi olması gerektiğine gelince; buna delil Rasulullah'ın sözü ve fiilidir. Zira Rasulullah (ﷺ) şöyle söylemiştir:

أَمَرْتُ أَنْ أُقَاتِلَ النَّاسَ حَتَّى يَقُولُوا لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ فَإِذَا قَالُوهَا عَصَمُوا مِنِّي دِمَاءَهُمْ وَأَمْوَالَهُمْ إِلَّا بِحَقِّهَا
"İnsanlar, Lâ ilahe illallah (ve Muhammedun Rasulullah) deyinceye kadar onlarla savaşmaya emredildim. Bunları söylerlerse ancak hakkı ile kanlarını, mallarını benden korumuş olurlar."¹

"Allah, beni gönderdiği zamandan beri, ümmetimin son ferdi Deccal'la savaşasıya kadar Cihad gereklidir. Zalimin zulmü veya adil olanın adli onu iptal etmez."²

Böylece kendisi ile savaşılanlarla, onlar "Lâ ilahe illallah Muhammedun Rasulullah" deyinceye kadar onlarla savaşmakla emredilmesi, davetin yüklenilmesinin devlet üzerine farz olduğuna dair bir delildir. **Cihad** olan bu yüklenmenin Kıyamet Günü'ne kadar geçerli olması da bunun, devletin herhangi bir halde bırakmasının caiz olmadığı, daimi bir işi olduğuna dair bir delildir. Böylece, bu iki hadis beraber davetin yüklenilmesinin kesintiye uğramayan **daimi bir işi** olduğuna delâlet ederler. O zaman davetin yüklenilmesi devletin **aslî işidir**. Çünkü **aslî iş**, kesintiye uğramadan bütün hallerde onunla kaim olmanın sürekli olduğu iştir.

Ayrıca Rasulullah (ﷺ), Medine'de yerleştiğinden Allah'ın yanına gidinceye kadar Cihadda daim idi. Ve Cihad aslî amel idi. Ondan sonra gelen raşid halifeler Cihad olan aslî amellerini sürdürdüler. Böylece Rasulullah (ﷺ)'in kurduğu, başında bulunduğu devletin aslî ameli Cihad idi. Rasulullah (ﷺ)'in vefatından sonra bu devleti, Sahabeler (r. anhum)'den halifeler yürüttükleri zaman da onun aslî ameli Cihad idi. Buna binaen İslâm Davetini yüklenmenin devletin asıl işi olmasına delil Sünnet ve İcmaussahabe olmaktadır.

Bir de Rasulullah (ﷺ), Allah onu bir Nebî olarak gönderdiğinden beri Allah'ın yanına gidinceye kadar Daveti tebliğ

¹ Ahmed b. Hanbel, Müs. Mükessirin, 14705

² Ebu Davud, K. Cihad, 2170

etmekle kaim idi. O Medine'de devletin reisi iken de öyle idi. Medine'de yerleştiğinden beri dış ilişkilerini aslî amel yaptı ve devleti hep onunla (Davetle) meşgul ettirdi. Gazveler, seriyeler ve haberleri iyice araştırıp anlamak (düşmanlara casuslar göndermek), antlaşmalar akdetmek, bütün bunlar İslâm'ı tebliğ etmek ve onun davetini insanlara taşımak için idi. Devletin gücü ve kudretiyle Daveti devletlerarası olarak yüklenmeye kaim olacağını hissettiği zaman aynı vakitte 12 krala, onları İslâm'a davet etmek için 12 elçi göndermişti. Arap Yarımadası'nda devletin gücünden ve Araplar arasında Davetin seyrinden, insanların guruplar halinde Allah'ın dinine girmelerinden mutmain olduğu zaman, Rum'la gazvetmeye kalktı. Mute Savaşı ve ondan sonra Tebük Savaşı oldu.. Bu da, İslâm Davetini yüklenmesinin devlet üzerine bir **farz** olduğu ve onun **asıl işi** olduğuna dair bir delildir...

MADDE - 12: “Şerî hükümler için yalnızca Kitab (Kur'an-ı Kerim), Sünnet, İcmaî Sahabe ve Kıyas muteber delillerdir.”

Bu maddenin manası; devlet, içtihadda bir yol/metod benimsiyor demek değildir. Fakat bu maddenin manası; devlet, hükümleri benimsemede bir yol/metod benimsiyor demektir. Çünkü, hükümlerin bir kısmını benimsemek devletin üzerine bir farz, bir kısmını benimsemesi ise caizdir. Bu benimseme çelişkili iki metoddan hasıl olursa, benimsemenin üzerinde vaki olduğu esaslarda çelişkiler meydana getirir. Bundan dolayı devlet hükümlerin benimsenmesinde muayyen bir metod benimser. Hükümleri benimsemek için bu metodu benimsemeğe götüren şu üç sebeptir:

Birincisi: Bir müslümanın, üzerinde seyretmesi vacib olan hüküm aklî bir hüküm değil, şer'î bir hükümdür. Yani bir meselede, insanların koydukları hüküm değil, Allah'ın hükmüdür. Onun için bu hükmün kendisinden istinbat edildiği/alındığı delili mutlaka vahyin getirmiş olması gerekir.

İkincisi: Hükmün kendisinden istinbat edildiği delili vahyin getirmiş olduğunun ispatı mutlaka katî bir ispat olmalıdır. Yani hükmün kendisinden istinbat edildiği delilin vahiyle gelmiş olduğuna dair katî bir delil olmalıdır, zannî delil değil. Çünkü, bu ferî şeylerden değil usuldandır/esaslardandır. Onda zann yeterli değildir. Zira bu

şer'î hükümler babından değil, akideler babındandır. Şöyle ki: Kendisinden hüküm istinbat etmek istenilen delil herhangi bir delil değil, vahyin getirdiği delil olmalıdır. Böylece onun vahiyle gelmiş olduğu mutlaka ispat edilmelidir. Onun vahiyle gelmiş olduğunun ispatı ise; şer'î hükümlerden değil, akidedendir. Bundan dolayı onu vahyin getirmiş olduğunu ispatlayan katî bir delilin olması mutlaka gereklidir. Çünkü, akideler ancak yakînden/kesin olan şeyden alınır...

Üçüncüsü: Şu kesin olan hususlardandır ki; insanın hayatta davranışı hayat hakkındaki mefhumlarına göredir. Hayata bakış açısı ise -hayat hakkında bakış veçhesi esasını akide teşkil etmesine rağmen- ümmette bulunan mefhumlar, ölçüler ve kanaatlerin toplamından oluşuyor. Mefhumlar, ölçüler ve kanaatlerde temsil edilen bu fikirlerin hepsi akideden değildir. Fakat onlarda akideden olanlar var, şer'î hükümlerden olanlar var. Hükümler, ancak zannı galibe binaen istinbat edildiğine göre; hükümlerin aslını vahyin getirmiş olduğu te'kid edilmezse; vahyin getirmediği asıldan alınmış hükümlerin bulunmasıyla ümmette gayri İslâmî fikirlerin doğmasından korkulur. Ve bunlar çoğalır ve o halde zaman uzarsa, bu durum ümmetin hayata bakış açısına, onunla ömrü uzarsa hayat hakkındaki mefhumlarına ve ondan sonra da davranışlarına tesir eder. Onun için devlet tarafından tatbik edilmesi istenilen hükmün kendisinden istinbat edildiği delillerin vahyin getirdiği deliller olduğu mutlaka te'kid edilmelidir.

İşte bu üç sebepten dolayı, şer'î hükümlerin kendisine göre benimseneceği bir metodun benimsenmesi kaçınılmaz oldu..

Şerî delillerin yalnız bu dört delil olduğu derin araştırma ile sabittir. Zira vahyin getirmiş olduğunun katî delille ispat edildiği şer'î delilleri inceledik, kesinlikle bu dört delilden başkasını bulmadık.

Kur'an'ın şer'î delil oluşuna gelince: Onun lafız ve mana olarak Allah tarafından vahiyle geldiğine dair delil katî delildir. Zira Kur'an'ın icazı, Kur'an insanların sözleri olmayıp Allah'ın kelâmı olduğuna dair kesin bir delildir. Katî delil ise; Kur'an'ın Allah'ın kelâmı oluşu üzerine kaimdir. İcaz delili ile kesinlikle Allah'ın kelâmı olan Kur'an, vahyin onu Rasulullah (ﷺ)'in üzerine indirdiğini söylüyor. Allahu Teâlâ şöyle söylüyor:

"Rûh-ul Emin, sen uyarıcılardan olasin diye onu senin kalbine indirdi."¹

"(De ki;) Bu Kur'an bana vahyedildi."²

"(De ki;) Ben ancak vahy ile sizi ikaz ediyorum."³

"Biz, Kur'an'ı sana güçlük çekesin diye indirmedik."⁴

"Muhakkak ki bu Kur'an sana verilmektedir."⁵

"Biz sana bu Kur'an'ı indirdik."⁶

"Ve sana apaçık bir Kur'an vahyettik."⁷

İşte bunlar, Kur'an'ın vahiyle Allah'tan geldiğine dair katî delillerdir.

Sünnet'in şer'î delil olmasına gelince: Onun, Allah tarafından mana olarak vahiyle geldiğine ve Rasul'ün kendi lafzı ile onu tabir ettiğine dair katî delil, Kur'an-ı Kerim ayetlerinin gayet sarîh olarak geçmesidir. Allahu Teâlâ şöyle buyurdu:

"O, hevasından konuşmaz. O, ancak vahyedilen bir vahi'dir."⁸

"Biz, Nuh'a ve ondan sonraki nebilere vahyettiğimiz gibi sana da vahyettik."⁹

"Ben, ancak bana vahyedileni takip ediyorum."¹⁰

"(De ki;) Ben ancak bana vahyedilene tabiyim."¹¹

"(De ki;) Sizi ancak vahy ile ikaz ediyorum."¹²

¹ Şuara: 193-194

² En'am: 19

³ Enbiya: 45

⁴ Ta Ha: 2

⁵ Naml: 6

⁶ İnsan: 23

⁷ Şûra: 7

⁸ Necm: 3-4

⁹ Nisa: 163

¹⁰ En'am: 50

¹¹ A'raf: 203

¹² Enbiya: 45

Ayrıca Allahu Teâlâ şöyle buyurdu:

وَمَا آتَاكُمُ الرَّسُولُ فَخُذُوهُ وَمَا نَهَاكُمْ عَنْهُ فَانْتَهُوا **"Rasul size ne verdiyse alın, sizi neden nehyetti ise terk edin."**¹

Bunlar, Rasul'ün Sünnet'ten konuştuğu şeyin ancak vahiyle geldiğine dair açık delillerdir. Yine bunlar, Allah'ın Kur'an'ın sarahatiyle, Rasul'ün bize emrettiğine bağlanmayı, nehy ettiğini terk etmeyi bize emrettiğine dair açık delillerdir. Ve bu emir geneldir. Böylece Sünnet'in vahiyle gelmiş olduğuna dair delil, katî delildir. Çünkü o, subutu ve delâleti katî olan Kur'an nassı ile sabittir.

Şerî delil olarak itibar edilen sahabenin icmaına gelince: O, filan hükmün bir şer'î hüküm olduğuna dair veya filan meselede hükmün falan olduğuna dair sahabelerin icmaa etmeleri demektir. Böylece bir hükmün şer'î bir hüküm olduğuna icma ettiklerinde onların bu icmaı bir şer'î delil olur. Buna delil şu iki husustur:

Birincisi: Subutu katî ve delâleti katî olan nass ile Kur'an'da Allah onları övdü. Allahu Teâlâ şöyle buyurdu:

وَالسَّابِقُونَ الْأَوَّلُونَ مِنَ الْمُهَاجِرِينَ وَالْأَنْصَارِ وَالَّذِينَ اتَّبَعُوهُمْ بِإِحْسَانٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ وَرَضُوا عَنْهُ وَأَعَدَّ لَهُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِي تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا أَبَدًا ذَلِكَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ (İslâm Dinine girmek hususunda) **öne geçen Muhacirler ve Ensar ile onlara ihsanla (güzellikle) tabi olanlar var ya, işte Allah onlardan razı olmuştur, onlar da Allah'tan razı olmuşlardır. Allah onlara içinde ebedî kalacakları, zemininden ırmaklar akan Cennetler hazırlamıştır. İşte bu büyük kurtuluştur."**²

Muhacirler, Ensar ve hicret ederek ve yardımda bulunarak onlara ihsanla tabi olanlara Allah'tan gelen bu övgü, ancak sahabelere bir övgüdür. Çünkü, onlar sahabelerdir ve ayetin delâleti onlara münhasırdır. Bu övgü onların hepsini kapsıyor ve onları öven Allah'tır. Bu övgü, onların üzerinde icmaa ettikleri (ittifakla birleştikleri) bir hususun kesin bir husus olduğunu doğrular.

İkinci meseleye gelince: Biz dinimizi işte o sahabelerden aldık. Zira Efendimiz Muhammed (ﷺ)'e indirilenin aynısı olan bu Kur'an'ı bize nakledenler onlardır. Üzerinde icmaa ettikleri (ittifakla birleştikleri) bir şeye zaafılık sızarsa bu zaafılık Kur'an'a sızmış olur. Yani onlardan aldığımız dine zaafılık sızmış olur. Bu ise, şer'an

¹ Haşr: 7

² Tevbe: 100

mümkün değildir. Buna binaen, onların bir hata üzerinde icmaa etmeleri (yani birleşmeleri) şer'an muhaldir/ imkansızdır. Zira bu caiz olsaydı, zaaflığın dine sızması da caiz olurdu. Yani Efendimiz Muhammed (ﷺ)'e indirilen bu Kur'an'ın aynısı olduğu hakikatine da zaaflığın sızması caiz olurdu. Bu ise, şer'an muhaldir/mümkün değildir. Böylece onların hata üzerinde birleşmeleri muhal olmaktadır. İşte bu, icmaüssahabe'nin şer'î bir delil olduğuna dair katî bir delildir.

Üstelik Allahu Teâlâ şöyle söylüyor:

إِنَّا نَحْنُ نَزَّلْنَا الذِّكْرَ وَإِنَّا لَهُ لَحَافِظُونَ **"Biz, zikri (Kur'an'ı, risaleti) indirdik ve onu kesinlikle Biz muhafaza edeceğiz."**¹

Böylece Allahu Teâlâ bu ayette, Kur'an'ın korunmasını vaad etmiştir. İşte bu, onu nakledenin korunması demektir. Bu ise, Kur'an'ın nakledilmesinde ve toplanmasında icmaaların sadık olduğuna dair bir delildir. Böylece bu, onların icmaalarının doğruluğuna bir delil oluyor. Zira onların icmaalarında hata caiz olsaydı Kur'an'ın nakledilmesinde de hata mümkün olurdu ve de Kur'an'ın korunmuş olmaması caiz olurdu. Bu ayetin delili ile Kur'an'ın hıfzedilmemesinin (korunmuş olmamasının) muhal olması nedeni ile onun nakledilmesi, toplanması ve korunmasına hatanın sızması da muhaldir. Bundan dolayı onların icmaı katî bir hüccettir/delildir.

Vazih olması gereken en önemli husus şudur: Bir hükmün şer'î hüküm olduğuna sahabelerin icmaı ancak bir delili keşfeder. Yani ortada Rasulullah'ın fiilinden veya sözünden veya susmasından bir şer'î delil var demektir. Onlar delili nakletmeden hükmü nakletmişlerdir. Böylece onların hükmü nakletmeleri, bu hüküm için orada bir delilin var olduğunu keşfetmek demektir. Zira onların icmaı, bir görüş üzerinde onların şahsî görüşlerinin ittifakı demek değildir. Çünkü onların görüşleri vahiy değildir ve onların her birisi hatadan masum değildir. Onun için onlardan birisinin görüşü şer'î delil olmaz. Aynı şekilde bir görüş üzerinde onların ittifak etmeleri de şer'î bir delil olmaz. Çünkü bir delilin şer'î bir delil olarak itibar edilmesi için ancak onun vahiyle gelmesi gerekir. Sahabelerin görüşleri ise böyle değildir. Böylece onların ister ihtilaf ettikleri görüşleri ister ise ittifak ettikleri görüşleri şer'î delil olarak itibar edilmez. Bunun için onların icmainın manası; bir görüş üzerinde ittifak etmeleri demek değildir. Ancak onların icmainın manası; bu **hükmün şer'î hüküm olduğuna**

¹ Hicr: 9

veya bu şeyin şer'an böyle olduğuna icmaa etmeleri demektir. İşte o zaman o; onların görüşü olmuyor, ancak onun **Şeriat'tan bir hüküm olduğuna** dair bir **icmaa** oluyor. Ve bundan dolayı sahabelerin icmai ancak bir delili keşfeder/açığa çıkarır.

Kıyas'a gelince: Bu şer'î bir delildir. Kıyas, lügatta "takdir etmek" demektir. Usulcuların ıstılahında; Aralarını cem eden bir husustan dolayı her ikisi için hükmün ispatı veya nefyi hususunda bilinen bir şeyi bilinen bir şeye yüklemektir. Böylece hükmün illetinde ortak oluşlarından dolayı bilinen bir şeyin hükmü, diğer bilinen şeye benzetme yapılır. Bu, hükmü asıldan fer'iye geçirmektir. Yani fer'i, asla ilhak etmektir. Bilinen bir hususu bilinen başka hususun üzerine yüklemenin manası, bu iki bilinenin birisini diğerine hükmünde ortak kılmak demektir. Bu yüklemenin, hükmün ispat edilmesi ya da nefyedilmesinde oluşunun manası, fer'in asıla yüklenmesi demektir. Yani hükümde ortak kılınması demektir. Böylece aslın hükmü fer'i için sabitleştirilir. Ve fer'i, hükümde asıla ortak olur.

Asıl için olan bu hüküm, ispat etme olabilir. Hasamiye'ye Rasulullah'ın şu sözü gibi:

"Babanın borcu olsa da sen onu ödese, o borç ödenmiş olur mu?" "Evet." dedi. Rasulullah; **"Allah'ın borcu da öyle."**

Böylece bir borcun ödenmesiyle ödenmiş olması bakımından Allah'ın borcunu, insanın borcuna kıyas etti. Burada hüküm ispattır. O da borcun ödenmesidir.

Üzerine yüklendiği aslın hükmü nefyetme olabilir. Ömer'den rivayet edilen şu husus olduğu gibi. Ömer, oruçlu olanın öpmesinin orucu bozup bozmayacağını Nebî (ﷺ)'e sorunca, Nebî (ﷺ) şöyle dedi:

"Oruçlu iken ağzını su ile çalkalasan orucu bozar mı?" Ömer; **"Hayır."** dedi.

Böylece orucu bozmaması bakımından oruçlunun öpmesini ağzını su ile çalkalamaya kıyas etti. Buradaki hüküm nefydir, o da orucun bozulmamasıdır.

Bu yüklemenin o iki hususun aralarını birleştiren bir hususa binaen olmasının manası, aslın illetinin fer'ide var olması demektir. Böylece bu illete binaen yüklenme hasıl olur. Zira o illet, kıyas edilenle edinilenin arasını yani asıl ile fer'i arasını birleştiren husustur.

Misal; kuru hurma ile taze hurma satma hakkında sorulunca Rasulullah (ﷺ)'in şöyle demesi gibi:

"Taze hurma kurutulunca noksanlaşır mı?" (Onlar) **"Evet."** dediler. Rasulullah (ﷺ) de; **"Öyle ise hayır."** dedi.¹

Böylece Rasulullah (ﷺ) ribalı/faizli malda mevcut olan illet hakkında sordu. O illet ise ziyadeliiktir. Yani kuru hurma ile taze hurma satmada bu illetin mevcut olup olmadığını sordu. Bu illetin mevcut olduğunu bilince bu satışa riba hükmünü ispat etti. Zira (فلا إذا) **"Öyle ise hayır"** dedi. Yani madem ki noksanlık oluyor o zaman onu öyle satması caiz değil. Yani aralarını birleştiren husus hakkında sormuştu ki o riba için şer'î illettir...

İşte bu, şer'an Kıyas'ın tarifidir. Bu tarif, Rasulullah (ﷺ)'in hadislerinden alınmıştır. İbni Abbas'tan şöyle rivayet edildi: "Bir kadın şöyle dedi: **"Ya Rasulullah, benim annem üzerinde bir adak orucu olduğu halde öldü. Onun yerine tutayım mı?"** Rasulullah (ﷺ) şöyle dedi:

"Annemin borcu olsaydı, onun yerine ödeseydin ödemiş olur muydun?" Kadın; **"Evet."** dedi. Rasulullah; **"Öyle ise, annenin yerine oruç tut."** dedi.²

Abdullah'tan şöyle dediği rivayet edildi: "Rasul (ﷺ)'e Hascam kabilesinden bir adam geldi ve şöyle dedi: **"Babam çok ileri yaştayken İslâmîyeti idrak etti. Şu anda hayvan sırtında bile yolculuk edemeyecek kadar yaşlı. Hacc ibadeti de ona farz. Onun yerine ben Hacc etsem olur mu?"** Rasulullah (ﷺ) şöyle dedi:

"Sen onun en büyük evladı mısın?" dedi. Adam; **"Evet."** dedi. Rasulullah; **"Ne dersin, babanın borcu olsaydı ve sen onun yerine onu ödeseydin, onun borcu ödenmiş olur muydu?"** Adam; **"Evet."** dedi. Rasulullah; **"Öyle ise onun yerine Hacc edebilirsin."** dedi.³

Bu iki hadiste Rasulullah; oruç tutmada ve Hacc yapmada insanın Allah'a borcunu, insanın insana borcuna yükledi. Bu ikisi de bilinen bir şey üzerine, bilinen bir şeyi yüklemektir. Yani, ödenmesi

¹ Tirmizi, K. Buyu', 1146

² Müslim, K. Siyam, 1938

³ Ahmed b. Hanbel, Müs. Medineyyin, 15540

gerçekleşmiş olduğunun ispatında; Allah'ın borcu, insanın borcu ile ortaklaştı. Çünkü onlardan her birisi bir borçtur. İkisi için de sabit olan hüküm, ödemenin gerçekleşmiş olmasıdır. İşte bu, kıyasın şer'î nassdan istinbat edilen vakıasıdır (gerçeğidir). Böylece bu tarif, şer'î bir hüküm olur ki onun alınması farz olur ve bunu istinbat eden veya onu tâbi olarak ya da ammî olarak taklid eden hakkında şer'î bir delilden istinbat edilen herhangi bir hüküm gibi Allah'ın hükmü olur. Zira şer'î delillerden istinbat edilen tarifler ve kaideler sair şer'î hükümler gibi şer'î hükümlerdir.

Bu kıyas, illet üzerinde kaimdir. Yani yüklenilen bilinen ile üzerine yüklenilmiş bilinen arasında yani asıl ile fer'î arasını birleştiren hususun üzerine kaimdir. Böylece bu **illet** bulunursa yani üzerine kıyas edilen ile kıyas edinilen arasını birleştiren husus bulunursa, kıyas da var olur. Aksi halde kesinlikle kıyas var olmaz. Bu illet, şer'î bir nassta varid olursa veya şer'î nassla gelen husus üzerinde kıyas edilirse, bu kıyas şer'î delil olarak itibar edilir. Çünkü kıyasın üzerinde kaim olduğu illet, Şeriat'ın getirdiği illettir. Bu illet, şer'î bir nassta varid olmazsa veya şer'î bir nassla gelene kıyas edilmezse, bu kıyas şer'î bir kıyas olarak itibar edilmez. Böylece o, bir şer'î delil de olmaz. Çünkü üzerinde kaim olduğu illet, şer'î nassla gelmedi. Onun için bu kıyas, Şeriat'tan olmaz, buna bağlı olarak da şer'î delil olarak itibar edilmez.

Kıyas'ın bir şer'î delil olduğuna delil, illetin kendisiyle geldiği veya kendisiyle gelen üzerine kıyasın yapıldığı şer'î nasstır. Bu nass, ya Kitap'tan veya Sünnet'ten veya İcmaüssahabe'den olur. Bu üç şeyin şer'î delil oluşları katî delille sabit olmuştu. Böylece şer'î illetin delili katî delil olur ve bu aynı zamanda kıyasın delilidir. Çünkü asıl olarak nassla gelen hükümde bulunan şer'î illet, o hükmü fer'î hakkında şer'î hüküm kılan ve kıyasın mevcudiyetini sağlayandır. Eğer o (illet) olmazsa, asıl itibarı ile kıyas da olmazdı. Onun için illetin delili kıyasın delili olmaktadır.

Bu şer'î kıyası Rasulullah (ﷺ) göstermiş ve onu şer'î delil olarak itibar etmiştir. Sahabeler de bunun üzerinde yürüdüler ve onu, şer'î hükümleri istinbat ederken şer'î delil olarak aldılar. Nitekim Rasulullah (ﷺ)'den kıyas hakkında şöyle rivayet edildi: Muaz ve Ebu Musa El-Eşarî'yi Yemen'e gönderdiği zaman, onlara şöyle söylediği rivayet edilir:

"Neyle hükmedeceksiniz?" "Kitap'ta ve Sünnet'te hüküm bulamazsak, bir mesele ile meseleyi kıyas edip Hakka hangisi daha yakın ise onunla amel edeceğiz."

Böylece o ikisi kıyasla amel etmelerini açıkladılar. Nebî (ﷺ) ise onları bunun üzerinde ıkrar etti. Böylece bu, kıyasın şer'î bir delil olduğuna dair bir hüccettir.

İbni Abbas'tan şöyle rivayet edildi: "Cüheyne kabilesinden bir kadın Rasulullah'a geldi, şöyle dedi: *"Benim annem Hacc etmeyi adadı. Yalnız Hacc yapmadan öldü, onun yerine Hacc yapayım mı?"* Rasulullah (ﷺ) soruya cevaben şöyle dedi: **"Evet, onun yerine Hacc yap. Senin annenin bir borcu bulunsa, sen onun yerinde ödeyecek miydin?"** Kadın; *"Evet."* dedi. Rasulullah; **"Allah'a (borcunuzu) ödeyin, kendisine olan borcun ödenmesinde Allah daha haklıdır."** dedi.

Rasulullah (ﷺ), burada bu kadına öğretmek makamında iken borcun ödenmesinin farziyeti ve menfaati hususunda Allah'a olan borcu insana olan borca ilhak etmiştir. Bu kıyasın kendisidir.

Ömer (رضي الله عنه)'dan rivayet olunur ki: "O, Nebî (ﷺ)'e oruçlunun öpmesinin orucu bozup bozmayacağını sorması üzerine Nebî (ﷺ) şöyle demiştir: **"Sen gargara yapsaydın orucu bozar mıydı?"** O; *"Hayır."* dedi.

Böylece Rasulullah (ﷺ), oruçlunun öpmesinin orucu bozar hükmünü, orucu bozmuyor oluşu bakımından gargara yapmaya kıyas ederek nefy ediyor. Çünkü onlardan her birisi de içeriye (vücudun içine) dahil olmuyordu. İşte bu hüküm için kıyasla yol göstermedir. Bu üç nassta, kıyasa delâlet eden bir çok nassta varid olduğu gibi yalnız hüküm için illet göstermek hasıl olmadı. Fakat onlarda; kıyasa ıkrar etmek, kıyas yapmayı öğretmek ve kıyasla hükmü anlatmak da hasıl oldu. Böylece bu kıyasın şer'î bir delil olduğuna dair bir hüccettir.

Bu, Rasulullah (ﷺ)'in kıyasa tavrı açısından bir izahtı. **Sahabelere gelince:** Onların bir çok meselede kıyası şer'î delil olarak aldıkları rivayet edilmiştir. Bunlardan bir kaçısı şöyledir:

"Ebu Bekir (رضي الله عنه); babanın annesini varis ettirmeden annenin annesine varis ettirdi. Ensardan bazıları ona şöyle dediler: "Sen ölü olandan bir kadını varis ettirdin. Yalnız bu kadın kendisi ölü olsa idi onu varis kılmazdın. Öbür kadını bıraktın (mirastan mahrum

bıraktın), halbuki o kadın kendisi ölü olsa idi bütün bıraktığı şeylerde (oğlu) varis olurdu." Ebu Bekir (رضي الله عنه) böylece o ikisi arasındaki "altıda bir" deki ortaklığa başvurdu. Ensardan o bazı kişiler ise, ölüden kalan canlının mirasını canlıdan kalan ölünün mirasına kıyas ettiler. Ölü canlı olsaydı, canlı da ölü olsaydı. Bu iki halde onların arasını birleştiren tek şey akrabalıktı. Ebu Bekir bu kıyası duyunca ona teslim oldu, kendi görüşünü terk edip onunla amel etti.

Bir başka örnek de şu rivayettir: "Ömer (رضي الله عنه), Ebu Musa El-Eş'ari'ye şöyle yazdı: "Birbirine benzeyen ve eşit olanları tanı, ondan sonra kendi görüşünle meselelerde kıyas yap."

Ömer, mü'minlerin emiri idi. Musa El-Eş'ari ise, bu hadisede onun kadısı idi.

Bir başka örnek: Ömer (رضي الله عنه)'a Semre'nin Yahudi tüccarlarından öşür (ondabirlik bir gümrük vergisi) olarak şarap aldığı ve onu sirke haline getirip sattığı söylendi. Ömer (رضي الله عنه) şöyle dedi: "Allah, Semre'nin müstahakını versin! O, Rasulullah (ﷺ)'in şöyle dediğini bilmiyor muydu?" "Allah, Yahudilere lânet etti. Onlar, iç yağı yasaklandığı halde ona güzel bir şekil verip sattılar ve parasını yediler."

Ömer (رضي الله عنه), burada şarabı iç yağına kıyas etmiştir. Zira her ikisinde de yasak, satışa ve parasının yenmesine şamil bir yasaktı.

Bir başka örnek: Ömer (رضي الله عنه), yedi kişinin katıldığı bir kişinin öldürülmesi olayında katillerin cezalandırılmasında şüpheye düşmüştü. Sahabe ile istişare esnasında Ali ona şöyle dedi: "Ya Emirelmü'minin, bir kaç kişi bir hırsızlıkta ortaklaşırsa, onların ellerini keser miydin?" Ömer; "Evet." dedi. Ali; "İşte bu da öyledir." dedi.

Ali (رضي الله عنه) öldürme suçundaki ortaklaşmayı, hırsızlık suçundaki iştirake kıyas etmiştir.

İşte bunların hepsi; sünnetle ve İcmaüssahabe ile Kıyas'ın şer'î bir delil olduğuna delâlet ederler. Zira, Rasulullah (ﷺ) hakkında sabit olan şey sünnettir. Sahabeler hakkında sabit olan şey ise sükutla bir icma olarak itibar edilir. Çünkü, sahabelerin işitmesi ve görmesi karşısında onu yapmışlardı ve sahabelerden bir kişi dahi olsa onu yapanları o işlerinde kerih görmemişlerdir, böylece bu bir icma olur. Fakat bu, Sünnet ve İcmaüssahabe haberi ahad yolu ile rivayet edilmiştir. Onun için onlar zannî delil olur. Onun için kıyasın şer'î bir delil olmasına dair **katî delil** -yukarıda da zikrettiğimiz gibi- **kıyasın**

illetinin; Kitap, Sünnet ve İcmaüssahabe'den şer'î nassta geçmiş olmasıdır. Bu üçünün şer'î delil oluşu katî delille sabittir. Böylece bunlar kıyasın da delili olurlar. Zira onlar şer'î illetin delilidirler.

İşte bu dört delilin; Kitap, Sünnet, İcmaüssahabe ve Kıyas'ın Allah'tan vahiyle geldiği katî delille sabit olmuştur. Bunların dışındakilerin, Allah'tan vahiyle getirildiği katî delille sabit olmamıştır. Hatta bu dört delilden başka delillerin; şer'î deliller olmadıkları, onların getirdikleri delile mutabık bir şekilde dahi sabit olmamıştır.

Onların katî delille sabit olmayışlarına gelince: Bu, onları delil olarak görenlerin, onların şer'î delil olduğuna dair delilin katî delil olduğunu iddia etmeyişlerinden açıkça görülmektedir.

Bu dört delilin dışındakilerin şer'î delil olduklarının sabit olmayışına gelince; bu, onların şer'î delil olduğunu söyleyenlerin şer'î delil olarak itibar edip getirdikleri delillerin, üzerine delil getirmek istedikleri mevzuuya uygun düşmeyişinden açıkça görülmektedir. Yani bu; **müslümanların icmaı, mesalih-i mürsele ve istihsan** v.b. gibi şer'î delil olduğunu iddia ettikleri hususlara dair getirdikleri şeylerle delil göstermelerindeki hatada gayet açıkça görülmektedir.

Müslümanların icmanın şer'î delil olduğunu söyleyenler; Rasulullah (ﷺ)'in şu sözünü delil getirirler:

لا يَجْمَعُ أُمَّتِي عَلَى ضَلَالَةٍ **"Benim ümmetim dalâlet üzerinde birleşmez."**¹

Bu, bu konuda delil değildir. Çünkü, buradaki "dalâlet" hata yapma değil, dinden sapmaktır. Bu söz elbette doğrudur. Çünkü, İslâm ümmeti İslâm'dan dönmek/sapmak hususunda birleşmez, yalnız hata üzerinde birleşebilir. Buna en basit delil, İslâm ümmeti çeyrek yüzyıldan daha fazla bir süre Halife'yi ikâme etmek için çalışmayı bırakmak üzerinde birleşmiştir ve bu bir hata üzerinde icmadır.

Şerî hükümler için, **mesalihi (maslahatları) celb etmenin ve fesadları defetmenin** şer'î bir illet olduğunu söyleyen ve buna göre kıyas yapanlara gelince; onlar, Allahu Teâlâ'nun şu sözünü delil getirirler:

وَمَا أَرْسَلْنَاكَ إِلَّا رَحْمَةً لِّلْعَالَمِينَ **"Biz, seni ancak alemlere rahmet olarak gönderdik."**²

¹ Ahmed b. Hanbel, Müs. Kubail, 25966

² Enbiya: 107

Böylece o kişiler dediler ki: *"Rasul'ün rahmet olması, İslâm Şeriatı için bir illet olur. Maslahatları celbetmeden ve fesadları defetmeden rahmet olmaz. Böylece bu ikisi (maslahatları celbetmek, fesadları defetmek), hükümler için şer'i illet olur."* Bu delil getiriş şu iki yönden yanlıştır:

Birincisi: Ayetteki konu, Rasul'ün gönderilmesidir. Yani Rasul oluşudur, şer'i hükümler meselesi değildir. Rasul'ün gönderilmesindeki maksadın, risaletinin gönderilmesi yani Şeriatının gönderilmesi olduğu kabul edilse yine de konu, akideleri ve hükümleriyle birlikte Şeriat'ın tamamı olur, sadece hükümler değil.

İkincisi: Rasul (ﷺ)'in gönderilmesinin alemler için rahmet oluşu ancak, onun gönderilmesindeki hikmete yani onun gönderilişinden çıkan neticeye beyandır. Bu, Allahu Teâlâ'nın şu sözü gibi:

"Ben, cinleri ve insanları ancak bana kulluk etsinler diye yarattım."¹

Yani yaratılmalarında gereken netice, ibadet etmek (kulluk etmek) olur. Böylece ibadet, onların yaratılmalarının illeti değil, hikmetidir.

Yine Allahu Teâlâ'nın şu sözü gibidir:

"Kendilerine ait bir takım yararları görmeleri için."²

Bu, Hacc'tan çıkan hikmettir, yani Hacc'tan çıkabilecek neticedir.

Yine Allahu Teâlâ'nın şu sözü gibi:

"Muhakkak ki namaz, hayasızlıktan ve kötülükten alıkoyar."³

Bu, namazdan çıkan hikmettir. Yani namazdan çıkabilecek neticedir.

İşte böyle, burada ayet illet gösterme konusunda değildir. Çünkü **illet**, hükmün kendisinden dolayı var olduğu yani konulduğu şeydir. Nasstaki illeti anlamak için bu illetin bir vasf olması ve bu vasfın

¹ Zâriyet: 56

² Hac: 28

³ Ankebut: 45

illeti, teşri'in (hükümün konuluşunun) sebebi olması yani teşri'in ondan dolayı olması manasında anlaşılması gerekir. İşte o zaman ilzam edici olur, geri bırakılmaz (ihmal edilmez). Çünkü sebep, kesinlikle sebep olunanı meydana çıkartır. Onun için illet var olunca, illet olunan da var olur. Nitekim (رحمة العالمين) "**Alemlere rahmet olarak..**" sözünde ve yukarıda geçen diğer ayetlerde bu vasf olmasına ve bu ayetlerde illet göstermeyi ifade eden harfler bulunmasına rağmen, sözlerin siyaki illet ifade etmemektedir. Onun için o, ihmal edilebilir. Çünkü teşri'i ondan dolayı olmadı. Nitekim İslâm Şeriatı, ilk müslümanlar gibi kendisine inanan ve onunla amel edenler için rahmet olabilir. Yalnız kâfirler gibi onu inkâr edenler için de bir ceza olabilir. Zira Rasulullah (ﷺ)'in gönderilmesi, bu alemden oldukları halde kâfirler için bir ceza olmuştur. Ayrıca İslâm risaleti, bugün mevcuttur. Zira gönderme bilfiil hasıl olmuştur. Buna rağmen bugünlerde bu risalete inanan müslümanlar, kendileri sıkıntı ve mihnet içindedirler. Böylece sırf gönderme yani sırf Şeriat'ın bulunması bir rahmet olmuyor. Onun için rahmet, gönderme için illet değildir. Buna binaen, maslahatları celbetmek ve fesatları defetmek şer'i bir illet olmaz. Böylece bunlar, kıyas için bir asıl olarak alınmazlar.

Aklın şer'i delilden olduğunu söyleyenlere gelince: Burada söz konusu olan şer'i hükümdür, yani "şu Allah'ın hükmüdür" diye zanna galip olandır. Onun için aklın, şer'i hükümler için delillerden olduğuna dair ne zannî ne de katî bir delil yoktur. Böylece akıl, kesinlikle şer'i delillerden itibar edilmez.

Sahabelerden birisinin şer'i delillerden olduğunu söyleyenlere gelince: Onlar, bu hususa delil olarak derler ki: *"İcmaüssahabeye ait iki delil bir sahabeye de delildir. Zira Allah'ın onları meth etmesi, onlardan birisi için de meth etmesidir. Aynı şekilde, onların topluca dini nakletmesine zaaf sızmayınca, onlardan herhangi birisinin nakline de zaaf sızmaz. Ayrıca Rasulullah (ﷺ)'in şu; "Benim ashabım, yıldızlar gibidir. Onlardan hangisine uyarmanız, doğru yolu bulursunuz" sözü, sahabenin mezhebinin delil oluşuna götürür."*

Bu istidlal (delil getiriş), yanlışır. Çünkü Rasulullah'ın, sahabelerini övmesi, icmaüssahabenin şer'i bir delil oluşuna dair yalnız başına bir delil değildir. Yine sahabelerin Kur'an'ı nakletmeleri, icmalarının şer'i bir delil olduğuna dair yalnız başına delil değildir. Fakat şer'i delil, onları övmek ve bu hüküm şer'i bir hükümdür diye icma etmeleridir.

Böylece delil iki hususta oluşmaktadır; **övmek** ve **icma etmek**. Bu ise, bir sahabe hakkında bulunmaz. Zira övmek ve Kur'an'ı nakletmek; Allah'ın övdüğü kişilerden Kur'an'ı nakledeninin sözlerinin şer'î delillerden olduğuna dair bir delil olmaya uygun değildir. Çünkü Allah, sahabeleri övdüğü gibi, bunları takip edenleri de övdü. Ve çünkü Kur'an'ın nakledilmesi velev ki Allah'ın övdüğü kişiler tarafından da olsa, onu nakledenin sözünü şer'î delil kılmaz.

Böylece onların istidlalleri düşer. Onların bu delil getirişlerinin geçersiz oluşuna delâlet eden bir husus da şudur: Bir sahabenin naklettiği ve hadislerden rivayet ettiğinin subutu katî olarak itibar edilmemesidir, bilâkis zannî olmasıdır. Nitekim şu;

الشَّيْخُ وَالشَّيْخَةُ إِذَا زَنَيَا فَارْجُمُوهُمَا الْبَيِّنَةُ **"İhtiyar erkek ile ihtiyar kadın zina edince elbette onları recm edin"**¹ sözü, onu bir sahabe nakletmesine rağmen Kur'an'dan bir ayet olarak itibar edilmez. Çünkü onun Kur'an'dan bir ayet olduğu hakkında sahabelerin icmaı hasıl olmadı. Aynı şekilde sahabelerin haberi ahaddan rivayet ettikleri hadisler de katî olarak itibar edilmez, ancak zannî olarak itibar edilirler. İşte bu, sahabelerin icmaından başka bir şeydir. Zira onlar bir şey hakkında onun Kur'an'dan olduğuna icma ederlerse o, Kur'an'dan itibar edilir ve katî olarak itibar edilir ve hadislerden icma ettiklerini tevatür şekliyle rivayet ederlerse o, katî bir delil olarak itibar edilir.

Onun için sahabelerin üzerinde **icma ettikleri** ile bir sahabenin **rivayet ettiği** arasında büyük bir fark vardır. Zira sahabelerin icma ettikleri şeyin katî olduğunda bir ihtilaf yoktur ve onu inkâr eden kâfir olur. Fakat bir sahabenin rivayet ettiği zannîdir ve onu inkâr eden kâfir olmaz.

İşte bunun için icmaüssahabe şer'î bir delildir. Fakat bir sahabenin mezhebi şer'î delillerden itibar edilmez. Üstelik bir sahabe hakkında hata mümkündür ve sahabelerin icmaının tersine o hatadan masum değildir. Zira sahabelerin icmaında hatanın olması muhaldır. Ayrıca sahabeler, bir takım meselelerde ihtilafa düştüler ve her birisi diğerinin mezhebinin tersine gitti. Bir sahabenin mezhebi bir hüccet olsa idi, Allah'ın hüccetleri çeşitli ve çelişkili olurdu. Böylelikle bir sahabenin mezhebi, şer'î bir delil olarak itibar edilmez.

¹ İbni Mace, K. Hudud, 2543

"Bizden öncekilerin Şeriatı, bize bir Şeriat'tır" diyenlere gelince: Onlar, Allahu Teâlâ'nın şu sözleriyle delil getiriyorlar:

إِنَّا أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ كَمَا أَوْحَيْنَا إِلَى نُوحٍ **"Biz, Nuh'a ve ondan sonraki Nebîlere vahy ettiğimiz gibi sana da vahy ettik."**¹

شَرَعَ لَكُمْ مِنَ الدِّينِ مَا وَصَّى بِهِ نُوحًا **"Nuh'a tavsiye ettiğini size dinden şeriat kıldı."**²

ثُمَّ أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ أَنْ اتَّبِعْ مِلَّةَ إِبْرَاهِيمَ **"Sonra da sana İbrahim'in milletine uymanı vahyettik."**³

Diyorlar ki: *"Bu ayetler bizim eski Peygamberlerin şeriatları ile muhatap olduğumuza delâlet ederler. Ayrıca Rasul'ün gelişinde asıl olan; onun, Allah'tan getirdiğinin, kendisiyle kayıtlı olunacak şeyi tebliğ için gelmiş olmasıdır. Buna binaen Kur'an'da her harf ve ondan sadır olan her amel veya ondan herhangi bir söz veya ondan hasıl olan herhangi bir ikrar, onunla kayıtlı olmayı gerektirir. Ancak kendisiyle veya başkası ile has olduğuna dair husus varid olursa onlarla kayıtlı olunmaz. Böylece Kur'an'da veya Hadis'te varid olan her husus bizden talep edilmiştir. Ancak o hususların bizden önceki şeriat sahiplerine has olduğuna dair ya da onların nesh edilmiş olduğuna dair bir nass varid olursa, o zaman onlar istenmiş olmaz. Böyle bir şey varid olmadıkça onlar bizden istenmiştir. Zira Allah, onları Kur'an'da abes olarak zikretmedi. Onun için mutlaka onlarla muhatap olmamız gerekir."*

Bu istidlal/delil getiriş yanlıştır. Ayetlere gelince: **Birinci ayetten kasdedilen;** başka Peygamberlere vahyedildiği gibi ona da vahyedilmesidir. **İkinci ayetten kasdedilen;** Nuh'a tavsiye ettiği Tevhidin aslını şeriat kılmasıdır. **Üçüncü ayetten kasdedilen ise;** tevhidin aslına tabi olmaktır. Çünkü "millet" kelimesinin manası Tevhidin aslıdır. Bu şekilde olan bütün ayetler böyledir. Meselâ, Allahu Teâlâ'nın şu sözü v.b. gibi:

فَهْدَاهُمْ يَفْقَهُوا **"Sen de onların yoluna uy."**⁴

Allahu Teâlâ'nın şu sözüne gelince:

¹ Nisa: 163

² Şûrâ: 13

³ Nahl: 123

⁴ En'am: 90

"Biz, içinde hidayet ve nur olduğu halde Tevrat'ı indirdik. Onunla Peygamberler hüküm ederler."¹

Allah, bu ayetle Muhammed (ﷺ)'i değil de İsrailoğullarının Peygamberlerini kastedti ve müslümanların ise ancak tek bir Peygamberleri var.

Rasulullah (ﷺ)'den Ebu Hureyre'nin rivayet ettiği şu hadise gelince, Rasulullah (ﷺ) dedi ki:

"Peygamberler çeşitli menşelerden kardeşirler. Anneleri farklıdır, dinleri birdir."²

"Onların dinleri birdir" sözünün manası; asıl itibarı ile hakkında ihtilaf etmedikleri **"Tevhid"** demektir, yoksa bütün Peygamberlerin getirdikleri din bir dindir demek değildir. Bunun delili Allahu Teâlâ'nın şu sözüdür:

"Sizden her birinize bir Şeriat ve bir metod kıldık."³

Buradan bu delillerin istidlal etmek için uygun olmadıkları açığa çıkıyor. Böylece bizden öncekilerin şeriatlarının bize şeriat olduğuna dair, bu delillerle delil getirmek yanlış olmaktadır. Ayrıca bizden öncekilerin şeriatlarına -ister Kur'an ve Hadis'le gelmiş olsun ister ise başka bir yolla gelmiş olsun- tabî olmayı kesinlikle nehy eden deliller vardır. Nitekim Allahu Teâlâ şöyle dedi:

"Kim İslâm'dan başka bir din ararsa, bilsin ki (o) kendisinden asla kabul edilmez."⁴

"Allah indinde din İslâm'dır."⁵

Böylece bu, İslâm dini dışında herhangi bir dinin herhangi bir kişi tarafından benimsenmesinin kesinlikle kabul edilmeyeceğine dair bir nassdır. O halde müslümanlardan bu dinlere tabî olmaları nasıl talep edilir? Allahu Teâlâ şöyle buyurdu:

¹ Maide: 44

² Müslim, K. Fedail, 4362

³ Maide: 48

⁴ Al-i İmran: 85

⁵ Al-i İmran: 19

"Sana da daha önceki kitabı doğrulayarak ve üzerine hakim olarak hak ile bu Kitab'ı indirdik."¹

Kur'an'ın daha önceki kitaplar üzerine hakimiyeti, onları tasdik etmesi demek değildir. Zira aynı ayette (مُصَدِّقًا) **"tasdik ederek"** diye geçmektedir. O halde Kur'an'ının önceki kitaplar üzerine hakimiyeti, onları nesh etmesi demektir.

Ayrıca, İslâm Şeriatı'nın daha önceki bütün şariatları nesh ettiğine dair sahabelerin icmaı da gerçekleşmiştir. Buna ilâveten Allahu Teâlâ şöyle buyuruyor:

أَمْ كُنْتُمْ شُهَدَاءَ إِذْ حَضَرَ يَعْقُوبَ الْمَوْتُ إِذْ قَالَ لِبَنِيهِ مَا تَعْبُدُونَ مِنْ بَعْدِي قَالُوا نَعْبُدُ إِلَهَكَ وَالِيسَ آبَاكَ إِبْرَاهِيمَ وَإِسْمَاعِيلَ وَإِسْحَاقَ إِلَهِهَا وَاحِدًا وَنَحْنُ لَهُ مُسْلِمُونَ (133) تِلْكَ أُمَّةٌ قَدْ خَلَتْ لَهَا مَا كَسَبَتْ وَلَكُمْ مَا كَسَبْتُمْ وَلَا تُسْأَلُونَ عَنْهَا كَانُوا يَعْمَلُونَ **"Yoksa siz Yakub'a ölüm geldiği zaman orada şahidler mi idiniz? O zaman (Ya'kub) oğullarına; Benden sonra kime ibadet edeceksiniz? demişti. Senin ilahına ve ataların İbrahim, İsmail ve İshak'ın ilahı olan tek bir ilaha kulluk edeceğiz ve biz O'na teslim olanlarız, dediler. Onlar bir ümmetti gelip geçti. Onların kazandıkları kendilerinin, sizin kazandıklarınız sizin içindir. Siz onların yaptıklarından sorulmazsınız."**²

Böylece Allahu Teâlâ, o Peygamberlerin yaptıklarını bize sormayacağını bize haber verdi. Onların yaptıklarından biz sorulmuyorsak onların şariatlarından da sorulmayız. Çünkü o şariatları tebliğ etmek ve onlarla amel etmek, o Peygamberlerin amellerindendir. Hakkında sorulmayacağımız şey, bizden istenmemiş ve bizim için zorunlu olmayan şey demektir.

Ayrıca Cabir'den Rasulullah (ﷺ)'in şöyle dediği rivayet edilmiştir:

أُعْطِيتُ خَمْسًا لَمْ يُعْطَهُنَّ أَحَدٌ قَبْلِي كَانَ كُلُّ نَبِيٍّ يُبْعَثُ إِلَى قَوْمِهِ خَاصَّةً وَبُعِثْتُ إِلَى كُلِّ أُمَّةٍ وَأَسْوَدَ **"Benden öncekilerden hiç birisine verilmeyen şu beş şey bana verildi: Her Peygamber yalnız kendi kavmine gönderiliyordu, lâkin ben siyaha ve beyaza herkese gönderildim..."**³

Ebu Hureyre'den, Rasulullah (ﷺ)'in şöyle dediği rivayet edildi:

¹ Maide: 48

² Bakara: 133-134

³ Müslim, K. Salah, 810

فُضِّلْتُ عَلَى الْأَنْبِيَاءِ بِسِتٍّ **"Altı şeyle Peygamberlerin üzerinde daha efdal kıldım."**¹ Bunları zikretti ve bunlardan birisi olarak şöyle dedi:

وَأُرْسِلْتُ إِلَى الْخَلْقِ كَافَّةً **"Bütün yaratılmışlara gönderildim."**²

Böylece Rasulullah (ﷺ), bizim Peygamberimizden önceki her Peygamberin ancak kendi kavmine has olarak gönderildiğini haber verdi. Böylelikle o Nebî, kavminden olmayan kişilere gönderilmemiş olur ve onlar Nebîleri olmayan Nebî'nin şeriatıyla zorunlu olmamış olurlar. Önceki Peygamberlerden herhangi birisinin bize gönderilmediği bununla sabit oldu. Böylece onların şeriatları da bize şeriat olmaz. Kur'an'daki ayetlerde sarîh olarak varid olan da bunu destekliyor:

وَأِلَى ثَمُودَ أَخَاهُمْ صَالِحًا **"Semud'a onların kardeşi Salih gönderildi."**³

وَأِلَى عَادٍ أَخَاهُمْ هُودًا **"Ad'e onların kardeşi Hud gönderildi."**⁴

وَأِلَى مَدْيَنَ أَخَاهُمْ شُعَيْبًا **"Medyen'e kardeşleri Şuayb gönderildi."**⁵

Bunların hepsinden, bizden öncekilerin şeriatlarının şu üç sebepten dolayı bize bir şeriat olmadığı açığa çıkmaktadır:

Birincisi: Bizden öncekilerin şeriatlarının bize delil olduğunu iddia edenlerin gösterdikleri deliller ancak Tevhidin aslına delâlet eder, bütün Peygamberlerin şeriatlarının bir olduğuna delâlet etmez.

İkincisi: İslâm Şeriatı dışında kalan her şeriata tabî olmayı nehy eden nasslar varid oldu.

Üçüncüsü: Her Peygamber, kendi kavmine has olarak gönderilmiştir ve biz onların kavminden değiliz. Böylece onlar, bize gönderilmiş olmuyorlar. Onun için biz onların şeriatlarıyla muhatap ve zorunlu değiliz.

Böylelikle bizden daha öncekilerin şeriatları şer'î delillerden sayılmaz. Bu izahat, ayetlerle göstermeleri bakımından idi. **Rasullerin kendisiyle kayıtlı olunması gereken şeyi Allah'tan tebliğ etmek için gelmiş olmasına binaen delil getirmeleri bakımından izaha gelince:**

¹ Müslim, K. Salah, 812

² Müslim, K. Salah, 812

³ A'raf: 73

⁴ Hud: 50

⁵ A'raf: 85

Bu, kendisiyle kayıtlı olunması gereken hususlardan onun tarafından Allah'tan bize tebliğ edilen husus hakkında doğrudur ki o husus, onun getirdiği şeriattır. Fakat yukarıdaki önerge onun, kendisiyle kayıtlı olunmayı bize emretmediği hususlar hakkında doğru değildir. Zira Rasul (ﷺ) bizden önce geçmiş ümmetlerin hallerini Allah'tan bize tebliğ etmiştir, onların şeriatlarıyla kayıtlı olmak için değil.. Nitekim Peygamberlerin kıssalarını ve haberlerini ve ümmetlerinin haberlerini bize göstermiştir. Onların durumlarını ve hükümlerden tabî olduklarını bize açıklamıştır. Bunun hepsi ancak **ibret** ve **öğüt** içindir, başka şey için değildir.. Onların şeriatlarıyla **kayıtlı olmak** için değildir.

Kıssalar ve haberlere gelince: Onların, ibret ve öğüt için geldiği bir delile ihtiyaç olmayacak kadar gayet açık bir şeydir. Ümmetlerinin ahvelleri ve hükümlerinden tabî oldukları hususa gelince: Onlar, o ümmetler hakkında hikaye şekli ile varid oldu, kendileriyle kayıtlı olunacak şekilde varid olmadı. Böylece onlar da daha önce geçmiş Peygamberlerin ve ümmetlerin hallerini açıklamak için gelen kıssalar gibidir. Üstelik bu hükümler detaylarıyla çok kere İslâm Şeriatı'yla muhalif olurlar. Biz o hükümlerle muhatap olsaydık, iki muhtelif şeriatla muhatap olmuş olurduk ki bu caiz değildir.

Misâl olarak; Süleyman (ﷺ)'in şeriatından şu hüküm gibi: Allah şöyle buyuruyor:

وَتَقَعَّدَ الطَّيْرَ فَقَالَ مَا لِيَ لَا أَرَى الْهُدْهُدَ أَمْ كَانَ مِنَ الْغَائِبِينَ (20) لَاَعَذَّبْتُهُ عَذَابًا شَدِيدًا أَوْ لَأَذْبَحَنَّهُ أَوْ لَيَأْتِيَنِي بِسُلْطَانٍ مُبِينٍ (Süleyman) **kuşları gözden geçirdikten sonra şöyle dedi: Hüdühüd'ü niçin göremiyorum? Yoksa kayıplara mı karıştı? Ya bana (mazeretini gösteren) apaçık bir delil getirecek ya da mutlaka onu şiddetli bir azaba uğratacağım yahut boğazlayacağım."**¹

Müslümanlarda ihtilaf olmayan bir husustur ki kuşlar fesadlık yapsalar bile onlar cezalandırılmazlar, hatta tüm hayvanlar cezalandırılmaz. Nitekim bunun hakkında nass varid olmuştur.

Rasulullah (ﷺ) şöyle dedi:

الْعَجْمَاءُ جَرْحُهُ جَوَارٌ "Vahşî hayvanların yaralanması **cebbarlıktır/zorbalıktır.**"²

¹ Neml: 20-21

² Buhari, K. Diyet, 6401

Böylece hayvanların cinayeti tazminatlı değildir, kuşlar da böyledir.

Musa (ﷺ)'in şeriatından bir örnek olarak Allahu Teâlâ'nın şu sözüdür:

حَرَّمْنَا كُلَّ ذِي ظُفْرٍ وَمِنَ الْبَقَرِ وَالْغَنَمِ حَرَّمْنَا عَلَيْهِمْ شُحُومَهُمَا إِلَّا مَا حَمَلَتْ ظُهُرُهُمَا أَوْ الْحَوَايَا أَوْ مَا اخْتَلَطَ بِعَظْمٍ
"Yahudi olanlara bütün tırnaklı hayvanları haram ettik. Sırtlarının yahut bağırsaklarının taşıdığı ya da kemiğe karışan yağlar hariç sığır ve koyunun iç yağlarını da haram kıldık."¹

İslâm Şeriatı'nda ise bunların hepsi Allahu Teâlâ'nın şu sözü ile helâl kılındı:

وَطَعَانُكُمْ حَلٌّ لَهُمْ **"Sizin yiyecekleriniz de onlara helâl kılındı."**²

Bu iç yağlar, bizim yiyeceklerimizdendir. Böylece onlar da helâl kılındı.

Zekeriya (ﷺ)'nin döneminin ahalisinin şeriatından bir örnek olarak Kur'an'da Meryem'in annesinin şu sözü geçti:

إِنِّي نَذَرْتُ لَكَ مَا فِي بَطْنِي مُحَرَّرًا **"Karnımdakini hür olarak sana adadım."**³

Bu, İslâm'da asıl itibariyle caiz değildir.

Yakup (ﷺ)'in şeriatından bir örnek olarak Kur'an'da şöyle geçiyor:

كُلُّ الطَّعَامِ كَانَ حَلَالًا لِّبَنِي إِسْرَائِيلَ إِلَّا مَا حَرَّمَ إِسْرَائِيلُ عَلَى نَفْسِهِ **"İsrail'in kendi nefesine haram kıldığı dışında bütün yiyecekler İsrailoğullarına helâl idi."**⁴

İslâm'da ise Allah (ﷻ)'in haram kılmadığı şeyi kişinin kendi nefesine haram kılması helâl değildir. Allahu Teâlâ şöyle buyurdu:

لَمْ تُحَرِّمْ مَا أَحَلَّ اللَّهُ لَكَ **"Allah'ın sana helâl kıldığı şeyi neden haram kılıyorsun."**⁵

Ehli Kehf ashâbı zamanında kitaplı olanların şeriatından bir örnek şöyle geçiyor:

¹ En'am: 146

² Maide: 5

³ Al-i İmran: 35

⁴ Al-i İmran: 93

⁵ Tahrîm: 1

"Onların durumuna vakıf olanlar; Onların üzerinde bir mescid kuracağınız dediler."¹

Bu, İslâm'da haram kılındı. Rasul (ﷺ) şöyle dedi: **"Onlar kendilerinden salih bir adam ölünce, onun mezarı üzerinde bir mescid bina ediyorlardı. İşte onlar yaratılmışların şerhleridirler."**

Musa'nın şeriatından bir örnek:

وَكُتِبْنَا عَلَيْهِمْ فِيهَا أَنَّ النَّفْسَ بِالنَّفْسِ وَالْعَيْنَ بِالْعَيْنِ وَالْأَنْفَ بِالْأَنْفِ وَالْأُذُنَ بِالْأُذُنِ وَالسِّنَّ بِالسِّنِّ وَالْجُرُوحَ قِصَاصٌ
"Tevrat'ta onlara şöyle yazdık: Cana can, göze göz, buruna burun, kulağa kulak, dişe diş (karşılık ve cezadır). Yaralar da kısastır (her yaralama misli ile cezalandırılır)."²

Biz bunu almıyoruz. Çünkü, onunla emredilmedik. Fakat onunla bizden başkaları emredildi. Ancak bunlarda ve bunların dışındaki başka şeylerde İslâm bize kisası Allahu Teâlâ'nın şu sözleriyle farz kıldı:

فَمَنْ عَتَدَىٰ عَلَيْكُمْ فَاعْتَدُوا عَلَيْهِ بِمِثْلِ مَا عَتَدَىٰ عَلَيْكُمْ
"Kim size saldırırsa siz de onun size saldırısının misli ile ona saldırın."³

وَإِنْ عَاقَبْتُمْ فَعَاقِبُوا بِمِثْلِ مَا عُوقِبْتُمْ بِهِ
"Eğer ceza verecekseniz, size verilen cezanın (yapılan işkencenin) misli ile ceza verin."⁴

وَجَزَاءُ سَيِّئَةٍ سَيِّئَةٌ مِثْلُهَا
"Bir kötülüğün cezası ona denk bir kötülüktür."⁵

Bir de Musa (ﷺ)'in şeriatından şu örnek veriliyor:

وَالْجُرُوحَ قِصَاصٌ
"Yaralar da kısastır (her yaranın misli ile cezalandırılır)."⁶

Bu, İslâm'daki kısıstan başkadır. Zira İslâm'daki kisas, (الأرض) **"erş"**dir. Tevrat'ta "erş"i kabul etmek yoktur. "Erş" ancak İslâm hükmünde vardır. "Erş" diyetdir. Ölümün olmadığı hususlarda alınan diyete "erş" denir.

İşte böyle, daha önce geçmiş Peygamberler ve ümmetler hakkında rivayet edilen kısıslarda ve onların durumlarını ve hükümlerden tabî oldukları hususları beyan hususunda geçen bir çok

¹ Kehf: 21

² Maide: 45

³ Bakara: 194

⁴ Nahl: 126

⁵ Şûrâ: 40

⁶ Maide: 45

hükümler İslâm'ın hükümlerine muhaliftir. O halde biz onlara nasıl muhatap oluruz?..

Bu hükümler, *"İslâm Şeriatı'nın hükümleriyle nesh olunmuştur"* denilmez. Çünkü onlar mutlak olarak varid oldu. Bize gelen hükümler ise, bizden daha öncekilerin hükümlerini nesh ederek gelmedi. Fakat bize şeriat, o hükümlerle herhangi bir alâkası olmadan geldi. Böylece nesh etme varid değildir. Böyle bir neshin varid olduğunu iddia etmek, bir senedi olmayan iddiadır. Ayrıca nesh etme, eski nassdan anlaşılan hükmü ondan sonra gelen bir nass ile iptal etmektir. Rasulullah (ﷺ)'in şu sözü gibi:

*"كُنْتُ نَهَيْتُكُمْ عَنْ زِيَارَةِ الْقُبُورِ فَزُورُوهَا" "Sizi mezarlara ziyaretten nehy etmiştim. Dikkat edin. Artık onları ziyaret edin."*¹

Böylece eski hükmü ondan sonra gelen nassla iptal etmek ve kaldırmak nesh etmek olur. Nesh etme olayında, nesh edilen hükmün nüzülü nesh edenin hükmünün nuzulünden önce olması ve de nesh eden nassda bu hükmü nâsih olduğuna dair bir delâletin olması gerekir. Onun için, bu hüküm ve onun dışındakiler nesihi sayılmaz. İki hüküm arasında sırf ihtilafın ve tenakuzun olması, onlardan birisini diğerine nesh edici kılmaz. Bilâkis nesh eden nassta, onun belirli bir hüküm için nâsih olduğuna dair bir kârinenin olması gerekir. Böylece, daha önce geçen şeriatlar hakkında varid olan bu hükümler, onlara muhalif olan ya da onlara çelişkili olan İslâm'ın hükümleriyle nesh edilmiş olmazlar. Zira ona delâlet eden bir husus yoktur. Üstelik teşrîde onlar ile İslâm ahkâmı arasında herhangi bir alâka yoktur. Böylece o hükümler, İslâm Şeriatı'nın daha önceki şeriatları nesh etmesiyle nesh olmuşlardır. Onlar, özel olarak onları nesh eden hükümlerin gelmesi ile nesh olmamıştır.

Böylelikle, daha önceki şeriatların delil oluşu hususunda Rasul'ün getirdiği ile muhatap ve mukayyed oluşumuzla delil getirmenin batıl bir delil getiriş olduğu açığa çıkmıştır. Çünkü biz, Rasul'ün İslâm Şeriatı'ndan getirdiğiyle muhatapız ve mukayyediz. Biz daha önce geçen Peygamberlerin hikayelerinden ve haberlerinden bize anlatılanları ve daha önce geçen ümmetlerin durumlarından ve hükümlerinden tabî olduklarından bize açıklananlarla muhatap değiliz. Böylelikle bizden daha öncekilerin şeriatının bize bir şeriat olmadığı

¹ Ahmed b. Hanbel, Müs. Ensar, 21974

açık şekli ile zahir olmaktadır. Bunların şer'î delillerden olarak itibar edilmesinin batıl olduğu da zahir olmaktadır.

Fakat bizden öncekilerin şeriatından olan hükümlerde, bizim onlarla muhatab olduğumuza delâlet eden bir nass onlarla beraber varid olursa, o zaman bu hüküm Kitab ve Sünnet'te varid olmuş olur. Bizim de muhatab olduğumuza delâlet eden bir nassla varid olan, bizim şeriatımızdandır, ondaki bize Şari'in hitabı o hükmün bizim için olduğuna delâlet eder. böylece o zaman onunla amel etmek vacib olur. Fakat o, bizden öncekilerin şeriatı olduğu için değil, ancak aynı hükümde varid olan hitabın bizim için de oluşundandır. Yani Allah'ın onunla bize hitap ettiğinden ve Rasul'ün onun kendisinin getirdiği Şeriat'tan yani İslâm ahkâmından olduğunu bize tebliğ etmesinden dolayıdır. Daha önceki şeriatlardan Kitab'ta ve Sünnet'te geçen hükümlere tabî olunanların da, onlara muhatab olduğumuza delâlet eden yani onların bizim şeriatımızdan olduklarına delâlet eden nassın geldiği açığa çıkmıştır. Bu nass şu üç halde gelmiştir:

Birincisi: İçinde hükmün geldiği ayetin, hitabı bize yönelterek sadır olduğu hal. misal olarak Kenz ayeti gibi, Allahu Teâlâ şöyle buyurdu:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِن كَثِيرًا مِّنَ الْأَخْيَارِ وَالرُّهْبَانِ لَيَأْكُلُونَ أَمْوَالَ النَّاسِ بِالْبَاطِلِ وَيَصُدُّونَ عَن سَبِيلِ اللَّهِ وَالَّذِينَ يَكْنِزُونَ الذَّهَبَ وَالْفِضَّةَ وَلَا يُنفِقُونَهَا فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَبِئْسَ لَكُم بَعْذَابُ أَلِيمٍ **"Ey iman edenler! (Biliniz ki;) hahamlardan ve rahiplerden bir çoğu, insanların mallarını haksız yollardan yerler ve (insanları) Allah Yolundan uzaklaştırırlar. Altın ve gümüşü kenz edip (yığıp) da Allah uğrunda infak etmeyenlere hemen elimli bir azabı müjdele."**¹

Allahu Teâlâ bu ayette bize hitap etmiştir. Böylece onunla gelen bizim için bir şeriat olur. Onun için kenz etmek (malı biriktirip yığmak) bizim şeriatımızda haram olur, her ne kadar onu haram kılan ayet, rahiplerin ve ehli Kitap bilginlerinin halini beyan eden bir ayetten bir cüz olarak gelmiş de olsa...

İkincisi: İçinde hükmün geldiği ayetin genelliğine delâlet eden lafızla gelmiş olduğu hal. Allah'ın indirmediği ile hüküm ayetleri gibi, Allahu Teâlâ şöyle buyurdu:

¹ Tevbe: 34

"Kim Allah'ın indirdikleri ile hükmetmezse, işte onlar kâfir olanların ta kendileridir."¹

"kim" lafzı genelliğe delâlet eder. Bu da bizi kapsıyor demektir. Böylece bununla biz de muhatab oluruz. Şu ayetler de bunun gibidir:

"Kim Allah'ın indirdikleri ile hükmetmezse, işte onlar zalimlerin ta kendileridir."²

"Kim Allah'ın indirdikleri ile hükmetmezse, işte onlar fasıkların ta kendileridir."³

Üçüncüsü: Ayetin içindeki hükümlere dikkatimizi çeken bir hususla takip edilmiş olması hali. Bu durum, Karun hakkında zikredilen Kasas ayetlerinde olduğu gibidir. Allahu Teâlâ şöyle dedi:

إِنَّ قَارُونَ كَانَ مِنْ قَوْمِ مُوسَى فَبَغَى عَلَيْهِمْ وَآتَيْنَاهُ مِنَ الْكُوزِ مَا إِنَّ مَفَاتِحَهُ تَتَنَبَّأُ أُولَى الْقُورِ
"Karun, Musa'nın kavminden birisi idi. Onlara karşı azgınlık etmişti. Biz ona kenzler (hazineler) vermiştik ki anahtarlarını güçlü-kuvvetli bir topluluk zor taşırdı..."⁴

Bu ayetin konusu 83. ayete kadar devam ediyor. Bu ayetlerin arkasında hemen Allahu Teâlâ'nın şu sözü gelmiştir:

تِلْكَ الدَّارُ الْآخِرَةُ نَجْعَلُهَا لِلَّذِينَ لَا يُرِيدُونَ عُلُوًّا فِي الْأَرْضِ وَلَا فَسَادًا وَالْعَاقِبَةُ لِلْمُتَّقِينَ (83) مَنْ جَاءَ بِالْخَيْرِ فَلَهُ
"İşte Ahiret dârı (yurdu)! Biz onu yeryüzünde böbürlenmeyi ve bozgunculuğu arzulamayanlara veririz. (Güzel) sonuç takvalı olanlardır. Kim bir iyilik getirirse ona bundan daha hayırlı karşılık vardır."⁵

Ayet Rasulullah ve mü'minlere hitap ederek seyretti. Böylece bu, gelen hükümlere dikkati çekmiştir. Zira ayette (لَا يُرِيدُونَ عُلُوًّا فِي الْأَرْضِ) **"yeryüzünde böbürlenmek istemeyenler"** denildi. Halbuki hükümler yeryüzünde böbürlenmek isteyen Karun hakkında idi. Bu durum, bizim de bu hükümlerle muhatap olduğumuza delâlet eder.

Bu üç halde geçen hükümler, İslâm Şeriatı'ndan hükümler olarak itibar edilirler. Çünkü bunlarla muhatap olduğumuza delâlet eden husus var. Onları bizden daha öncekilerin şeriatı vasfı ile değil

¹ Maide: 44

² Maide: 45

³ Maide: 47

⁴ Kasas: 76

⁵ Kasas: 83-84

de İslâm Şeriatı'ndan hükümler vasfı ile alırız. Böylece bizden daha öncekilerin şeriatı bize bir şeriat değildir.

İstihsan'a gelince: İstihsan'ın şer'î delillerden birisi olduğunu söyleyenlere gelince; onlar bunu Şeriat'tan bir delil ile hatta zannî bir delille dahi açıklayamadılar. İstihsan'ın şer'î delil olduğunu söyleyenler, istihsan'ı şöyle tefsir ettiler:

"Müçtehidin kendisini etkileyen, fakat onu ifade etmekte güçlük çektiği ve açıkça ortaya koyamadığı bir delildir."

Bir başka tefsir:

"Lafızların dönüşümüne kapsamlı olmayan içtihadların vecihlerinden bir vechi ondan daha kuvvetli bir vech için terk etmektedir. Bu, birinci veche karar verdikten sonra aniden başka bir vechin ortaya çıkması gibi olur."

Bir başka tarif:

"Bir meselenin benzerlerinin hükmünden vazgeçip bu vazgeçmeyi iktiza eden daha kuvvetli bir vechten dolayı başka bir hükmü kabul etmektedir."

Bir başka tarif:

"Bir meseleyi benzerlerinden ayırmaktır."

İstihsanı şu iki kısma böldüler:

Birincisi; Kıyas istihsanı. **İkincisi;** Zaruret istihsanı.

Kıyas istihsanına gelince: Bir mesele hakkında zihne ilk gelen zahir kıyasın hükmünden vazgeçip daha dakik ve daha gizli fakat delil bakımından daha kuvvetli, görüş bakımından daha doğru, neticelendirme bakımından daha sıhhatlı olan bir başka kıyas ile onda farklı bir hükmü kabul etmektedir. Buna misâl; bir şahıs iki kişiden bir anda bu ikisine borçlanarak (veresiye) bir araba alsın bu iki alacaklıdan birisi bu borçtan bir kısım alsın, onu kendisine has kılma hakkı yoktur. Hatta o borçtaki ortağının alınandan payını isteme hakkı vardır. Çünkü o, bir anda satılan ortak bir alışverişin fiyatından almıştır. Yani iki ortak kişiden herhangi biri, aralarında ortak oldukları bir satışın değerinden bir kısım alırsa, o alınan iki ortak için yani şirket için olur, o ortaklardan birisinin o alınan kendisine has kılma hakkı yoktur. Bu alınan şey, ikinci ortak ondan payını almadan, alan kişinin elinde yok olunca kıyas, iki ortağın hesabından yani şirketin hesabından yok olmayı gerektirir. Lâkin istihsanda sadece o borçtan alanın hissesinden

yok olmuş sayılır. İstihsan olarak, yok olan o şey ikinci ortağın aleyhine hesap edilmez. Çünkü o, aslında borcun bir kısmını alanın ortaklığına ilzam edilmiş olmadı. Fakat alınan şeyi alan kişiye ve kendi payını almak için borçlu olanı takip etme hakkı var. İşte diğer örnekler de böyledir. Kıyas istihsanı budur.

Zaruret istihsanına gelince: Bu, gerekli bir zarurete veya ihtiyacı karşılamayı ya da sıkıntıyı defetmeyi gerektiren bir maslahata bakarak kıyasın hükmüne muhalefet etmektir. Bu, kıyasî hükmün bazı hallerde bir sıkıntıya ya da probleme götürür olduğunda, istihsanen terk edilip kendisiyle o sıkıntının giderildiği ve problemin defedildiği başka bir hükme geçilmesidir. Buna misâl; ücretle çalışan kimsedir. Onun eli kendisine yapması için verilen şey üzerinde bir emanet eli olarak itibar edilir. Fakat, ona verilen o şey ondan bir kasıt olmaksızın onun yanında telef olunca, ona ödettirilmez. Meselâ; bir kişi kendisi için bir ay müddetinde kendi evinde elbise dikmesi için, bir kişiyi kiralasa bu kişi özel ücretli sayılır. O elbise kasıt olmaksızın onun elinde bozulursa ona ödettirilmez. Çünkü, onun eli bir emanet eli sayılır. Bir kişi, başka bir kişi için elbise dikmesi için kendi dükkanında kiralanırsa, bu kişi bütün insanlar için elbise diktiği için umumî bir ücretli sayılır. Ondan bir kasıt olmaksızın onun elinde elbise bozulursa, ona ödettirilmez. Çünkü onun eli de emanet elidir. Lâkin, istihsanda özel ücretli kimseye ödettirilmez, amma umumî ücretli kimseye ödettirilir ki, o kişi gücünün üstünde işler kabul ederek insanların mallarını telef etmesin...

İstihsanın hülasası budur. Ve onun için getirilen deliller de budur. Bunların şer'î delil olmadığı açıktır. Onlar ancak sadece aklî illet göstermektedir. Bunlar ne Kitap'ta ne de Sünnet'tedirler. Böylece bunlar, istihsanın şer'î delillerden olduğuna dair değil katî delil olmaları zannî delil olma seviyesine dahi yükselmiyorlar. Bu meselenin bir yönü. Başka bir yönü ise, onların aklî illetlerden delil getirmeleridir ki, o da batıldır.

İstihsanın tarif ya da açıklamalarına gelince; onların hepsi de batıldır. Nitekim birinci tarif ya da tefsir; müçtehidin zihninde oluşan fakat ne olduğunu bilmediği delilin, ne olduğunu bilmediği müddetçe delil olarak itibar edilmesi caiz değildir. Zira onu açığa çıkaramayışı, onun kendisinde billurlaşmadığına, anlamadığına dair bir delildir. Böylece onun şer'î delillerden olması sahih değildir. Diğer tefsirlere gelince; bunların manası birdir ve bir meselenin benzerlerinden

vazgeçip daha kudretli bir veche gitmektir, yani daha kuvvetli bir delilden dolayı kıyastan vazgeçmektir. Bu tefsirlerde geçen kuvvetli delilden kasd edilen, eğer Kitab ve Sünnet'ten bir nass ise; bu, istihsan olmaz, ancak nassı tercih etmek olur. O ise nassla delil getirmek olur. Eğer kuvvetli delilden kasd edilen, menfaati gören akıl ise bu, batıl olur. Çünkü kıyas nassla sabit olan şer'î illet üzerinde mebnîdir ve bu bize Şari'in hitabıdır. Akıl ve menfaat ise ne bir nass ne de ondan daha kuvvetli bir illettir. Daha doğrusu ne aklın ne de menfaatin şer'î nassla yani vahiyle gelenle bir alâkası yoktur. Onun için bu (kıyastan) vazgeçiş batıl olur.

Bu, tefsirler bakımından bir izahat idi. **İstihsanın kısımları bakımından izaha gelince;** kıyas istihsanın batıl oluşu ikinci tefsirlerin batıl oluşunda açığa çıkmaktadır. Zira o, bir meselede benzerlerinden vazgeçmektir. Ayrıca onların bu kıyası gizli kıyas olarak itibar etmeleri de batıldır. Çünkü onun kıyas ile bir alâkası yoktur. O, ancak menfaata göre bir illet göstermektir.

Bir akitle ortak olarak satılan malın fiyatı örneğine gelince; ondaki ortaklardan birisinin aldığı malın helâk olması hali hakkında hükmün muhtelif olması doğru değildir. Çünkü o, şirketin malından yok olmuştur. Zira ortakların birisinin malı alması şirket için alması demektir. Çünkü o mal, ister satılan araba olsun ister ise onun fiyatı olsun ortakların birisinin malı değil şirketin malıdır. O halde onun yok olması şirketin malından yok olmasıdır. Zira bu durumda şirketin malının (borçludan) alınması gibidir. Böylece mashahat gereği kıyastan vazgeçmenin bir yeri yoktur ve bu Şeriat'a aykırıdır.

Zaruret istihsanına gelince; bunun batıl oluşu da, içinde bir nassın değil de aklın ve onun maslahattan uygun gördüğünün hakim oluşundan dolayı gayet açıkça ortaya çıkmaktadır. Zira bunda, şer'î nasstan alınan illete akıl ya da aklın maslahattan uygun gördüğü tercih edilir. Yani nassın anlaşılmasına tercih edilir. Bunun hepsi batıldır ve bundan başka bir söz yoktur. Ayrıca ortak ücretliye elinde bozulan malı ödettirmek (tazmin ettirmek) ve özel ücretliye ödettirmemek meselesinde tercih eden olmaksızın tercih yapıldı ve bu, şer'î nassa muhaliftir. Zira Rasul (ﷺ) şöyle buyurdu:

لا ضمان على مؤتمن **"Emanet verilene tazmin yoktur."**

Böylece eşyalardan herhangi bir eşya üzerine emanetçi olan kimsenin tazmin (garanti) vermesi gerekmez. Çünkü hadiste geçen cins

ismin önüne nefy (نفي) "**lam elif**"'in gelmesi (لا ضمان) "**garanti yoktur**" tabiri umuma delâlet etmektedir. Böylece her emanetli kimseyi kapsar, ister bu özel ücretli kimse olsun veya ister genel ücretli olsun...

Böylelikle istihsanın şer'î delillerden olmadığı açığa çıkmaktadır. Onun şer'î delillerden itibar edilmesi doğru değildir. Çünkü onun delillerden bir delil olduğuna dair Kitap'tan, Sünnet'ten, İcmaüssahabe'den ne zannî bir delil ne de katî bir delil gelmedi. Ayrıca aklî delille onun için yapmış oldukları delillendirme düşmüş olduğu gibi bir de onun bazı misallerinin Şeriat'ın nasslarına muhalif olduğu da açığa çıkmaktadır.

Mesalih-i Mürsele'nin şer'î delillerden olduğunu söyleyenlere gelince; bunun için de şer'î delil getiremediler. Fakat onlar, Şeriat'ın hepsinin "*menfaat getirmek ve fesad şeyleri uzaklaştırmak*" için olduğunu illet olarak gösterdikleri zaman aynı şekilde şer'î hükümlerden her birisinin de "*menfaat getirmek ve fesad şeylerin hepsini uzaklaştırmak*" için olduğunu illet olarak göstermiş oldular. Yalnız onlardan bazıları, bir menfaatin kendisinin ya da nevisinin maslahat/menfaat olarak itibar edilmesine dair Şeriat'ta bir nassın varid olmuş olmasını şart koydular. Fakat bazıları bunu şart göstermediler. Bilâkis maslahatın kendisinin veya nevisinin itibar edildiğine dair Şeriat'tan bir nass varid olmazsa bile maslahatı şer'î bir delil olarak itibar ettiler. Çünkü o, "menfaatları celb etmek (getirmek) ve zararları uzaklaştırmak" olan maslahatın geneline dahil olur.

Nitekim onlar Mesalih-i Mürsele'yi "*Şeriat'ta bizzat kendisinin ya da nevinin itibar olunduğuna dair bir nassın varid olmadığı her maslahattır*" diyerek tarif etmişlerdir. Zira "Mürsele" kelimesinin manası; delilden kopan, düşen demektir. Dediler ki: Okumayı ve yazmayı öğrenmek gibi maslahatın bizzat kendisini özel bir nassa getirince veya marufun bütün çeşitlerini emretmek ve münkerin bütün çeşitlerini nehyetmek gibi maslahatın nevi hakkında onun itibar olunduğunu gösteren genel bir nass gelince, işte bu iki durumda maslahat Mesalih-i Mürsele'den itibar edilmez. Çünkü Mesalih-i Mürsele, **delilden kopuk olandır** yani **hakkında delil bulunmayan** meseledir. Daha doğrusu o, Şeriat'ın "*maslahatları celb etmek, fesad şeyleri uzaklaştırmak*" için gelmiş olması genelliğinden alınmıştır. Yalnız şer'î maslahatlar ile şer'î olmayan maslahatlar arasında fark gösterilir. Şer'î maslahatlar, Şeriat'ın maksatlarına uygun olan

maslahatlardır. Şerî olmayan maslahatlar ise, Şeriat'ın maksatlarına aykırı düşen maslahatlardır. Şerî delil olarak itibar edilen Mesalih-i Mürsele ise Şeriat'ın maksatlarıyla uyumlu olandır. Bir maslahat, Şeriat maksatlarıyla aykırı düşerse o, Mesalih-i Mürsele'den itibar edilmez ve buna bağlı olarak da şer'î delil olarak itibar edilmez. Zira Mesalih-i Mürsele, itibar olunduğuna dair bir şer'î nassın kullî bir vecihle delâlet ettiği maslahattır. Bir hadisede veya buna benzeyende şer'î nass olmadığında cüz'î şer'î hükümler onun esası üzerinde inşaa olunurlar. Böylece bu maslahat, şer'î delil olur.

Mesalih-i Mürsele'nin hülâsası budur ve bu, şu iki yönden batıldır:

Birincisi: Kitap ve Sünnet'ten şer'î nasslar, kullar için muayyen bir fiille alâkalı olur. Zira o nasslar, bu fiil hakkında Şeriat'ın hükmüne dair şer'î delildir. Nasslar, maslahatla alâkalı değildirler ve maslahata dair bir delil olarak da gelmediler.

فَرِهَانٌ مَّقْبُوحَةٌ "Elle alınmış bir rehin (ipotek)."¹

إِذَا تَدَايَيْتُمْ بِدَيْنٍ إِلَى أَجَلٍ مُّسَمًّى فَاكْتُبُوهُ "Belli bir müddet için birbirinize borçlandığınızda o borcu yazın."²

وَأَشْهِدُوا إِذَا تَبَايَعْتُمْ "Alış veriş yaptığınızda şahidler getirin."³

Allahu Teâlâ bu sözleriyle hitap ederken ancak ipotek hükmünü, borcun yazılması hükmünü ve alış-verişte şahidler getirmenin hükmünü açıklıyor. Ne açık olarak ne de delâletle bunun menfaat olup olmadığını açıklamadı. Nass, ne yakından ne de uzaktan ne de herhangi bir şekilde "bu hüküm maslahattır veya maslahat değildir" noktasına götürmemektedir. Öyle ise; "Bunlar, maslahat olarak itibar edilmeleri için Şeriat'ın kendilerine delâlet ettiği maslahatlardır, buna bağlı olarak şer'î delil sayılırlar" sözü nereden çıkmaktadır?

Ayrıca şer'î illetler de kulun fiili ile alâkalı olarak ve bu fiil hakkında Şeriat'ın hükmünün alâmetine dair bir delil olarak şer'î nasslar gibi geldiler. Şerî illetler, menfaat göstermek için veya menfaatin alâmetini göstermek için gelmediler.

كَيْ لَا يَكُونَ دُولَةً بَيْنَ الْأَغْنِيَاءِ مِنْكُمْ (Mal) sadece sizden zengin olanlar arasında dolaşan bir devlet (varlık) olmasın diye..."¹

¹ Bakara: 283

² Bakara: 282

³ Bakara: 282

لَكِي لَا يَكُونَ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ حَرَجٌ فِي أَزْوَاجِ أَدْعِيَائِهِمْ "Evlâtlıkları, karılarıyla ilişkilerini kestikleri zaman o kadınlarla evlenmek hususunda mü'minlere bir güçlük olmasın diye..."²

وَالْمَوْلَاةُ قُلُوبُهُمْ "Ve gönülleri (İslâm'a) ısındırılacak olan."³

Allahu Teâlâ bu sözleriyle hitap ederken ancak birinci ayette; malın zenginler olmaksızın sadece fakirlere dağıtılmasının illetini ve o illetin, malın sadece zenginler arasında dolaşmasını önlemek olduğunu açıklıyor. İkinci ayette; Rasulullah'ın Zeyneb'le evlenmesinin illetinin, bir şahıs için evlâtlığının karısı ile evlenmesinin mübah kılındığını göstermek olduğunu açıklıyor. Üçüncü ayette; zekâtın gönülleri ısındırılmak istenenlere verilmesinin illetinin, onların gönüllerinin İslâm'a ısındırılmasına devletin ihtiyacı olduğunu gösterir. Allahu Teâlâ, bunların bir maslahat olduğunu açıklamadı. O, ancak belirli bir şeyi açıkladı ki o da belirli bir hüküm için **illettir**. Bu açıklamayı, maslahata herhangi bir itibar olmaksızın ve maslahat olmaksızın hatta uzaktan yakından ona herhangi bir bakış olmaksızın yaptı. Öyle ise, *"Bu maslahatların bir şer'i delil olarak itibar edilmesi için Şeriat bu illetlere delâlet etmiştir"* diye nasıl söylenebilir? Madem ki Şeriat'ın nassları ne hükme delâletlerinde ne de hükmün illetine delâletlerinde kendilerinin bir maslahat için geldiğine delâlet etmediler, o halde nassların maslahatların kendilerine ya da nevilerine delâlet ettiğini söylemek caiz olmaz. Çünkü şer'i nasslarda buna dair kesinlikle hiç bir şey gelmedi.

Böylelikle; *"Şer'i nasslar, maslahatların bizzat kendilerine ya da nevilerine delâlet etmiştir"* sözünün batıl oluşu açığa çıkmış olur. Böylece bu maslahatlar şer'î delil olarak itibar edilmezler... Dediklerine göre, kendileri ya da nevilerine muteber sayıldığına dair Şeriat'tan bir nassın varid olduğu maslahatların durumu bu olunca, Şeriat'tan olduklarına dair bir nassın olmadığı maslahatlar zaten itibar edilmezler...

İkincisi: Mesalih-i Mürsele hakkında, onun "mürsele" (kopuk) olması için, onun ne kendisinin ne de nevinin itibar olunduğuna delâlet eden Şeriat'ta bir nassın geçmemesi şartını koşarlar. Böylece onların bu şartı; onun hakkında Şeriat'ta belirli bir delilin olmaması,

¹ Haşr: 7

² Ahzab: 37

³ Tevbe: 60

demektir. O ancak Şeriat'ın maksatlarından anlaşılmaktadır. Mesalih-i Mürsele'nin Şeriat'ın itibarlarından düşmesi için yalnız başına bu kafidir. Çünkü, buna delâlet edecek delilin varid olmaması bunu red etmek için yeterlidir. Çünkü, alınması istenilen hüküm aklî hüküm değil şer'î hükümdür. Bunu, Şeriat'tan itibar etmek için mutlaka vahiyle gelenden yani Kitab ve Sünnet'ten ona delâlet eden bir delilin varid olması gerekir. Bunun (Mesalih-i Mürsele'nin) itibarı için, Şeriat'tan olduğuna delâlet eden bir nassın olmaması şartı, Şeriat'ı ondan uzaklaştırmak için yeterli bir nedendir.

Mesalih-i Mürsele'nin Şeriat'ın maksatlarından anlaşılmamasına gelince; Şeriat'ın maksatları nass değildirler ki ondan anlaşılan şey delil olarak itibar edilsin. Şer'î hüküm için delil getirilmedi, onlardan anlaşılanın bir değeri yoktur. Ayrıca "*Şeriat'ın maksatları*" olarak isimlendirilenle kasd olunan, nassların hakkında delâlet ettiği hususlardır. Meselâ; zinanın, hırsızlığın, bir insanın öldürülmesinin, içki içmenin, ve İslâm'dan dönmenin haram kılınması v.b. Bu, Şeriat için bir maksat değil, ancak kulların fiilleri için bir hükümdür. Bu hususta nassın delâletinde durulur. Zira nasstan anlaşılan bu hükmün, şer'î bir delil olarak itibarına bir yer yoktur. Bilâkis o şer'î bir hükümdür. Evlâ babından (öncelik bakımından); zihnin bu hükümden şer'î maksad olarak tasavvur ettiği şeyin şer'î delillerden olarak itibar edilmesi hiç olmaz. Öyle ise; zihnin, Şeriat'ın maksadı olarak tasavvur ettiği bu şeyden anlaşılan şey nasıl şer'î delil itibar edilir?! Buna binaen Şeriat'ın maksatlarından anlaşılabilecek şeyin şer'î bir delil olarak itibar edilmesi tamamen batıldır.

"*Şeriat'ın maksatları*" diye isimlendirilen ile kasd edilenin Şeriat'ın tamamının hikmetinden anlaşılabileceğine gelince; Rasul (ﷺ)'in kullara rahmet olarak gönderilmiş olması hikmeti gibi. Bu hikmettir, illet değildir. Hikmet, hasıl olabilir de olmayabilir de. Daimi olarak hasılının mümkün olmaması nedeniyle bu, kendisiyle delil getirilen bir asıl olarak alınmaz. Böylece, bundan anlaşılabilecek şeyin, kendisiyle delil getirilecek bir asıl olarak alınmaması daha evlâdır.

Bunun için "**Şeriat'ın maksatları**" diye isimlendirilenden anlaşılabilecek şeylerin delillerinden itibar edilmesi doğru değildir. Böylece bu cihetten de Şeriat'ın maksatlarından anlaşılabilecek şeylerin şer'î delil olarak itibar edilmesi tamamen batıl olmaktadır. Böylelikle Mesalih-i Mürsele'nin şer'î delillerden itibar edilmesinin batıl oluşu açığa çıkmaktadır.

Bu izahat, onları Mesalih-i Mürsele'yi şer'î delil olarak itibar etmelerine sevk eden sebebler bakımından idi. Amma Mesalih-i Mürsele'nin şer'î delillerden olduğuna delâlet eden şer'î delil olup olmaması bakımından izaha gelince; o kişilerin bu hususta ne Kitap'tan ne Sünnet'ten, ne katî ne de zannî kesinlikle herhangi bir şer'î delilleri yoktur. Bunun için Mesalih-i Mürsele'nin şer'î delillerden itibar edilmesi doğru değildir...

Bunların hepsinden sonra gayet açığa çıkıyor ki; katî delille Allah katından vahiyle geldiği sabit olan deliller ancak, sadece şu dört delildir: **Kitab, Sünnet, İcmaüssahabe ve illeti şer'î olan Kıyas**. Bunların dışında kalanların şer'î delil olduklarına dair katî bir delil gelmedi. Böylece şer'î delillerin yalnız bu dört delil olup başkasının olmadığı açığa çıkmaktadır.

Fakat vazih olması gereken şu husus var: Bu dört delilin dışında İmamlardan birisinin itibar ettiği delillerden çıkartılan hükümler, onları savunanlar nazarında ve onlara muhalefet edenlerin nazarında da şer'î hükümlerdir. Çünkü burada onların delil olduklarına dair "şüpheli delil" (ya da delile benzer şey) vardır. Meselâ; ümmetin icmâına kim şer'î delil olarak itibar eder ve bundan bir hüküm çıkartırsa, bu hüküm onun nazarında bir şer'î hüküm olur ve kendisi hakkında ondan başkasını almasının helâl olmadığı şer'î bir hüküm olur. Bu hüküm aynı şekilde muhalefet edenler nazarında da şer'î bir hüküm olur. Lakin onlar (yani o hükme muhalefet edenler) hakkında şer'î bir hüküm değildir. Bizden öncekilerin şeriatları, Mesalih-i Mürsele, istihsan ve akıl da bunun gibidir. Bunlardan herhangi birisinden istinbat edilen her hüküm, onları şer'î delillerden sayanların nazarında olsun, onlara muhalif olanların nazarında olsun, şer'î hüküm olarak itibar edilir. Fakat bu hüküm, onun alındığı delili şer'î delillerden sayan hakkında bir şer'î hüküm olur, ona muhalif olan hakkında bir şer'î hüküm olmaz. Bu durum, nasslardan çıkartılan hükümler gibidir. Zira nassın anlaşılmasındaki ihtilaf; istinbat edilen hükmü, onu istinbat edenin nazarında şer'î, bu anlayışta ona muhalefet eden nazarında gayri şer'î kılmaz. Bilakis bu nasstan bu anlayışın anlaşılması mümkün olduğu müddetçe o, bütün müslümanların nazarında şer'î bir hükümdür, yani "**şüpheli delil**" bulunduğu müddetçe bütün müslümanlar nazarında şer'î bir hükümdür. Yalnız o, bütün müslümanlar hakkında şer'î bir hüküm olarak itibar edilmez. Fakat o, onu istinbat edenin ve istinbat edeni taklid edenin hakkında

şer'î hükümdür, ona muhalefet edenin hakkında şer'î hüküm değildir. Lakin hangi halde olursa olsun o, şer'î bir hükümdür. Aynı şekilde bir delilden istinbat edilen hüküm, nasstan çıkartılan hüküm gibi bütün müslümanların nazarında şer'î hükümdür. İster onu, şer'î delillerden olarak itibar edilmesini batıl oluşunu gösterdiğimiz deliller gibi bir **şüpheli delil** oldukça, o delilden alınan hüküm bütün müslümanlar nazarında bir şer'î hükümdür...

MADDE - 13: “Asıl olan beraat-ı zimmettir (insanın suçsuzluğudur). Bir kimse, ancak mahkeme kararı ile cezalandırılır. Hiç bir kimseye işkence etmek caiz değildir. Her kim bunu yaparsa cezalandırılır.”

Bu madde şu üç şeyi ihtiva eder: **Birincisi:** "Asıl olan beraat-ı zimmettir" kaidesi, **İkincisi:** Ancak, bir Kadı'nın kararı ile ceza verilmesi, **Üçüncüsü:** İşkence etmenin caiz olmaması."

Birinci hususa gelince: Bunun delili; Vail b. Hacir'in şu rivayetidir: "Hadramut'tan (şimdi Umman'dan bir parça) bir adam ve Kinde kabilesinden de başka bir adam, Peygamber (ﷺ)'e geldiler. Hadramot'lu adam; *"Ya Rasulullah, babama ait olan bir arazi için bu adam bana galebe geldi"* dedi. Kinde'li adam ise şöyle dedi: *"O, benim elimde olan bir arazidir. Ben onu ekiyorum, onun arazide bir hakkı yoktur."* Nebî (ﷺ), Hadramut'lu adama; *"أَلَا يَمُنُّ "Delilin var mı?"* dedi. Adam; *"Yok"* dedi. Rasulullah; *"فَلَا يَمِينُ "O zaman, senin için onun yemin etmesi vardır"* dedi. Hadramotlu şöyle dedi: *"Ya Rasulullah, bu adam fasıktır. Üzerine yemin ettiğim şeye önem vermez ve bir şey hakkında yemin etmek için Allah'tan korkmaz."* Rasulullah; *"يَسِّرْ لَكَ مِنْهُ إِلَّا ذَلِكَ "Senin için ondan ancak bu (yani onun yemin etmesi) vardır"* dedi.¹

Rasulullah (ﷺ), bir başka hadisinde şöyle dedi:

*"إِثْبَاتٌ عَلَى الْمُدْعِيِّ وَالْيَمِينَ عَلَى الْمُدَّعَى عَلَيْهِ "İddia eden için delil getirmesi ve inkâr eden için de yemin etmesi vardır."*²

Yukarıdaki birinci hadiste Rasulullah (ﷺ) iddia edeni delil getirmekle sorumlu kıldı. Bu demektir ki; kendisi üzerinde iddia

¹ Müslim, K. İman, 199

² Tirmizi, K. Ahkam, 1262

edilen ancak suçu sabit oluncaya kadar beraatlidir/suçsuzdur. İkinci hadiste ise; Rasulullah (ﷺ), delil getirme vacibiyetinde asıl olanın, iddia edenin delil getirmesi olduğunu açıklamıştır. Bu ise, kendisi üzerine iddia edilenin suçu sabit oluncaya kadar suçsuz olduğuna bir delildir.

İkinci hususa gelince: Bunun delili; Rasulullah (ﷺ)'in şu sözüdür:

"Ben kimden malını almış isem işte malım budur, gelsin bundan alsın ve kimin sırtına vurmuş isem işte sırtım budur gelsin kısas hakkını alsın."

Rasulullah (ﷺ), bu sözü yönetici iken söylemiştir. Bu hadisin manası; "Ben kime haksız yere ceza vermiş isem benden kısas hakkını alsın" demektir. Bu ise; o cezaya müstahak olacak herhangi bir suç işlediği sabit olmaksızın yöneticinin tebaasından herhangi bir kimseyi cezalandırmasının haram oluşuna dair bir delildir. Bir lânetleşme kıssasında Peygamber (ﷺ) şöyle dedi:

"Delil olmaksızın bir kimseyi recm ettirseydim (taşlarla vurdurmuş olsaydım) onu (o kadını) taşlattırırdım."¹

Bu demektir ki; o kadın hakkında bir şüphe bulunmasına rağmen bir delil bulunmadığı için Rasulullah onu taşlatmadı. Nitekim buna delil; Rasulullah (ﷺ)'in aralarında mülâine "lânetleşme" yaptırdığı kişiler hakkında İbni Abbas'ın hadisinde varid olan şu ifadedir: "O Mecliste bir adam İbni Abbas'a şöyle dedi: "Rasulullah (ﷺ)'in hakkında ***"Delil olmaksızın bir kimseyi taşlatsaydım, bunu taşlattırdım"*** dediği, o kadın mı?" İbni Abbas şöyle dedi: ***"Hayır, o İslâm'da kötülük gösteren bir kadındı."***² Yani fahişeliği açıktan yapıyordu. Lakin onun hakkında bir delil sabit olmadı ve kendisi itiraf etmedi. Bu demektir ki; onun hakkında zina şüphesi mevcuttu. Ona rağmen Rasulullah (ﷺ) onu recm ettirmedi. Çünkü bu suç, onun hakkında ispat edilmemişti. Rasulullah (ﷺ)'in ***"Delil olmaksızın bir kimseyi recm ettirici olsaydım, onu recm ettirirdim"***³ sözündeki (لَو) "lev" bir

¹ Müslim, K, Lian, 2751

² Buhari, K. Talak, 4898

³ Müslim, K, Lian, 2751

imkânsızlıktan dolayı imtina/kaçınma harfidir. Nitekim Rasul (ﷺ) delil getirmede imkânsızlığından dolayı recm ettirmekten kaçınmıştır.

İşte bu; tebaadan bir kişinin Şeriat'ın belirlediği bir suçu işlediği bir mahkemede, mahkeme etme salahiyeti olan bir Kadı'nın önünde ispat olunmadıkça yöneticinin onu cezalandırmasının caiz olmadığına dair bir delildir. Çünkü, ancak mahkeme etme yetkisine sahip Kadı'nın önünde açığa çıkan beyyine/delil muteberdir.

Fakat yöneticinin bir suçla itham olunan kişiyi, mahkeme o itham işine bakasıya kadar tutuklama yetkisi vardır. Ancak bu tutuklamanın kısa bir müddet olması gerekir. Müddetini belirlemeden tutuklamanın yapılması doğru olmaz. Ve bu müddet kısa bir müddet olmalıdır. İtham olunanın tutuklanabileceğinin delili; Behz b. Hakim'in, babasından ve dedesinden yaptığı şu rivayettir: "*Nebî (ﷺ), bir adamı bir ithamdan dolayı hapsedti, sonra onu tahliye etti.*"

Ebu Hureyre'nin hadisinde de şöyle geçiyor: "*Nebî (ﷺ), bir ithamdan dolayı bir gündüz ve bir gece bir kişiyi hapsedti.*"

Bu hapsedme (tutuklama) için bir müddetin sınırlandırılmasının gerekli olduğuna dair delil ise; Rasulullah (ﷺ)'in bir kişiyi hapsedmesi ve onu tahliye etmesidir ve bir gündüz bir gece için bir kişiyi hapsedmesidir. Ayrıca tutuklama bir cezalandırma değildir. O, ancak kendisiyle onun arkasındaki bazı şeyleri ortaya çıkartmak için bir tutuklamadır.

Üçüncü hususa gelince: Bu, itham edilen kimseyi hakkında suç ispatlanmadan önce cezalandırmamayı kapsıyor ve Allah'ın Ahiret'te gösterdiği azap olan ateşle cezalandırmanın yani ateşle yakarak ceza vermenin caiz olmadığını kapsıyor.

Suç sabit olmadan önce ceza vermenin olmayışına gelince; buna delil, Rasulullah'ın şu hadisidir:

لَوْ كُنْتُ رَاجِمًا أَحَدًا بَعِيرٍ يَبْنِي لَرَجَمْتُهَا **"Delil olmaksızın bir kimseyi recm ettiren olsaydım (o kadını) recm ettirirdim."**¹

Halbuki o kadının, İbni Abbas'ın sözlerinden anlaşılacağı gibi, zina yapmakla bilinmiş olmasına rağmen, itham edilen kimsenin itiraf etmesi için cezalandırılması caiz olsaydı, o kadın açıkça fuhuş yapmasına rağmen itiraf etmesi için cezalandırılırdı. O halde itham edilen kimsenin cezalandırılması kesinlikle helâl değildir. Bunun için

¹ Müslim, K, Lian, 2751

suç sabit olmadan önce itham edilen kimseye vurmak, sövmek veya herhangi bir ceza ile cezalandırmak haramdır. Nitekim İbni Abbas'tan rivayet edilen bunu destekliyor. Şöyle dedi: *"Bir adam içip sarhoş oldu. Yolda sallanarak yürürken rastlandı. Rasulullah (ﷺ)'e götürülürken Abbas'ın evine yaklaşıncı adam kurtulup kaçıp Abbas'ın evine girdi ve Abbas'ın boynuna sarıldı. Nebî (ﷺ)'e bu durum söylenince güldü ve; (أفعلها) "Öyle yaptı mı?" dedi. Onun hakkında hiç bir şey emretmedi."*

Rasulullah (ﷺ) o adama, ikrar etmemesi ve onun hakkında şahidlik kaim olmamasından dolayı o adama had cezası uygulamadı. Bu demektir ki; o adam içki içmekle itham edilmişti ve onun hakkında bu sabit olmadı. İtiraf etmesi için ona ceza verilmedi ve sırf itham edilmesinden dolayı onun üzerine herhangi bir ukubat vaki olmadı.

Bunun için mahkemede, mahkeme yetkisine sahip bulunan bir Kadı önünde itham sabit olmadan önce itham edilen kimseye herhangi bir cezanın verilmesi caiz değildir.

İfk (iftira) hadisinde; Ali (ﷺ)'in, Rasulullah (ﷺ)'in önünde cariyeye vurduğu rivayetine gelince; o cariyeye itham edilmiş değildi. İtham edilen kimseye vurmanın caiz olduğuna dair bir delil olarak gösterilmesi uygun değildir. Buhari; Ali'nin, Rasulullah'ın cariyesi olan Berire'ye vurması hadisini rivayet etmiştir. Buhari'de; "Ali, Rasulullah (ﷺ)'e *"Cariyeye sor"* dedi. Rasulullah, kendisi ona sordu" diye geçiyor. Bu rivayette Buhari Ali'nin o cariyeye vurduğunu zikretmedi. Bu hadiste şöyle geçti: *"Ya Rasulullah, Allah sana dünyayı dar kılmadı, onun dışında kadınlar çoktur. Cariyeye sorsan sana doğruyu söyler."* Denildi ki; Rasulullah (ﷺ), Berire'yi çağırdı ve şöyle dedi: **"Ey Berire..."**

Buhari'nin başka bir rivayetinde; "Rasulullah (ﷺ) benim evime geldi ve hizmetçi Berire'nin nerede olduğunu sordu. (Soruya cevaben Berire) şöyle dedi: *"Hayır, Allah'a yemin ederim ki onun (Aişe'nin) hakkında herhangi bir kötü şey bilmedim. Yalnız o uyumak için yatağa gidiyordu. Hatta keçiler giriyor ve yaptığı hamuru yiyorlardı."* Rasul'ün bazı sahabeleri ona sert konuştu. *"Rasulullah (ﷺ)'e doğru söyle"* dediler.

Buhari bu hadiste Ali'nin cariyeye vurmasını zikretmedi. Fakat başka rivayette, Ali'nin cariyeye vurması zikredildi. Nitekim İbni Hişam'ın Siretinde şöyle geçti: "Ali ise şöyle dedi: *"Ya Rasulullah,*

kadınlar çoktur ve onun yerine getirebilirsin, cariyeye sor, sana doğruyu söyleyecektir." Rasulullah (ﷺ) Berire'ye sormak için onu çağırdı. Ali b. Ebi Talib kalktı ve ona şiddetle vurdu ve şöyle dedi: *"Rasulullah (ﷺ)'e doğru söyle."* (Berire) *"Vallahi onun (Aişe'nin) hakkında ancak hayır bilirim"* dedi.

Bu rivayet sıhhatli kabul edilse bile itham edilen kimseye vurmanın caiz olduğuna delâlet etmez. Çünkü cariyeye olan Berire, bu meselede itham edilmiş değildi ve onun şahid olduğu da söylenmez. Zira ona şahid sayılarak vurulmadı. Bunun delili; Rasulullah (ﷺ) ondan başkasına da (Aişe'yi) sordu ve ona vurmadı. Nitekim Rasulullah (ﷺ) Zeyneb b. Çahş'a sormuştu ve ona vurmadı. Halbuki Zeyneb'in kızkardeşi olan Himna b. Çahş, Aişe hakkında o haberleri yaymıştı. Zira, Buhari ifk (iftira) hadisinde şöyle diyor: *"Zeyneb'in kızkardeşi olan Himna, Zeyneb için mücadele etmeye başladı. Sonra da helâka düşünlerden birisi oldu."*

Böylece Zeyneb ise, bilenlerden zannedilme konumunda idi ve ona soruldu, fakat hiç vurulmadı. Bunun için Berire'ye şahid olarak itibar edildiği için vurulduğu söylenemez, ona ancak Rasulullah (ﷺ)'in hizmetçisi itibarı ile vurulmuştur. Rasulullah (ﷺ)'in kendi hizmetçisine vurması veya vurulmasına izin vermesi hakkı vardır. Rasulullah (ﷺ) kendi hizmetçisine sordu ve başkalarına sordu ve Ali'nin hizmetçiye vurmasına ve sahabelerin sert konuşmasına sustu ve hizmetçisinden başkalarına vurmadı ve ondan başkalarına vurulmasına susmadı. Bu, Rasul (ﷺ)'in Berire'ye vurulmasına, hizmetçisi olduğu için cevaz verdiğine delâlet eder. İnsanın kendi hizmetçisine bir meseleyi soruşturmak için veya onu terbiye etmek için vurması hakkı vardır. Böylece bu hadis; ne itham edilenin dövülmesine ne de şahidin dövülmesinin cevazına bir delil olmaya uygun değildir. Bilâkis bu hadis, bir adamın kendi hizmetçisine bir mesele hakkında soruşturmak için veya onu terbiye etmek için vurmasının caiz olduğuna dair bir delildir.

Böylece itham edilen kimseye vurmanın caiz oluşuna bu hadis ile delil getirmek düşer ve itham edilen kimseye vurmanın caiz olmadığına dair delil sabit kılar.

Bu izahat; itham edilenin, hakkında suç ispat edilmeden önce, cezalandırılmasının (ya da işkence edilmesinin) caiz olmaması bakımından

idi. Allah'ın Ahiret'te bir azab olarak yaptığı bir şey ile cezalandırmanın caiz olmayışına gelince; bunun delili şunlardır:

İkrime'den rivayet olunan şu rivayettir: "Dedi ki: Emir el-mü'minin Ali (ؑ)'a bir takım zındıklar getirildi. O da onları yaktı. Bu haber İbni Abbas (ؑ)'a ulaşınca şöyle dedi: *"Ben olsaydım, onları yakmazdım. Çünkü, Rasulullah (ﷺ) şöyle dedi: لا يُعَذَّبُ بِعَذَابِ اللَّهِ "Allah'ın azabı ile azab etmeyin."*¹

Buhari, Ebu Hureyre'den Nebî (ﷺ)'in şöyle dediğini tahriç etti: *"Ateşle ancak Allah azab eder."*

Ebu Davud, İbni Mes'ud hadisinden bir kıssa hakkında şu lafzı tahriç etti: *"Ateşle azablandırmak, ancak ateşin Rabbına yakıştır."*

Buna binaen, itham olunan kişinin, bir mahkemede yargılama yetkisine sahip bir Kadı önünde, itham edilen suçu işlediği sabit olunca onun; ateşle, elektrik gibi ona benzer bir şeyle ve Allah'ın kendisiyle azablandığı herhangi bir şeyle azablandırılması caiz olmaz. Aynı şekilde, Şari'in belirlediği cezalardan başka bir ceza ile cezalandırmak da caiz değildir. Şari', suçluların kendisiyle cezalandırıldığı cezaları belirlemiştir. Bunlar; öldürmek, kırbaçlamak, recm etmek (taşlayarak öldürmek), sürgün etmek, kesmek (el ya da bacaklardan kesmek), haps etmek, malını telef etmek, zimmetinden edası gereken şeyi ödetmek, teşhir etmek, bedeninin uzuvlarından bir uzvunu ateşle dağlamak. Bunların dışında kalanlarla bir kişiyi cezalandırmak helâl değildir. Bir kişi, ateşle yakılarak cezalandırılmaz. Fakat onun malının yakılması caiz olur. Bir kişi, tırnakları sökülerek ya da gözü çıkartılarak, kendisine elektrik verilerek ya da boğarak ya da üzerine soğuk su dökerek ya da onu aç bırakarak ya da soğukluktan koruyan ihtiyaçlarını vermeksizin soğuğa terk ederek v.b. şeylerle cezalandırılmaz... Bilâkis suçu ispatlanmış olan o kişiyi cezalandırmakta, Şari'in getirdiği cezalarla sınırlı kalınır. Şeriat'ın getirdiği cezaların dışında kalan cezalarla suçluyu cezalandırması yöneticiye haram kılınır. Onun için bir kişiye işkence etmek, kesinlikle caiz değildir. Kim öyle yaparsa Şeriat'a muhalif olmuş olur. Eğer bir kişinin başka bir kişiye işkence yaptığı sabit olursa o kişi cezalandırılır.

Bu maddenin delilleri işte bunlardır...

¹ Buhari, K. Cihad ve's Seyr

MADDE - 14: “Fiillerde asıl olan; şer’î hükümlere bağlanmaktır. Bu itibarla şer’î hükmü bilinmedikçe, bir fiil yapılamaz. Eşyada asıl olan ise, tahrir delili bulunmadıkça mübahlıktır.”

Müslüman, işlerini şer’î hükümlere göre yürütmekle emredilmiştir. Allahu Teâlâ şöyle buyurdu:

"Hayır. Rabbine and olsun ki, **onlar aralarında çıkan ihtilafta seni (Rasulullah'ın getirdiği Şeriat'ı) hakem yapmazlarsa ... mü'min sayılmazlar.**"¹

"Rasul size neyi verdi ise (getirdi ise) onu alın ve sizi neyden nehyetti ise onu bırakın."²

Böylece müslüman için asıl olan, şer’î hükümlerle kayıtlı olmasıdır. Üstelik şer’î kaide şöyledir: **"Şeriat varid olmadan önce bir şeriat/kanun yoktur."**

Yani bir mesele hakkında Allah'ın hükmü varid olmadan önce ona bir hüküm yoktur. Böylece onun hakkında Allah'ın hükmü varid olmadan önce herhangi bir hüküm verilmez, yani mübahlık hükmü verilmez. **Mübahlık** ise, şer’î bir hükümdür ki o, Şari'in/şeriat koyucunun hitabıyla sabit olması gerekir yoksa şer’î bir hüküm olmaz. Çünkü, **şer’î hüküm; Şari'in, kulların fiilleri ile ilgili olan hitabıdır.** Böylece herhangi bir mesele hakkında Şari'den bir hitap varid olmazsa, şer’î bir hüküm olmaz. Bundan dolayı **mübahlık**; haram kılan bir delilin varid olmaması demek değildir. Bilakis mübahlık; mübah oluşu hakkında şer’î bir delilin varid olmasıdır. Yani fiilde serbestiyetin Şari'den varid olmasıdır. Bunun için asıl olan, Şari'in hitabıyla mukayyed/kayıtlı olmaktır, asıl olan mübahlık değildir. Çünkü mübahlığın kendisi, hüküm oluşunun ispatlanması için Şari'in hitabına muhtaçtır. Bu geneldir, fiilleri ve eşyaları kapsar.

Böylece müslüman herhangi bir fiili yapmak istediğinde bu fiilde Allah'ın hükmüyle kayıtlı olması, onun üzerine farz kılındı. Buna binaen bu hükmü bileşiye ve buna bağlanasıya kadar araştırma yapması da farz olur. Aynı şekilde müslüman, bir şeyi almak isterse

¹ Nisa: 65

² Haşr: 7

veya bir şeyi vermek isterse o şey hakkında Allah'ın hükmüne bağlanması üzerine farz olur. Böylece onu bilesiye ve ona bağlanasıya kadar onu araştırması da farz olur. İşte bu, ayetler ve hadislerin lafızların da ve mefhumların da kendisine delâlet ettiği husustur.

Böylece müslümana, şer'î hükmün dışında herhangi bir fiil yapması veya herhangi bir şeye karşı tavır alması helâl değildir. Bilâkis müslümanın herhangi bir şeyde veya herhangi bir fiilde şer'î hükme bağlanması farzdır.

Nitekim Allahu Teâlâ şöyle buyurmuştur:

"Bugün size dininizi kemale erdirdim, üzerinize nimetimi tamamladım ve sizin için din olarak İslâm'dan razı oldum."¹

"Kitab'ı da sana her şeyi açıklama olarak indirdik."²

Allahu Teâlâ'nın bu sözlerinden sonra; hükmünün delilini Allah'ın açıklamadığı ne bir fiil ne de bir şey kalmadı. Bu iki ayeti anladıktan sonra bir kimsenin bazı fiiller veya bazı şeyler veya bazı vakıaların şer'î hükümden yoksun olduğunu söylemesi kendisine helâl değildir. Yani Şeriat'ın delil belirlemeyerek ya da mükellefin o hususta dikkatini çeken bir emare/işaret koymayarak, bir husus hakkında hükme delâlet eden bir illet koymayarak bu hususu tam ihmalle ihmal ettiğini, mükellef için o hususa ait hükmün farz mı, günah mı, mendup mu, mekruh mu, mübah mı olduğunu gösterecek bir illet koymadığını söylemek, kendisine helâl değildir. Böyle ve buna benzer söylemek İslâm Şeriat'ını kötülemek demektir. Buna binaen bir kimsenin; *"Bu fiil mübahtır. Çünkü, bununla alâkalı olarak şer'î bir delil varid olmadı/geçmedi, şer'î bir delil varid olmazsa asıl olan mübahlıktır"* diye söylemesi helâl değildir. Yine; *"Bu şey mübahtır. Çünkü, bununla ilgili olacak şer'î bir delil varid olmadı, şer'î bir delil varid olmazsa asıl olan mübahlıktır"* diye söylemesi de helâl değildir. Çünkü, Şeriat'ta delili olmayan hiç bir fiil veya şey yoktur. Böylece bir şey veya bir fiil hakkında Allah'ın hükmünü aramak ve almak farzdır. *"Hakkında bir delil yoktur"* diyerek bir şeyi mübah kılmak yoktur...

¹ Maide: 3

² Nahl: 89

Fakat şer'î hüküm, kulların fiilleri ile alâkalı olarak Şari'in hitabı olduğuna göre bu hitap bir "şey" için değil kulun "fiilini" tedavi etmek için gelmiş olur. Hitabın "şey" için gelmesi, kulun fiiliyle alâkalı oluşu itibarıyladır. Böylece hitabta asıl olan kulun "fiili" oldu, "şey" kulun fiiline tabi olarak geldi, ister Allah'ın şu, (كُلُوا وَاشْرَبُوا) "yiyin ve için" (Bakara: 60) sözünde olduğu gibi hitap, "şeyi" zikretmeden mutlak olarak fiil için gelsin veya isterse Allah'ın şu, (حَرَّمَ) "Ölü, kan ve domuz eti size haram kılındı"¹ sözünde olduğu gibi hitap, fiili zikretmeden "şey" için mutlak olarak gelsin. Bu üç şeyde haram kılma hükmü ancak yemek, alış-veriş, kiralama ve v.b. hususlarda kulun fiili ile alâkalı olmaları bakımındandır. Bundan dolayı şer'î hüküm -ister bu hüküm fiille ilgili olsun ister ise şeylerle ilgili olsun- kulun fiili içindir. Bundan dolayı fiillerde asıl olan takyid/ bağlanma olarak geldi. Çünkü, hitap ancak kulun fiili ile alakalıdır.

Fakat şer'î hükümler için tafsilî delilleri araştırmakla açığa çıkar ki; hükümlere delil olarak gelen nasslar, hitabın yönelmesi bakımından hükmün delili olan nassın vaziyeti "şeyin" delili olan nassın vaziyetinden muhtelif olmaktadır. Zira fiille alakalı olan nass içindeki hitap yalnız fiile yöneltilmiş olur, ister fiille beraber "şey" zikredilsin ister ise zikredilmesin. Misal olarak Allahu Teâlâ'nın şu sözleri gibi:

وَأَحَلَّ اللَّهُ الْبَيْعَ وَحَرَّمَ الرِّبَا "Allah, alış-verişi helâl ve ribayı haram kıldı."²

فَاتِلُوا الَّذِينَ يَلُونَكُمْ مِنَ الْكُفَّارِ "Kâfirlerden size yakın olanlarla savaşın."³

لِيَنْفِقَ ذُو سَعَةٍ مِنْ سَعَتِهِ "Herkes gücüne göre harcasın."⁴

فَلْيُؤَدِّ الَّذِي اؤْتِمِنَ اَمَانَتَهُ "Kendisine emanet konulan, emaneti sahiplerine geri versin."⁵

Rasulullah (ﷺ)'in şu sözleri de buna misaldir:

اَلْبَيْعَانِ بِالْخِيَارِ مَا لَمْ يَتَفَرَّقَا "Alış-veriş yapan iki taraf birbirinden ayrılmadıkça serbesttirler."¹

¹ Bakara: 173

² Bakara: 275

³ Tevbe: 123

⁴ Talak: 7

⁵ Bakara: 283

أَعْطُوا الْأَجِيرَ أَجْرَهُ "Ücretli kimseye ücretini verin."²

الْجِهَادُ وَاجِبٌ عَلَيْكُمْ مَعَ كُلِّ أَمِيرٍ بَرٍّ أَوْ فَاجِرٍ "Cihad, her emirle beraber --ister bu emir takvalı olsun ister fasık olsun-- sizin üzerinize farzdır."³

Bu nassların hepsindeki hitap, fiile doğru yöneltilmiştir ve bunlarda "şey" zikredilmedi.

Misal olarak Allahu Teâlâ'nın şu sözleri:

وَمِنْ كُلِّ تَاكُلُونَ لَحْمًا طَرِيًّا "Hepsinden de taze et yersiniz."⁴

لِتَأْكُلُوا مِنْهُ لَحْمًا طَرِيًّا "Ondan taze et yemeniz için..⁵

وَأَخْرَجْنَا مِنْهَا حَبًّا فَمِنْهُ يَأْكُلُونَ "Ondan hububat çıkardık. İşte onlar, bundan yerler."⁶

إِنَّ الَّذِينَ يَأْكُلُونَ أَمْوَالَ الْيَتَامَى ظُلْمًا "Yetimlerin mallarını zulüm olarak (haksızlıkla) yiyenler..⁷

لِيَأْكُلُوا مِنْ ثَمَرِهِ "Onun meyvelerinden yemeleri için..⁸

Bu nassların hepsindeki hitap ise, kendisinde "şey" zikredilmiş olsa bile fiile yöneltilmiştir. Böyle hitap, direk olarak kulun fiili ile alâkalıdır. Bu durum "şeyle" ilgili olan nasstan farklıdır. Zira oradaki hitap yalnız "şeye" doğru yöneltilmiştir, ister onunla beraber fiil zikredilsin ister ise zikredilmesin. Misal olarak Allahu Teâlâ'nın şu sözleri gibi:

حُرِّمَتْ عَلَيْكُمُ الْمَيْتَةُ "Ölü (hayvan eti) size haram kılındı."⁹

إِنَّمَا حَرَّمَ عَلَيْكُمُ الْمَيْتَةَ وَالدَّمَ وَلَحْمَ الْخِنْزِيرِ "Size ancak ölü (hayvanı), (akan) kanı, domuz etini haram kıldı."¹⁰

وَأَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً "Gökten su indirdik."¹¹

وَجَعَلْنَا مِنَ الْمَاءِ كُلَّ شَيْءٍ حَيٍّ "Her canlı olan şeyi sudan yarattık."¹²

¹ Buhari, K. Buyu', 1937

² İbni Mace, K. Ahkam, 2434

³ Ebu Davud, K. Cihad, 2171

⁴ Fatır: 12

⁵ Nahl: 14

⁶ Yasin: 33

⁷ Nisa: 10

⁸ Yasin: 35

⁹ Maide: 3

¹⁰ Nahl: 115

¹¹ Bakara: 22

¹² Enbiya: 30

Rasulullah (ﷺ)'in denizin suyu hakkındaki şu sözü:

هُوَ الطَّهْرُ مَاؤُهُ الْحِلُّ مَيْتَتُهُ **"Onun suyu temiz ve ölüsü helâldir."**¹

Bunların hepsindeki hitap, kendisiyle beraber **fiil** zikredilmeksizin **"şeye"** yönetilmiştir.

Misal olarak Allahu Teâlâ'nın şu sözlerine gelince:

إِنَّمَا الْخَمْرُ وَالْمَيْسِرُ وَالْأَنْصَابُ وَالْأَزْلَامُ رَجَسٌ مِنْ عَمَلِ الشَّيْطَانِ فَاجْتَنِبُوهُ **"İçki, kumar, putlar, fal ve şans okları birer şeytan işi, pisliklerdendir. Ondan uzak kalın."**²

أَفَرَأَيْتُمُ الْمَاءَ الَّذِي تَشْرَبُونَ **"İçtiğiniz suyu gördünüz mü?"**³

أَفَرَأَيْتُمُ النَّارَ الَّتِي تُورُونَ **"Yaktığınız ateşi gördünüz mü?"**⁴

وَمِنْ فَمَرَاتِ النَّخِيلِ وَالْأَعْنَابِ تَتَّخِذُونَ مِنْهُ سَكَرًا **"Hurma ve üzüm gibi meyvelerden içki edinirsiniz.."**⁵

نُسْقِيكُمْ مِمَّا فِي بُطُونِهِ مِنْ بَيْنِ فَرْثٍ وَدَمٍ لَبَنًا خَالِصًا سَائِغًا لِلشَّارِبِينَ **"Size onların karınlarındaki işkembe ile kan arasından (gelen), içenlerin boğazından kolayca geçen tam halis süt içiriyoruz."**⁶

Bunların hepsindeki hitap, **fiil** zikredilse dahi **"şeye"** doğru yöneltilmiştir. Bunun gibi hitap **"şeyle"** ilgilidir. Zira o, şeyin hükmü için bir beyandır. Lakin onun **"şeyle"** ilgili olması kulun **fiiline** göre **şeyin** hükmünün beyan edilmesi bakımındandır, kulun **fiilinden** kopuk olarak **şeye** göre değildir. Çünkü **"şey"** için bir hükmün olması, ancak **kul** için olması bakımındandır.

Bunların hepsiyle, hitabın yöneltilmesi bakımından nassın vaziyetinde farklılığın olduğu zahir olur. Bu farklılık, her ne kadar şer'î hüküm; Şari'in kulların fiilleriyle ilgili olan hitabı olsa da, hükümlerini açıklayıcı olarak -bu hükümlerin, kuldan kopuk oluşları bakımından değil de kul için olmaları bakımından olmasına rağmen- eşyalara has hükümlerin de geldiğine delâlet eder. Bu delâlet, araştırma ile bize açıkladı ki; **eşyanın** hükümleri, **fiillerin** hükümlerini açıklayıcı olarak gelen genel delille gelmiştir. Eşyaya has olarak gelen var ise o, ancak fiillerin delili ile eşyalar için gelen genel hükümden

¹ Tirmizi, K. Tahareh, 64

² Maide: 90

³ Vakıa: 68

⁴ Vakıa: 71

⁵ Nahl: 67

⁶ Nahl: 66

istisna mesabesindedir. Çünkü, araştırma ile açığa çıkmıştır ki; o, içerisinde **fiile** direkt olarak yöneltilen hitabın olduğu şer'î nass olarak gelmiştir. Böylece o fiille alâkalı olan bütün **eşya** mübah olur. Çünkü, **fiilin** talep edilmesi veya fiilde muhayyerlik geneldir, her şeyi kapsıyor. Böylece bu talebe göre her **şey** mübah olur. Şu halde **eşyalardan** birisini haram kılmak, bir nassa muhtaçtır. Misal olarak Allahu Teâlâ şöyle söylüyor:

وَسَخَّرَ لَكُم مَّا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ جَمِيعًا مِنْهُ "Göklerde ve yerde ne varsa Kendi katından size boyun eğdirmiştir."¹

Bu demektir ki; göklerdeki ve yerlerdeki eşyaları bizim için yarattı, o halde bunlar mübahtır. (أحل الله البيع) "Allah, alış-verişi helâl kıldı." Bu demektir ki bütün **eşyaların** alış ve satılmasını Allah helâl kıldı. **Eşyadan** bir şeyin alış-verişi için helâl olduğuna dair bir delile ihtiyaç yoktur. Çünkü yukarıdaki delil her **şeyi** kapsıyor. Böylece içki gibi **eşyadan** bir şeyin alış-verişinin haram kılınması için bir delile ihtiyaç vardır.

Allahu Teâlâ şöyle buyurdu:

كُلُوا مِمَّا فِي الْأَرْضِ حَلَالًا طَيِّبًا "Yeryüzünde bulunan (gıdaları) helâl ve temiz olarak yiyin."²

Bu demektir ki; her şeyi yemek helâldir. **Eşyadan** bir şeyi yemeyi helâl kılmak için onu mübah kılan bir delile ihtiyaç yoktur. Çünkü, onu genel delil mübah kıldı. Ancak meselâ, ölü hayvan eti gibi bir şeyi haram kılmak delile muhtaçtır.

Allahu Teâlâ şöyle buyurdu:

كُلْ مِمَّا حَلَلْنَا لَكَ وَاشْرَبْ وَلَا تُسْرِفْ "Yiyin için israf etmeyin."³

Bu demektir ki; her **şeyin** içilmesi mübahtır. Bir **şeyin** içilmesini mübah kılınması için bir delile ihtiyaç yoktur. Çünkü genel delil onu mübah kıldı. Ancak meselâ, sarhoşluk yapan içki gibi bir **şeyin** içilmesinin haram kılınması bir delile muhtaçtır. İşte böyle; konuşmak, yürümek, oynamak, koklamak, bakmak ve v.b. insanın fiilleri ile ilgili olan her şeyi mübah kılan genel delil varid olmuştur. Böylece herhangi bir şeyi mübah kılmak için bir delile ihtiyaç yoktur.

¹ Casiye: 13

² Bakara: 168

³ A'raf: 31

Ancak bu **fiille** ilgili olan herhangi bir **şeyin** haram kılınması için onu haram kılacak bir delile ihtiyaç vardır.

Şu halde içerisinde nassların geldiği deliller, **fiile** yöneliktir ki bunlar **eşyanın** hükmünü genel ve mutlak olarak bir beyanla açıklamışlardır. Bu **eşyanın** hükümlerini belirtecek nasslara ihtiyaç yoktur. **Eşyaların** genel hükümleri beyan edildikten sonra kendileri için özel nassların gelmesi, bunlara ait bu özel hükümlerin onların hükmünü o genel hükümden istisna kılmak için geldiklerine dair bir delildir. Böylelikle Şeriat'ın nassları, **eşya** hakkında onların mübah olduğuna dair şer'î hükmü beyan ederek gelmiş olurlar. O halde bunlar mübahtır, yalnız bazı hükümleri bunlardan müstesna kılan nasslar gelmiştir. Böylece **eşyalar**, onları haram kılan nass gelmedikçe mübahtır. İşte bundan dolayı şu şer'î kaide olmuştur: **"Eşyalarda asıl olan mübahlıktır."**

Bu maddenin delilleri bunlardır...

MADDE - 15: “Kendisinde şu iki husus gerçekleştiği zaman harama götüren vesile haramdır. Birincisi; kesin olarak ve daimi surette harama götürücü olması. İkincisi; Şeriat'ın o fiili haram kılmış olmasıdır.”

Bunun delili, Allahu Teâlâ'nın şu sözüdür:

ولا تَسُوا الَّذِينَ يَدْعُونَ مِن دُونِ اللَّهِ فَيَسُبُوا اللَّهَ "Allah'tan başka tapanlara sövmeyin. Sonra onlar da Allah'a söverler."¹

Kâfirlere sövmek mübahlardandır. Kur'an'da Allah onlara sövmüştür. Yalnız bu sövme, kesin olarak Allah'a sövmelerine götürürse haram olur. Çünkü Allah'a sövmek caiz değildir. Buradan **"Harama götüren vesile haramdır"** şer'î kaidesi istinbad edilmiştir. Yalnız bu vesilenin kesinlikle harama götürür olması yani buna benzeyen şeylerin kesinlikle harama götürür olması ve bu haramın delilinin Şeriat'ta geçmesi gerekir. Böylece o vesile harama götürmez de harama götüreceğinden korkulursa -kadının hicabsız dışarı çıkmasının bir fitneye götüreceğinden korkmak gibi- böyle hallerde vesile haram olmaz. Çünkü bir vesilenin harama götüreceğinden korkmak onu haram kılmak için yeterli değildir.

¹ En'am: 108

Üstelik bu fitne mahiyeti bakımından kadının kendisine haram değildir. Bu maddenin delili budur...

Bu şer'î kaide gibi şu kaide de var: **"Mübah kılınan bir şeyin unsurlarından bir unsuru zarara götürürse, sadece o unsur haram kılınır, o şey ise mübah kalır."** Bunun delili, Nebî (ﷺ)'den rivayet edilen şu rivayettir: *"Nebî (ﷺ), Hicr mevkiinden geçerken orada konaklandı ve insanlar bir kuyudan su aldılar, onlar oradan yola düştükleri zaman Rasulullah (ﷺ) şöyle dedi: "Oranın suyundan bir şey içmeyin. Ondan namaz için abdest de almayın ve ondan yaptığınız hamuru develere yedin, ondan hiç bir şey yemeyin. Bu gece sizden hiç bir kimse yanına bir arkadaş almadan dışarı çıkmasın."*

Suyu içmek mübahtır. Lâkin suyun kısımlarından birisi olan o kısım, Semut Kuyusu suyudur. Rasul (ﷺ), onu haram kılmıştır. Çünkü o zarara götürüyordu. Bir kişinin yalnız başına dışarı çıkması mübahtır. Lâkin o gecede o yerde o ordudan bir kişinin çıkmasını Rasulullah haram kılmıştır. Çünkü zarara götürdü. Bunun dışında yanında bir arkadaşı olmadan bir kişinin dışarı çıkması mübah kaldı. İşte bu, **"Mübahın bir dalı zarara götürürse yalnız bu dal haram kılınır ve o şeyin aynısı mübah kalır"** kaidesine bir delildir...